

Nunyi Habara daciai Mata

Dzədzəshi'inə nga Yeesu (Luka 3.23-38)

¹ Wiinə ləmənyinə nga dzədzəshi'inə nga Yeesu *Aləmasiihu, jijinə nga *Dawuda. Ma Dawuda, Ibərahiima nə dzədzəci. ² Ma Ibərahiima, kə pwayi ci tə Isiyaaku. Isiyaaku a poo tə Yakubu. Yakubu a poo tə Yahuda da ndzəkəŋushi'inəkii. ³ Ma daba'əkii, Yahuda a poo tə i Parasa da Zara dashi Tamara. Ma Parasa, kə pwayi ci tə Hasəroona. Hasəroona a poo tə Arama. ⁴ Arama a poo tə Aminadaba. Aminadaba a poo tə Nashana. Nashana a poo tə Saləmoona. ⁵ Saləmoona a poo tə Boowazə dashi Rahaba. Ma Boowazə, kə pwayi ci tə Oobyadə dashi Ruuta. Ma Oobyadə, kə pwayi ci tə Jasii. * ⁶ Jasii a poo tə ŋwanjwə Dawuda. †

Dawuda a poo tə Sulayimaanu. Miitə sha nji ka minə nga Uurəya nə məci Sulayimaanu. ⁷ Ma Sulayimaanu, kə pwayi ci tə Raba'ama. Raba'ama a poo tə Abiya. Abiya a poo tə Asa. ⁸ Asa a poo tə Jahusafatə. Jahusafatə a poo tə

1:1 1.1: Rooma 1.3-4; 2 Tim. 2.8; Mat. 20.30-31. **1:2** 1.2: 'Wat. 21.2-3; 25.26; 29.32-30.24. **1:3** 1.3: 'Wat. 38.29-30; Ruuta 4.18-22. * **1:5** 1.5 Rahaba: Jasə. 2.1-24; Ruuta da Boowazə: Ruuta 1-4. † **1:6** 1.6 Habara nga poonə nga Sulayimaanu: 2 Sam. 11 da 12. **1:7** 1.7: 2 Meem. 11.31-13.23.

Yaramə. Yaramə a poo tə Uuzhiya. ⁹ Uuzhiya a poo tə Yatamə. Yatamə a poo tə Ahazə. Ahazə a poo tə Hizikiya. ¹⁰ Hizikiya a poo tə Manasa. Manasa a poo tə Amoona. Amoona a poo tə Joosiya. ¹¹ Joosiya a poo tə Yakuniya da ndzəkəŋushi'inəkii. Saa'ikii kəəshi ənji tə manjeevə *Isərayiila aa Babila ka mavaanə.

¹² Ndzaŋənə ka saa'i ŋga mavaanə də Babila wiinə ləmə ŋga dzədzəshi'iitə ɓaanii ənji əsə: Ma Yakuniya, kə pwayi ci tə Salaatiyalə. Salaatiyalə a poo tə Zarababila, ¹³ Zarababila a poo tə Abihuda. Abihuda a poo tə Iliyakimə. Iliyakimə a poo tə Azoora. ¹⁴ Azoora a poo tə Zadookə. Zadookə a poo tə Akima. Akima a poo tə Ilihuda. ¹⁵ Ilihuda a poo tə Iliyazara. Iliyazara a poo tə Matanə. Matanə a poo tə Yakubu. ¹⁶ Yakubu a poo tə Yusufu ŋgurii Mariyaama. Ma kya, ki nə məci Yeesu. Tə ci 'wii ənji *Aləmasiihu.

¹⁷ Də ha'ə dīi zamananyinə pu'u aji ənfwadə ndzaŋənə ka Ibərahiima ka dzənə ka Dawuda. Ha'ə əsə, tə'i zamananyinə pu'u aji ənfwadə ndzaŋənə ka Dawuda ka dzənə ka saa'i ŋga dzənə ka mavaanə aa Babila. Tə'i zamananyinə pu'u aji ənfwadə əsə ndzaŋənə ka dzənə ka mavaanə aa Babila ca'ə ka saa'itə pwayi ənji tə Aləmasiihu.

*Poonə tə Yeesu Aləmasiihu
(Luka 2.1-7)*

1:8 1.8: 2 Haba. 13.23–21.20; 26.1. **1:9** 1.9: 1 Haba. 26.1–28.27. **1:10** 1.10: 2 Haba. 29.1–33.25. **1:11** 1.11: 2 Haba. 34.1–36.21. **1:16** 1.16: Luka 1.27.

18 Wiinē makē sətə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu. Ma Mariyaama məci Yeesu, Yusufu ghə'i tə ki. Amma, ma taabu'u kaa kya da məhura, ma dīi səkii, kə d̄asəkii ki də baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə. 19 Ma Yusufu, əndə ətə ca slənə taa mi patə də rəgwakii. Paa ci mwayi d̄avə ayinə ka Mariyaama agi ənji əsə. Acii ha'ə, kə dīi ci aniya ŋga sədəpaa madanaakii ci saakii, yadə shiinə ŋga ənja. 20 Ma ci ma'ə agi hiimanə agyanəkii, wata malaa'ika ŋga Slandanə a shigi ka ci agi səniinə, ca ba ka ci, "Yusufu, jijinə ŋga Dawuda, ga ha ŋgwalə ka ŋgərənə tə Mariyaama, kaa kya ndzaa ka minaaku. Acii də Malaaba Ma'yanə nə ki də d̄asəka. 21 Ka poonə nə ki uundzə ŋgura. Yeesu‡ nii kwa d̄əkə ka ci ləma. Acii ci na luupaa tə ənjaakii agi 'waslyakənatii."

22 Ma slənyi ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wabi Slandanə da ma *anabi. 23 Ma bii ca, "Kadə nə kadəmə a d̄asəka, kya poo uundzə ŋgura, ənjə a 'wa tə ci Imaniyalə", makə bana, 'Ləbə daamə nə Əntanfə'.

24 Wata, makə ma'i Yusufu ka ŋunyinə, ca ŋgərə tə Mariyaama, kaa kya ndzaanə ka mi-naakii, makə sətə bii malaa'ika ŋga Slandanə ka ci d̄anə. 25 Amma, mabaamə ci də ki taabu'u pwayi ki uundzə ŋgurəta. Makə pwayi ki, ca d̄əkə ka uuzənəkii ləmə Yeesu.

1:18 1.18: Luka 1.35. ‡ **1:21** 1.21 Ma Yeesu də uuratii, makə bana, luupaanə ŋga Slandanə tə ənja. **1:21** 1.21: Jab. 130.7; Mat. 1.25; Luka 1.31; Slənə 4.12. **1:23** 1.23: Isaa. 7.14. **1:25** 1.25: 1.21.

2

Ənjitə shii agyanə tikisanyinə

¹ Ma Yeesu, asəkə vəranə nga Bayitilaama anə hanyinə nga Yahudiya pwayi ənji tə ci, agi zamana nga nwanwə *Hirudusə. Ma daba'əkii, wata ənjitə shii agyanə tikisanyinə a ma'ya da tsaanwə, təya dzə aa Urusaliima. ² Mbu'unatii, təya ləgwa, ənki tii, "Miinə uuzəətə pwayi ənji kaa ca ndzaa ka nwanwə nga Yahudiina? Kə nee inə ka tikisaakii, makə lə'yagi ki da tsaanwə. Ka paslənə tə ci shiinə." *

³ Makə fii nwanwə Hirudusə wabəətsa, kə ma'i hankalaakii ka shaṇə. Ha'ə nə patənə nga ənji əsə asəkə vəranə nga Urusaliima. ⁴ Wata ca 'waa'watə patənə nga matakəṇwanyinə nga limanyinə da *maliminə nga bariya, ca ləgwa ka tii, ənki ci, "Da saṇə ci ənjə a poo tə *Matadəkii nga Əntaṇfwa?†" ⁵ Təya ba ka ci, "Asəkə vəranə nga Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya nə ənjə a poo tə ci. Acii wiinə sətə nyaahə *anabi: ⁶ "Ya'ə Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya,

‡
rəṇwə nə hə agi vəranyinə nga Yahudiya
ətə palee də məghərəvənə,
acii asəkəku nə matakəṇwanə a shigi.
Ci na ndzaa ka magəra
nga ənji nga Əntaṇfə, ənji *Isərayiila.' "

⁷ Wata Hirudusə a 'wa tə ənjitə shi da tsaanwə, kaa ca dfa mətərəkine da tii yadə shiinə nga

* **2:2** 2.2 Luka 2.4-7; Nwanwə nga Yahudiinə: Mat. 27.11. † **2:4** 2.4 Waatoo: Aləmasiihu ‡ **2:6** 2.6 Mika 5.1da 2 Sam. 5.2; Yooh. 7.42.

ənja. Ca ləgwatə a matii taa ka ηgutə saa'i dfaŋə lə'yagi tikisakii. ⁸ Wata ca sləkee ka tii aa Bayitilaama, ca ba ka tii, “Dəmə ka nəəhətə uuzənəkii. Madfa kə lapaa unə tə ci, shoomə ka bapaanə ka nyi, nyi maa, kaa nya dzə ka paslənə tə ci.”

⁹⁻¹⁰ Ma daba'ə wafənatii da ηwanjwa, wata təya madə, təya palə. Ma təya palə, təya ənə ka neenə ka tikisatə nee tii da tsaanjwə. Makə ənyi tii ka neenə ka tikisakii, kə dīi tii manjushinə ka shaŋə. Tikisakii a dzə də ta ka tii kəŋwanə, ha'ə shi tikisakii ka kəŋaanənə dagyanə hatə dīi uuzənəkii davə. ¹¹ Təya dzəgərə aasii, təya lapaa tə uuzənəkii tii da məcikii Mariyaama, təya gərə'waanə ka paslənə tə ci. Ma daba'əkii, təya pəərəgi mbuurənyinatii, təya ηgyaaragi kanyeera da urədyə ηga dəzənə da əndə'i tsarə ηga urədyə ətə ci ənjə a 'wa miira, təya vii ka ci. ¹² Ma daba'əkii, makə kə bii Əntaŋfə ka tii agi səniinə oo'i, ga təya ənə aa ha Hirudusə, wata təya ənə satii aa hatii aa vərə ka əndə'i rəgwa pamə.

Huyinə aanə hanyinə ηga Misəra

¹³ Makə pyalə ənjitə shi da tsaanjwə satii, wata malaa'ika ηga Slandanə a shigi ka Yusufu agi səniinə, ca ba ka ci, “Ma Hirudusə, kadə nii kəya alə uuzəətsə kaa ca bələgi. Acii ha'ə, madətə, ha ηgərə tə tii da məcikii, una palə aanə hanyinə ηga Misəra, una ndzaa davə see madfa bii nyi ka hə dzəginə davə.” ¹⁴ Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca madətə, ca ηgərə tə uuzəətə tii da məcikii davəfə, ca huyi də tii aanə hanyinə ηga Misəra.

¹⁵ Ca ndzaa davə see də makə əntəgi Hirudusə. Ma dii ətsə ha'ə, ka mbu'utəginə də sətə bii Slandanə da ma anabi oo'i:
 “Kə 'wagi nyi uuzənaaki anə hanyinə nga Misəra.”

Bəələ uuji manjeevənə

¹⁶ Makə paaratəgi Hirudusə oo'i, kə ha'uunə ənjitə shi da tsaanwə ka ci, kə bəzhi səkəkii ka shaŋə. Ca sləkee ka ənjə a bəələgi patənə nga uuji ŋguyirənə asəkə vəranə nga Bayitilaama da sətə gəŋutəgi də ki patə, ndzaŋənə ka kura poonə ka dzənə ka fəzə bəra'i, makə sətə baanya ci, ndzaŋənə ka saa'itə ləguyi ci ama ənjitə shi da tsaanwə, waatoo, saa'itə 'watəgi tikisakii lə'yaginə. ¹⁷ Də ha'ə ndzaa ka tantanyinə nə sətə bii anabi Irimiya. Ma bii ca:

¹⁸ “Kə fii ənji bwaya uura asəkə vəranə nga Rama,
 uura ŋga bwaya tuunə da mabətəsəka.
 Rahila ca tuu atsa manjeevənətə.
 Kə təkuree ənji ka puutəpaanə tə ki,
 acii kə məətəgi manjeevənətə.”

Ənyanə anə hanyinə nga Misəra

¹⁹ Daba'ə makə əntəgi Hirudusə, wata kə shigi malaa'ika nga Slandanə ka Yusufu agi səniinə, ci anə hanyinə nga Misəra, ²⁰ ca ba ka ci, “Madətə, ha ŋgərə uuzəətsə tii da məcikii, kaa ha ənə aanə hanyinə nga Isərayiila. Acii, ma ənjitə ali rəgwa ŋga bələgi uuzəətsa, kə məətəgi tii.”

²¹ Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca madətə, ca ŋgərə uuzəətə da məcikii, təya ənə aanə

hanyinè nga Isərayiila. ²² Amma, makə fii Yusufu oo'i, Arəkilayasə ngirə dəgələ nga dii, waatoo, nga Hirudusə, kaa ca ndzaa ka nwanjwə nga Yahudiya, kə ngwali ci ka ənənə aa dəvə. Əntanjfə a ənə ka banə ka ci agi səniinə tə sətə d'anəkii. Wata ca dzə saakii aanə hanyinè nga Galili, ²³ ca dzə ka ndzaanə asəkə vəranə nga Nazratu. Də ha'ə dii ka tantanyinə nə sətə bii anabinyinə agyanə Aləmasiihu oo'i:
 “Ka 'wanə nə ənji tə ci əndə Nazratu.”

3

Waazanə nga Yoohana əndə d'a bapətisəma (Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18; Yooh. 1.19-28)

¹ Ma daba'ə fəzənyinə, kə gi Yoohana əndə d'a bapətisəma ka waazanə aagi bilinə nga Yahudiya. ² Ca ba, “Uneemə ka d'a 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanjfə, acii kədəhə nə ci ka d'a nwanjuunaakii.” ³ Ma Yoohana, ci nə əndətə shi *anabi Isaaya a wabi agyanəkii, banə tuu'ina:

“Wiitə əndə ca kaala agi bilinə, əŋki ci:
 'Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana,
 kəŋeemə ka ci ka rəgwa.' ”

⁴ Ma Yoohana, də shiŋkinə nga ngyalooba dii ənji kəjeerənaakii. Ca əgəgi nuki də gyara nga kuvə'unə. Ayiwa da moozəŋa nji zəmaakii.

⁵ Kə giigi ənji aabiikii daga də Urusaliima da anə patənə nga hanyinə nga Yahudiya da patənə nga hanyinə ətə ama gəərə nga Urədunə. ⁶ Təya

2:23 2.23 Luka 1.26; 2.39,51; Yooh. 1.46. **3:2** 3.2 4.17; Luka 3.3. **3:3** 3.3 Isaa. 40.3. **3:4** 3.4 2 Meem. 1.8.

baabagi 'waslyakəənatii, ca dfa ka tii bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

⁷ Makə nee Yoohana ka *Farisanyinə da *Sadukiinə lanə təya shi aabiikii, kaa ca dfa ka tii bapətisəma, ca ba ka tii, “Unə rəhunyinə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədənə nuunə acii mabətəsəkə nga Əntanfə ətə na shi.

* ⁸ Amma, ma dfa nuuna, slənəmə sətə ca baarii oo'i, kə baa unə ka Əntanfə. ⁹ Goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədənə nuunə, acii dīi Ibərahiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma Əntanfə, ka mbeenə nə ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa ka jijinyinə nga Ibərahiima! ¹⁰ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ənfuginə ka slərəginətii. Taa ŋgutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə ŋga'ə, ka cisləginə nə ənja, ənjə a kagərə aagi gunə.

¹¹ Ma nya, də ma'inə cii kya dfa koonə bapətisəma ka baariinə oo'i, kə baa unə ka Əntanfə. Amma, ma əndətə na uugya ba'ə ka shine, də Malaaba Ma'yanə da gunə nii kəya dfa koonə bapətisəma. Duunuunaakii palee ka naaki. Mambu'umə nyi bahə nya kərə bibinaakii. ¹² Tə'i dəvə bə'unaakii ŋga bə'ugi də səkəŋwa. Ka fədənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.”

* **3:7** 3.7 rəhunyinə: 12.34; 23.33; mabətəsəkə: 24.15-25,37-39. **3:9** 3.9 Luka 1.54-55; Yooh. 8.39; Rooma 2.28-29; 4.12. **3:10** 3.10 7.19. **3:11** 3.11 Luka 3.16. **3:12** 3.12 Irim. 13.24; Mat. 13.30.

Da bapətisəma ka Yeesu
(*Mar. 1.9-11; Luka 3.21-22*)

¹³ Wata Yeesu a madə də Galili, ca dzə aa gəərə Urədunə, kaa Yoohana a ɗa ka ci bapətisəma. ¹⁴ Amma Yoohana a ɗa gazhi'waanə ɲga tənɲapaanə tə ci, ca ba ka ci: “Ma dəbee, hə nə ɗa ka nyi bapətisəma. Amma wahənə kə shi aabiiki əsə!” ¹⁵ Amma Yeesu a ba ka ci, “Luuwə sətə bii nyi ka hə. Acii də ha'ə ɗatənaaɲwə patənə ɲga sətə ca kadeesəkə ka Əntaɲfə.” Wata Yoohana a luuwə. ¹⁶ Makə uugi ənji ɗa bapətisəma ka Yeesu, pii ca gimagi agi ma'inə. Wata səkəntaɲfə a wunəgi ka ci, ca nee ka Ma'yanə ɲga Əntaɲfə ca jima aanəkii makə kurəkuta. † ¹⁷ Wata ənjə a fa wabənə dadagyə ca ba, “Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uufagi səkəki.”

4

*Təbənə ɲga *Seetanə tə Yeesu*
(*Mar. 1.12-13; Luka 4.1-13*)

¹ Makə uugi ənji ɗa bapətisəma ka Yeesu, wata Malaaba Ma'yanə a ɲgərə tə ci, ca kərəgərə aagi bilinə, kaa Seetanə a təbətə tə ci. ² Makə baa ci ənfwadə pu'unə da uusəra ənfwadə pu'unə yadə zəmə amakii, kə ɗii madəfənə tə ci. ³ Wata Seetanə a dzə aabiikii, əɲki ci ka ci, “Makə ɗii ci *Uuzənə ɲga Əntaɲfə nə hə, bawə ka faariitsa təya zə'ugi ka zəma.” ⁴ Amma Yeesu

3:15 3.15 5.17; 28.19. † **3:16** 3.16 səkəntaɲfə a wunəgi: Isaa. 63.19; Əzaki. 1.1-3; Yooh. 1.51; Slənə 7.56. **3:17** 3.17 Isaa. 42.1; Jab. 2.7; Mat. 12.18; 17.5. **4:1** 4.1 Ibər. 2.18; 4.15. **4:2** 4.2 Shig. 34.28; Mat. 6.16-17.

a ba ka ci, “Tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Əntaa də zəmə daanəkii mbədənə ənda, amma ka mbədənə nə əndə də taa ɲgutə wabənə ətə ca shigi da ma Əntaɲfə.' ”

⁵ Ma daba'əkii, Seetanə a ɲgərə tə ci, ca kərə aa Urusaliima, waatoo malaaba maduunə vəranə, ca kəɲee ka ci ka makidakidəɲənə ɲga maduunə kuvə ɲga Əntaɲfə, ⁶ əɲki ci ka ci, “Makə dīi ci, Uzənə ɲga Əntaɲfə nə hə tanyi, ləɖəgərə aa panə, acii tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka banə nə Əntaɲfə ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya nəhətə tə hə, təya kətsa'utə tə hə də ciinətii, acii ga ha dəgəgi taa səɖəku anə faara.' ”

⁷ Yeesu a ba ka ci, “Tə'i manaahəkii əsə tuu'ina, 'Ga ha təkə tə Əntaɲfə Slandanəku.' ”

⁸ Wata Seetanə a ənə ka ɲgərənə tə ci, ca kərə aagyanə magərə ɲiɲwə ka shaɲə, ca baarii ka ci hanyinə ɲga duuniya patə da gənətə asəkəkii,

⁹ ca ba ka ci, “Ma ətsə patə, ka viinə nə nyi ka hə, madfa kə gərə'waanə hə ka paslənə tə nyi.”

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka Seetanə, əɲki ci, “Dzəgi gadəvə Seetanə! Tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka Əntaɲfə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku əsə.' ” ¹¹ Makə fii Seetanə ha'ə, wata ca bwasee ka Yeesu. Ma daaba'əkii, malaa'ikanyinə a dzə ka tsakənə tə Yeesu.

'Watəginə ɲga slənə ɲga Yeesu anə hanyinə ɲga Galili

(Mar. 1.14-15; Luka 4.14-15)

4:4 4.4 Dzək. 8.3. **4:6** 4.6 Jab. 91.11-12. **4:7** 4.7 Dzək. 6.16.

4:8 4.8 5.1. **4:10** 4.10 Dzək. 6.13; 5.9.

¹² Kə fii Yeesu oo'i, kə kəsəgərə ənji tə Yoohana aa furəshina. Makə fii ci ha'ə, ca madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili. ¹³ Paa ci kəñaanə də Nazratu, amma ca palə aa Kafarənahumə, ca ndzaanə davə. Ma Kafarənahumə, əndə'i vəranə ama uunəvə nga Galili, anə hanyinə nga Zabuloonə da Nafətalima. ¹⁴ Ma d'ii ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wabi anabi Isaaya ətə bii ci,

¹⁵ "Ma ənjitə agyanə hanyinə nga Zabuloonə da nga Nafətalima,

a rəgwa uunəva, a tanəgi Urədunə, hanyinə nga məshipətə ənja, waatoo Galili,

¹⁶ agi təkunə nə tii.

Ka neenə nə tii ka bərənə ka shaṇə.

Ma ənjitə ndzaanə agi təkunə nga wa, ka bərginə nə bərənəkii ka tii."

¹⁷ Ndzaṇənə ka saa'ikii, 'watəgi Yeesu waazanə, ca dzə də banə: "Uneemə ka də 'waslyakəənə, una baanə ka Əntaṇfə, acii kədəhə nə ci ka də ṇwanuunaakii."

*'Wanə nga Yeesu tə ənji təəmənə ənfwadə
(Mar. 1.16-20; Luka 5.1-11)*

¹⁸ Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə nga Galili, kə lapaa ci ənji bəra'i, təya təəmə. Ndzəkəṇushi'inə nə tii, waatoo, Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita tii da Andərawəsə ndzəkəṇuci. Ma təya, təəmənə nə slənatii. ¹⁹ Yeesu a ba ka tii, "Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a də slənə nga təəmə ənja." ²⁰ Pii

wata tɔya bwasee ka slaadfatii, tɔya palə atsakii.

²¹ Yeesu a dzə aakəŋwa, ca lapaa tɔ hara ndzəkəŋushi'inə bəra'i əsə, Yakubu da Yoohana, manjeevənə ŋga Zabadiya. Asəkə kumbawalatii nə tii da i dəsənətii Zabadiya, tɔya hada də slaadfatii. Yeesu a 'wa tɔ tii. ²² Pii wata tɔya bwasee ka dəsənətii da kumbawala, tɔya palə atsakii.

Dzəgunənə ŋga Yeesu da mbədəpaanaakii də ənja

(Luka 6.17-19)

²³ Kə wiigi'i Yeesu taa dama patə anə hanyinə ŋga Galili, ca dzə də dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Njuni Habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, ca mbədəpaa də taa ŋgutə tsarə ŋga bwaneanyinə. ²⁴ Kə huwugi habaraakii taa dama patə anə hanyinə ŋga Siriya. Wata ənjə a kyaara ka ci patənə ŋga ənjitə da bwaneanyinə kama kama ashitii, waa-too ənji ginaaji, da ənji ma'idə'ida, da mabiiyi ənja. Ca mbədəpaa də tii patə. ²⁵ Dabaala lanə nyi'u tɔ ci anə hanyinə ŋga Galili. Kə shi hara ənji daga anə hanyinə ŋga Dikapooli* da ŋga Yahudiya, da asəkə vəranə ŋga Urusaliima, ha'ə da atanəgi gəərə ŋga Urədunə, tɔya nə'u tɔ ci.

5

Waazanə ŋga Yeesu anə d'angərə
(Luka 6.20-23)

4:20 4.20-22 8.21-22. **4:23** 4.23 9.35; 4.17. * **4:25** 4.25 Ma Dikapooli, makə bana, Vəranənyinə pu'u.

¹ Makə nee Yeesu ka dabaala lanə, wata ca ndərəgi aanə dɔŋgəra, ca ndzaanə dasə. Lyawarənaakii a əntsahə aabiikii. ² Ca 'watəgi dzəgunənə ka tii, əŋki ci,

³ “Tə'i barəkaanə ashi ənjitə shii oo'i, tyalakinə nə tii akəŋwacii Əntaŋfə.

Ma təya, ka tii də ŋwanjuunə ŋga dagyə.

⁴ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ka mabətəsəka, acii ka puutəpaanə nə Əntaŋfə tə tii.

⁵ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə banee ka nətii akəŋwacii ənja,

acii tii na upaa sətə bii Əntaŋfə viinə.

⁶ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ca moo ka shaŋə tə slənə sətə ci Əntaŋfə a moo ənjə a slənə.

Acii ma təya, ka viinə nə Əntaŋfə ka tii baawəda ŋga dfa slənəkii makə sətə mwayi tii.

⁷ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ca nəhə təgunuunə ŋga hara ənja.

Acii tii maa, ka nəhənə nə Əntaŋfə təgunuunatii.

⁸ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə dīi ədzəmətii malaabakii.

Acii kadə nə təya nee ka Əntaŋfə.

⁹ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ca slənə sətə ca kira jamənə aahada ənja.

Acii ka 'wanə nə Əntaŋfə tə tii manjeevənaakii.

¹⁰ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ci ənjə a cibə də tii

putə ŋga slənə sətə ci Əntaŋfə a moo.

Acii ka tii də ŋwanjuunə ŋga dagyə.

5:1 5.1–7.29 Luka 6.20-49. **5:1** 5.1 4.8; 14.23; 15.29; 17.1; 28.16.

5:3 5.3 Isaa. 57.15; 61.1. **5:4** 5.4 Jab. 126.5. **5:5** 5.5 Jab.

37.11. **5:7** 5.7 18.33; Yak. 2.13. **5:8** 5.8 Jab. 24.3-5. **5:9**

5.9 Ibər. 12.14. **5:10** 5.10 1 Piita 3.14.

11 Tə'i barəkaanə ashuunə, mada dzaanii ənji tuunə, ənjə a cibə duunə, ənjə a jaarakə kama kama aashuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi.

12 Damə manjushinə ka shaŋə, acii tə'i maduunə shikwa goonə kidə dagyə. Ha'ə makə ətsə nji ənjə a cibə də anabinyinə nga ŋukə.”

Makə zhatanə da bərənə nə ndzaanə nga ənji nə'unə

(Mar. 9.50; Luka 14.34-35)

13 “Ma una, makə zhatanə nuunə ka patənə nga ənji shiŋkinə. Amma, mada kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Pooshi nafaakii ma'ə, madaamə pukəginə aa panə, ənjə a wiigi anəkii də səfa.

14 “Ma una, unə nə bərənə ka *duuniya. Ma vəraatə ghənyi ənji anə daŋgəra, pooshi ka umbənə shaŋə. 15 Pooshi əndə ca təzəvə gunə ka garəkuwa, ca umbətə də kəŋwa. Amma ka madzəgamə ha dzakəpaanəkii, hatə ca bərə taa dama patə asəkə ya. 16 Ha'ə makə ətsə əsə, wa bərənə goonə a bərə taa ka wu patə, kaa təya shii nee ka ŋunyi slənə goonə, təya dəla də Dəsənuunə ətə dadagyə.

*Dzəgunənə nga Yeesu agyanə *bariya*

17 “Goonə nəhə noonə makə ma shinaaki, ka uulagi bariya nga Muusa da dzəgunənə nga anabinyinə shi nyi. Aa'a, poosha. Mashimə

5:11 5.11 10.22; Luka 6.22. 5:12 5.12 2 Haba. 36.16; Mat. 23.30; Luka 6.23; Slənə 7.52; Ibər. 11.32-38; Yak.5.10. 5:13 5.13 Mar. 9.50. 5:15 5.15 Mar. 4.21; Luka 8.16. 5:16 5.16 Af. 5.8; Fil. 2.15; 1 Piita 2.12.

nyi ka uulaginə. Ma shi nyi, ka mbu'utəginə də dzəgunənətii, kaa ca ndzaa tantanyinə.

¹⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə: taa uushi pirihi gi'u, pooshi ka dzəginə agi bariya ca'ə ka saa'itə nə duuniya a uudə, see madə mbu'utəgi Əntanfə də aniyaakii patə. ¹⁹ Acii ha'ə, taa wu bwasee ka nə'u bariya taa ətə palee də uundzuundzuunə maa, ha'ə ca dzəgunə ka ənji kaa təya də makə naakii əsə, moodəba'a ndzaanəkii agi ηwanjuunə ηga dagyə. Amma taa wu patə nə'utə makə sətə bii bariya, ca dzəgunə ka ənji kaa təya nə'utə makə naakii, gawə ndzaanəkii agi ηwanjuunə ηga dagyə. ²⁰ Acii wanyinə ca ba koonə: ma slənə goonə ətə ci Əntanfə a moo ənjə a slənə, madə mapaleemə ka slənə ηga maliminə da ka ηga *Farisanyinə, pooshi unə ka upaa dəmogerənə aagi ηwanjuunə ηga dagyə.”

Dzəgunənə ηga Yeesu agyanə bəzə səka

²¹ “Kə fii unə ənjə a ba ka ənji daga nukə oo'i: ‘Ga ha bələ hiinə. Taa wu bəli əndə, ka kərənə nə ənji tə ci aakəɲwacii gəɲwanə.’

²² Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu patə bəzhi səkə aashi əndə nə'unə makə ci, ka kərənə nə ənji tə ci aakəɲwacii gəɲwanə. Taa wu patə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əɲki ci ka ci: madəəkə ənda, ka kərənə nə ənji tə ci aakəɲwacii madiigərə gayinə. Taa wu patə əsə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əɲki ci ka ci: mazabə ənda nə hə! kə dīi bahə kanə tə ci aagi gunə. ²³ Acii ha'ə, taa ka

5:17 5.17 3.15; 7.12; 22.40; Rooma 3.31. **5:18** 5.18-19 Yak. 2.10. **5:21** 5.21 Shig. 20.13; Leew. 24.17. **5:22** 5.22 1 Yooh. 3.15.

ha nga da sataka ne he ka vii satakaaku ka entanfə, mada ke buuretə he oo'i, ke bəzee he ka səkə nga ndzəkəŋu, ²⁴ ma danəkwa, bwasee ka satakaaku davə gatə, ha palə, ha dzə ka naranə da ndzəkəŋu zəku'i, taabu'u nii kwa ənə ka vii satakaaku ka entanfə. ²⁵ Mada ke wulii əndə tə he akəŋwacii gəŋwanə, aluu hadatəginə da ci pii pii taabu'u mbu'unuunə aakəŋwacii gəŋwanə. Acii mada ke mbu'yuunə aakəŋwacii gəŋwanə, ka viinə ne ci tə he aacii əndə la gəŋwanə, əndə la gəŋwanəkii a vii tə he aacii soojiinə, təya dzə ka pa'əginə tə he a furəshina. ²⁶ Tantanyinə cii kya ba ka he: davə ndzaanəku, paa he ka gimaginə, see mada ki'igi he patənə nga kwabatə lii ənji ka he."

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə aləhiinə

²⁷ "Kə fii unə ənje a ba 'Ga ha aləhiinə'.

²⁸ Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu ca tsaamə minə ətə əntaa naakii nga mwamwa'inə, ke baa ci də ki ətsə asəkə ədzəməkii. ²⁹ Acii ha'ə, mada ginəku nga ciizəmanə ca kavə tə he ka da 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gədə əndə'i purəjanə nga shishinəku ətee he, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə. ³⁰ Mada ciizəmaku ca kavə tə he ka da 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gədə əndə'i purəjanə nga shishinəku ətee he, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə."

5:24 5.24 6.14-15. **5:25** 5.25-26 Luka 12.58-59. **5:26** 5.26 18.34. **5:27** 5.27 Shig. 20.14. **5:28** 5.28 Ayb. 31.1; 2 Piita 2.14. **5:29** 5.29-30 18.8-9; Mar. 9.43-47.

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə lakəgi minə
(Mat. 19.9; Mar. 10.11-12; Luka 16.18)*

³¹ “Agi banə nə ənji daga ŋukə, ‘Taa wu lakəgi minaakii, wa ca vii ka ki manaahə ləkələkətə ŋga kaginə də ki.’ ³² Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: tafa wu lakəgi minaakii, mada əntaa agyanə aləhiinə, kə kavə ci tə ki ka aləhiinə ətsa, mada kə ŋgирə ki əndə'i ŋgura. Ma ŋgurətə ŋgирə tə ki əsə, kə ali ci hiinə ətsa.”

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə jidəne

³³ “Kə fii unə əsə ənjə a ba ka ənji daga ŋukə oo'i, ‘Ga ha əbipaa aləkawalaaku. Amma dawə sətə dīi hə aləkawalə akəŋwacii Slandanəku ŋga danə’.” ³⁴ Amma, ma nyi, wanyinə ca ba koonə, goona 'wa ləmə ŋga Slandanə shaŋə, una da aləkawala. Goona jidə də dadagyə, acii ci nə dəgələ *ŋwanuunə ŋga Əntaŋfə. ³⁵ Tafa də hanyinə əsə, goona jidə, acii ci nə ha ŋga əji sədəkii. Tafa də Urusaliima əsə, goona jidə, acii vəranə ŋga Əntaŋfə ətsa. Ci nə maduunə Nwanwa. ³⁶ Goona jidə taa də nuunə əsə, acii pooshi unə ka mbee ka dəvətə tafa shiŋkinə rəŋwə ŋga ənduuda taa əndə dəŋwa. ³⁷ Ma danuuna, bamə 'awa' taa 'aa'aa'ə' tanə. Tafa mi shigi da moonə ma'ə, daciai *Seetanə shigi.”

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə ki'itənə
(Luka 6.29-30)*

5:31 5.31 Dzək. 24.1; Mat. 19.7; Mar. 10.3-4. **5:32** 5.32 19.9; Mar. 10.11-12; 1 Koor. 7.10-11. **5:33** 5.33-37 23.16-22; Yak. 5.12.
5:33 5.33 Leew. 19.12; Baan. 30.3. **5:34** 5.34-35 Isaa. 66.1; Slənə 7.49. **5:35** 5.35 Jab. 48.3. **5:37** 5.37 2 Koor. 1.17-19.

38 “Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, ‘Madfa kə jikwagi əndə'i əndə ginə nga əndə'i ənda, ginəkii jikwaginə ənji naakii əsə. Madfa kə kuriŋagi əndə'i əndə linyinə nga əndə'i ənda, linyinəkii kuriŋaginə ənji naakii əsə’. 39 Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: madfa kə bəzee əndə'i əndə ka səkəku, ga ha ki'i naaku. Madfa kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku nga ciizəmanə, zhi'wee ka ci ka hwahwaamə nga madzəna əsə. 40 Madfa kə kirə əndə tə hə aakəŋwacii gəŋwanə, kaa ca shii ləwutə də kəjeerənaaku, bwasee ka ci, ca ŋgərə baləwaaku əsə. 41 Madfa kə kavə əndə'i əndə tə hə tyasə ka kərə ka ci əndə'i uushi nga kiloomeeta rəŋwə, kərəwə ka ci nga kiloomeeta bəra'i. 42 Madfa kə kədii əndə uushi aciiku, vii ka ci səkii. Madfa kə shi əndə aabiiku ka ndzəma, ndzəmuu ka ci.”

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə uudənə tə ənji daawaanə

(Luka 6.27-28,32-36)

43 “Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, ‘Uuduu tə əndətə aabiiku, ha kaaree ka ənji daawaanaaku’.

44 Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: uudəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una dfa də'wa ka ənjitə ca cibə duunə. * 45 Madfa kə dfi unə ha'ə, ka ndzaanə nuunə ka manjeevənə nga Dəsənuunə dadagyə. Acii ma dfatə ci uusəraakii, kaa ca bərə ka bwaya ənji da ŋunyi ənji patə ka

5:38 5.38 Shig. 21.24. 5:39 5.39 Rooma 12.17. 5:40 5.40
1 Koor. 6.7; Ibər. 10.34. 5:43 5.43 Leew. 19.18; Mat. 22.39;
Mar. 12.31; Luka 10.27. * 5:44 5.44 Shig. 23.4-5; Rooma 12.20;
1 Piita 2.20-23; də'wa: Luka 6.28; 23.34; Slənə 7.60; Rooma 12.14;
1 Koor. 4.12; 1 Piita 3.9.

ciinē rəŋwə. Ca ndzəmə vənə ka ənjitə ca slənə bwaya sləna da ənjitə ca slənə ŋunyi slənə patə.

⁴⁶ Madfa wata tə ənjitə ca uudfə tuunə cuuna uudfə tanə, pooshi unə ka upaa shikwa dadagyə. Taa ənji luu tsəkə maa, agi dfanə nə tii ha'ə makə ətsa. ⁴⁷ Madfa wata ka guviinuunə cuuna wabə, pooshi unə slənyi uushi palee ka ŋga hara ənji, acii taa ənjitə mashiimə tə Əntanfə maa, agi dfanə nə tii ha'ə makə ətsa. ⁴⁸ See a ndzaa unə ka ənjitə yadə idəpaa uushi ashitii, makə sətə dīi Dəsənuunə ətə dadagyə yadə idəpaa uushi ashikii.”

6

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə vii sataka

¹ “Ŋgərəmə hanjala! Ma una slənə sətə ci Əntanfə a moo, goona dfa kaa ənjə a shii neenə. Madfa ha'ə cuuna dfa, pooshi unə ka upaa shikwa acii Dəsənuunə dadagyə. ² Acii ha'ə, ma ha vii uushi ka əndə kədiinə, ga ha baarəgi paŋgəraŋə kaa ənjə a shii neenə. Acii tə'i hara ənji ca dfa ha'ə makə ətsə asəkə kuvə də'wanyinə da anə rəgwanyinə, kaa ənjə a shii dəlanə də tii. Ma təya, də bəra'i asəkətii ci təya kərə ka Əntanfə. Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənjitsa, kə uugi shikwatii, pooshi ma'ə aakəŋwa. ³ Amma, ma ha vii sataka ka əndə kədiinə, vii ka ci ka rəgwatə taa ŋunyi guvaku, pa ca shii. ⁴ Maa kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə satakaaku ma'umbəkii. Ma Duu ətə ca nee ka ma'umbə uushi əsə, ci na vii ka hə shikwa.”

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə d'a də'wa
(Luka 11.2-4)*

⁵ “Ma una d'a də'wa, goona d'a makə ŋga ənjitə ca kərə ka Əntanƒə də bəra'i asəkətii. Acii ma təya, parakə kadeesəkə ka tii nə madətənə ahada ənja, təya d'a də'wa asəkə *kuvə də'wanyinə da ka mətikətikənə ŋga rəgwa, kaa ənjə a shii neenə ka tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəŋwa. ⁶ Amma, ma ha d'a də'wa, dzəgərə aa kumu, ha pa'aanə makuvə ka naaku na, ha d'a də'wa ka Duu ətə pooshi ənji ka neenə. Ma ca, agi neenə nə ci ka sətə cii kwa d'a ma'umbeekii, ci na vii ka hə shikwa.

⁷ “Ma una d'a də'wa, goona siiyiitəgi də wabənə ətə pooshi nafakii, makə sətə ci ənjitə mashiimə tə Əntanƒə a d'a. Ma nə tii ka nəhəna, ka fanə nə Əntanƒə tə tii putə ŋga magərə də'watii. ⁸ Goona d'a makə natii. Acii kə shii Dəsənuunə sətə cuuna moo kədiinə, unə ma'ə makədiimə aciikii. ⁹ Wiinə makə sətə d'anuunə də'wa:

“Ya'ə Dəsəniinə ətə dagyə,
d'awə ka taa wu patə a d'əla də ləməku.

¹⁰ Dawə ŋwanjuunaaku taa da patə.

Wa ənjə a d'a sətə cii kwa moo ganə a duuniya makə sətə ci ənjə a d'a gatə dagyə.

¹¹ Ndi keənə zəmə ŋga ka də uusərə ənshinə,

¹² ha tifyagi keənə 'waslyakəənə geenə,

6:8 6.8 6.32; Luka 12.30. **6:9** 6.9 Əzaki. 36.23. **6:10** 6.10 4.17; 7.21; 12.50; 18.14; 21.31; 26.39-42; Mar. 3.35; 14.36; Luka 22.42; Yooh. 4.34; 6.38-40; Slənə 21.14. **6:11** 6.11 6.24-34. **6:12** 6.12 6.15.

makə sətə ciina tyaafagi ka ənji dfaada keenə
'waslyakəənə.

¹³ Ga ha kapaa tiinə ka rəgwa pu'unə,
amma luupaa tiinə acii *Seetanə.

[Aci naaku nə ɲwanjuunə da baawəda da
duunuunə

ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. *Aamiina.]'

¹⁴ “Mada kə tifyagyuuənə ka ənji dfaada koonə
'waslyakəənə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, ka
tifyaginə nə ci koonə noonə 'waslyakəənə əsə.

¹⁵ Amma, mada pooshi unə tifyagi ka hara
ənji 'waslyakəənətii, yoo, pooshi Dəsənuunə ka
tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə.”

Dzəgunənə ɲga Yeesu agyanə suumaya

¹⁶ “Ma unə agi dfa suumaya, goona bəzee ka
ginuunə makə ɲga ənjitə ca kərə ka əntanfə
də bəra'i asəkətii. Ka dfaənə nə tii də natii
nə rəgujibə, kaa ənjə a shii neenə oo'i, agi dfa
suumaya nə tii. Tantanyinə cii kya ba koonə,
ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə
aakəɲwa. ¹⁷ Amma, ma ha dfa suumaya, yibəgi
ginəku, ha bəzəpaa nəku də maara, ha hadatəgi
də shiɲkinaaku ɲga'ə. ¹⁸ Maa kə dfa hə ha'ə,
pooshi hara ənji ka shiinə oo'i, agi dfa suumaya
nə hə, madaamə Duu ətə pooshi ənji ka neenə.
Ma ca, ci ca nee ka ma'umbee uushi, ka viinə nə
ci ka hə shikwa.”

6:13 6.13 10.16-25; 24.3-28; Yak. 1.12-15; Yooh. 17.15; 2 Tees. 3.3; 2 Tim. 4.18. **6:14** 6.14-15 5.24; Luka 6.37; Af. 4.32. **6:15** 6.15 18.35. **6:16** 6.16-17 Isaa. 58.5; Mat. 4.2; 9.14-15; 17.21; Mar. 2.18; 9.29; Luka 2.37; 4.2; 5.33; 18.12; Slənə 13.2-3; 14.23; 2 Koor. 6.5; 11.27.

Tsəkə gəna asii dagyə
(Luka 12.33-34)

¹⁹ “Goonā dzatə də gəna ka noonə nə ganə a duuniya. Ma a duuniya, ka saaweenə nə məbərə da magənaza, taa mahiirənə əsə, təya hərəmə.

²⁰ Amma tsəkəmə gəna goonə gatə dagyə, hatə pooshi məbərə da magənaza ka saaweenə, pooshi mahiirənə ka hərəmanə əsə. ²¹ Acii ma hatə dīi gənaaku, davə ndzaanə nəku slinjə.”

Ndzaanə ŋga ginə makə garəkuwa
(Luka 11.34-36)

²² “Ma ginə, makə garəkuwa nə ci ka shishinə. Mada jamə nə ginəku, agi məbərəha nə hə ətsa.

²³ Amma mada pooshi ginəku ndanjə ndanjə, agi təkunə nə hə ətsa. Acii ha'ə, mada ma bərəətə ashiku, wata təkunə tanə, iitə sanə ndzaanəkii də təku təkuuna?”

Paslənə tə Əntanjə taa tə gəna
(Luka 16.13; 12.22-31)

²⁴ “Pooshi mava ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bəra'i. Ka kaareenə nə ci ka əndə'i əndə, ca uudə tə əndə'i ənda. Ka gafeenə nə ci ka əndə'i əndə, ca ushapaa tə əndə'i ənda. Pooshi rəgwa ŋga paslənə tə Əntanjə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.

²⁵ “Aciikii, wanyinə ka banə koonə, goona buurə sətə cuuna kavə aa moonə taa sətə cuuna sa koonə gərə də əpinə; taa sətə cuuna umbee də purəkinə əsə, goona buurə. Mapaleemə əpinə ka zəmə də məghərəvənə

6:19 6.19 Yak. 5.2-3. **6:20** 6.20 19.21; Mar. 10.21; Luka 12.33.

6:24 6.24-34 6.11.

kwa? Anii mapaleemə shishinə ka kəjeerəna?

²⁶ Tsaaməmə əginyinə: pooshi ratii, paa tii ka slənə cifanə, pooshi dəbwatii əsə. Amma Dəsənuunə ətə dadagyə ca adəvə ka tii. Mapaleemuunə ka əginyinə də məghərəvənə kwa?

²⁷ Wu sanə agyuunə ca mbee ka tsakəvə gərənə nga əpinaakii taa gi'u putə nga buurə uushi'inaakəya? ²⁸ Mi sanə cuuna buurə haala nga kəjeerəna? Tsaaməmə makə sətə ci gudəzənyinə a gərə də bilə: pooshi tii ka slənənə, pooshi tii ka dətə kəjeerənə ka shishinətii əsə. ²⁹ Amma, wanyinə ka banə koonə: taa nwanwə Sulayimaanu da patənə nga məghərəvənaakii maa, makamə ci dagwa kəjeerənə makə gudəzənyinə də bilə. ³⁰ Kə kavə Əntanfə kəjeerənə ka kuzhinyinə ənə ənshinə una nee, ma doorə, ənjə a ətsagi. Sakwa unə dīi, paa ci agi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! Gi'u nə gi'inə goonə tə Əntanfə!

³¹ “Aci ha'ə, goona ənvutə noonə nə də buurə sə nga adənə, taa sə nga sanə, taa kəjeerənə.

³² Aci ma uushi'iitə patə, ənjitə mashiimə tə Əntanfə ca ka hanjalatii davə. Ma Dəsənuunə ətə dadagyə, kə shii ci oo'i, nga'ə koonə nə patənə nga uushi'iitsa. ³³ Amma, ma nga təkənwənə, kavəmə nuunə tanə ka nwanuunə nga Əntanfə, una dā patənə nga sətə mwayi ci. Maa kə dīi unə ha'ə, ma hara uushi'iitə patə ma'ə, ka tsakəənənə nə ci koonə. ³⁴ Aci

6:25 6.25 Fil. 4.6; 1 Piita 5.7. **6:26** 6.26 10.29-31; Luka 12.6-7.

6:29 6.29 1 Meem. 10. **6:30** 6.30-31 14.31. **6:32** 6.32 6.8.

6:33 6.33 1 Meem. 3.11-14; Jab. 37.4-5.

ha'ə, goona buurə uushi'inə nga doorə. Acii ma doorə, tə'i uushi'inə pamə nga buurənə. Wa mabuurənə nga uusəra rəjwə a ndzaanə anə naakii uura, goona tsəkə aamakii."

7

Dzəgunənə agyanə lagi gəjwanə agyanə hara ənja

(Luka 6.37-38,41-42)

¹ "Goona lagi gəjwanə agyanə hara ənja, accii ga Əntənfə a lagi gəjwanə agyanuunə noonə əsə. ² Accii ma ca, ka ləginə nə ci agyanuunə makə sətə lagyuunə agyanə hara ənji noonə. Də kəjūtə gəlatuunə ka ənja, də ci nə ənjə a gəla koonə noonə əsə. ³ Ka mi sajə cii kwa tsaamə uundzə kada agi ndzəkəjū, ha bwasee ka rintə agiku naakwa? ⁴ Iitə sajə mbeenəku ka banə ka ndzəkəjū oo'i: 'Taku kaa nya ηgərəgi ka hə kada agiku', yoo, wahənə da rintə agiku naakwa? ⁵ Hə əndə kərənə ka Əntənfə də bəra'i! Ma d'anəkwa, ηgərəgi rintətə agiku zəku'i. Ma daba'əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha ηgiragi uundzə kada agi ndzəkəjū.

⁶ "Goona vii sətə malaabakii ka ədiinə, accii ga təya ənə ka laakətənə tuunə. Goona kagi gəna goonə akəjwacii dagəliinə, accii ga təya mama'əgi."

Kədiimə, aləmə, dzamə makuva
(Luka 11.9-13)

6:34 6.34 Shig. 16.4,19-20. **7:1** 7.1 Yak. 4.11-12; 1 Koor. 4.5.

7:2 7.2 Mar. 4.24; Rooma 2.1; 14.10-12.

⁷ “Kēdiimə, ka viinə nə ənji koonə sətə kədii unə. Aləmə, ka upaanə nuunə sətə alyuunə. Dzamə makuva, ka wunəginə nə ənji koonə makuva. ⁸ Acii taa wu patə kədii, ka viinə nə əntanʃə ka ci. Taa wu patə ali əsə, ka upaanə nə ci səkii. Ka wunəginə nə ənji ka əndətə dzii makuvə əsə. ⁹ Ngutə əndə sanə ahadoonə ca ngərə faara, ca vii ka uuzənaakii madfa ləguyi ci buroodya? ¹⁰ Anii ka ngərənə nə ci rəhunə, ca vii ka ci, madfa ləguyi ci hərəfina? Pooshi. ¹¹ Taa unə mənğərəkikinyinə maa, kə shii unə vii nɔnyu uushi'inə ka manjeevənə goonə. Sakwa Dəsənuunə ətə dagyə dʒii, kə palee ci də vii nɔnyu uushi'inə ka ənjitə kədii aciikii. ¹² Ma patənə nɔga sətə cuuna moo ənjə a dfa koonə, dʒamə ka tii ha'ə. Acii ci nə ginə nɔga *bariya da dzəgunənə nɔga anabinyinə.”

Matya'u rəgwa
(Luka 13.24)

¹³ “Nğərəmə matya'u rəgwa, acii ma mabwanə rəgwa, aagi gunə ca dzə. Ngufə nə dzənə davə a rəgwa, lanə əsə nə ənji dzənə davə a rəgwa. ¹⁴ Amma, ma rəgwa nɔga upaa əpinə, tya'u ka shanə, dzawə nə dzənə davə a rəgwa. Ma ənjitə ca nə'u rəgwakii əsə, gi'u nə tii.”

ənfwə da pawaaakii
(Luka 6.43-44)

7:7 7.7 Irim. 29.12-14; Mat. 18.19; 21.22; Mar. 11.24; Yooh. 14.13-14; 15.7; 16.24; Yak. 1.5; 1 Yooh. 5.14-15. **7:11** 7.11 Yak. 1.17. **7:12** 7.12 5.17; Rooma 13.8-10; Gal. 5.14. **7:14** 7.14 Slənə 14.22.

¹⁵ “Nəhəmə noonə nə acii majirakinə ŋga anabinyinə: ma ci təya shi aabii unə, makə sətə ci furətsoofanyinə a geegi ka natii nə makə bagiinə, təya dzəgərə aagitii ka tsəbənə tə tii.

¹⁶ Ka shiinə nuunə tə tii daga slənatii. Pooshi ənji ka slirəba pawə ŋga papawə a ənfwə dəhə uufə. Pooshi ənji ka slirəba pawə ŋga uudəvə a ənfwə kaaya əsə.

¹⁷ Maa ŋunyikii nə ənfwa, ŋunyikii poonəkii. Amma, madə bwayakii nə ənfwa, bwayakii poonəkii.

¹⁸ Pooshi ŋunyi ənfwə ka poonə bwayakii. Ha'ə əsə, pooshi bwaya ənfwə ka poonə ŋunyikii. ¹⁹ Taa ŋgutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə ŋunyikii, ka cisləginə nə ənji hisə, ənjə a kagərə aagi gunə.

²⁰ Də ha'ə, ka shiinə nuunə majirakinə ŋga anabinyinə daga sətə cii təya slənə.”

*Wabənə ŋga Yeesu oo'i, “Mashiimə nyi tuunə”
(Luka 13.25-27)*

²¹ “A shii unə, əntaa patənə ŋga ənjitə ca ba ka nyi “Ya'ə Slandana, Slandana' nə upaa dzənə aagi ŋwanuunə ŋga dagyə, amma see ənjitə ca slənə sətə ci Daadə ətə dagyə a moo təya slənə.

²² Madə kə mbu'ya uusəra ŋga də gəŋwanə, ənji laŋə na ba ka nyi: ‘Slandana, Slandana, kə waazii inə wabənə ŋga Əntanfə də ləməku. Də ləməku əsə lyaakagiinə ginaajinyinə laŋə, ina də sə ŋga hurəshishinə laŋə əsə.’ ²³ Wata ma nii

7:15 7.15 Dzək. 13.2-4; Mat. 24.11,24; Slənə 20.29; 2 Koor. 11.13-15; 2 Piita 2.1; 1 Yooh. 4.1. **7:16** 7.16-18 12.33. **7:16** 7.16 Yak. 3.12. **7:17** 7.17 Gal. 5.19-23. **7:19** 7.19 3.10; Luka 3.9; Yooh. 15.2,6. **7:21** 7.21 6.10; 7.24-27; 21.28-31; Rooma 2.13; Yak. 1.22-25; 2.14-26.

kya ba ka tii: 'Paa nyi sha shii tuunə, dzəgimə
abiiki, məza ənja!' "

Misaali də ənji ghənə yi bəra'i
(Luka 6.47-49)

²⁴ "Də ha'ə taa wu patə fii wabəənaaki, ca
nə'utə, kə ndzaa ci makə macicirə ənda ətə
ghənyi yaakii anə pasla. ²⁵ Kə njimə vəna,
huyinə nə təhwanyinə, əgənə nə mədə də
ngeerənə anə yikii. Amma pooshi uulii, acii
agyanə pasla ghənyi ənji. ²⁶ Amma taa wu patə
nə əndə fii wabəənaaki, amma, manə'utəmə ci,
kə ndzaa ci makə maba ŋga ənda ətə ghənyi
yaakii anə mandzənə. ²⁷ Kə njimə vəna, huyinə
nə təhwanyinə, əgənə nə mədə də ngeerənə
anə yikii. Wata ghəbə, ca uulagi, ma'inə a
taasənə, ca vyavinəgi dza'ə."

Baawəda ŋga Yeesu

²⁸ Makə uudəpaa Yeesu baaba uushi'iitsa, ənji
patə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka
shanə nə makə sətə cii kəya dzəgunə ka tii.
²⁹ Acii də shiinaakii saakii jigunyi ci ka tii, əntaa
makə sətə ci maliminatīi a dzəgunə ka tii.

8

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də əndə uyikuzəna
(Mar. 1.40-45; Luka 5.12-16)

¹ Makə jiməgərə Yeesu anə dāŋgərə, dabaala
a dzə də nə'unə tē ci. ² Wata əndə uyikuzənə
a shi, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, əŋki ci ka ci,

7:23 7.23 25.12; 2 Tim. 2.19. **7:24** 7.24-27 7.21. **7:28** 7.28-29
Mar. 1.22; Luka 4.32. **7:28** 7.28 11.1; 13.53; 19.1; 26.1; Luka
7.1.

“Slandana, mada ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbəfəpaanə də nyi kaa nya shii ndzaanə malaabakii.” ³ Wata Yeesu a tədapaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, “Awa, kə luuvə nyi. Mbəfuu.” Pii wata kə dzəgi uyikuzənətə ashi əndəta. ⁴ Yeesu a ba ka ci, əŋki ci, “Fatə ŋga'ə, kaa nya ba ka hə: Ga ha bapaa ka əndə sətə dīi shaŋə. Amma, ma dānəkwa, duu aa ha *limanə, ha baarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daba'əkii, ha dā sataka makə sətə bīi Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi.”

Mbəfəpaanə ŋga Yeesu də lawarə ŋga gawə ŋga soojiinə

(Luka 7.1-10)

⁵ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə vəranə ŋga Kafarənahumə, wata gawə ŋga soojiinə ŋga ənji Rooma a əntsahə aabiikii, soojatə a kədii tsakənə tə ci, ⁶ əŋki ci, “Slandana, tə'i lawaraaki gwakə asii. Paa ci ka mbee ka wiinə acii agi dānə nə bwanea tə ci laŋə laŋə.” ⁷ Yeesu a ba ka ci, “Ka dzənə nə nyi ka mbəfəpaanə də ci.” ⁸ Wata gawə ŋga soojiitə a ba ka Yeesu, əŋki ci, “Slandana, mambu'umə nyi bahə dzənaaku aa haki aasii. Amma, mada wabi hə rəŋwə dyaŋə, ka mbəfənə nə lawaraaki. ⁹ Ma bii nyi ha'ə, acii nyi maa, tə'i gayinə akəŋwaciiki, tə'i soojiitə cii kya dā ka tii gawuunə əsə. Ka mbeenə nə nyi ka banə ka əndə'i əndə: Duu aa hatə! wata ca palə. Nya ba ka əndə'i əndə: Shiwa! ca shi. Nya ba ka mavaaki: Slənuu sətə ha'ə! ca slənətə ha'ə.”

¹⁰ Makə fii Yeesu wabəətsa, kə dfii ka ci ka sə nga hurəshishinə. Wata ca ba ka ənjitə ca nə'u tə ci, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa ahada ənji *Isərayiila maa, paa nyi sha lapaa əndətə gi'i tə nyi makə nga əndəna. ¹¹ Wanyinə ka banə koonə, tə'i hara slikərənə lanə na ma'ya da tsaanwə i da waka, təya dzə ka ndzaanə dasə ka hakii tii da i Ibərahiima, Isiyaaku da i Yakubu, təya zəmə əndzanə ka hakii agi nwanjuunə nga dagyə. ¹² Amma, ma ənjitə dəbēe ka tii nə nwanjuunəkii, ka əjiginə nə ənji tə tii aagi təkunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii.” ¹³ Wata əŋki Yeesu ka nwanwə nga soojiita, “Duu saaku aasii. Ma sətə vii hə goonğa, ka danə nə ənji ka hə.” Wata kə mbə'i lawarə nga soojatə agi saa'ita.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji bwanea lanə
(Mar. 1.29-34; Luka 4.38-41)*

¹⁴ Yoo, Yeesu a dzə aa ha Piita aasii. Ma gi ci, gwakə nə sərəhu nga Piita minəkii. Kə tsəfəgi shishinətə iza'u. ¹⁵ Makə nee ci ka ki ha'ə, wata ca təbətə ciinətə. Wata iza'unə nga shishinətə a əpigi. Miitə a madətə, kya gwanə ka dfa ka ci zəma.

¹⁶ Ma ətsə kulagərənə nga uusəra, kə kyaara ənji ka Yeesu ənji ginaaji lanə. Ca lyaakagi ginaajinyinə də wabənə tanə, ca mbədəpaa də hara ənji bwanea patə. ¹⁷ Ma dfii ha'ə, kaa sətə bii *anabi Isaaya a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ca, “Ci də naakii nə ngərəgi ghatə ndzaanə

8:11 8.11 Isaa. 25.6. **8:12** 8.12 13.42,50; 22.13; 24.51; 25.30.

8:13 8.13 9.22; 9.29; 15.28. **8:14** 8.14 1 Koor. 9.5.

gaamə jamə, ca luupaa taamə acii bwaneanyinə gaamə.”

*Ənji banə oo'i, ka nə'unə nə tii tə Yeesu
(Luka 9.57-62)*

¹⁸ Makə nee Yeesu ka laɲənə ɲga dabaala abiikii, wata ca ba ka lyawarənaakii, “Tanɲəgyaamə aa tanɲəgi uunəva.” ¹⁹ Wata əndə'i maləmə a əntsahətə aabiikii, ca ba ka ci, “Maləma, taa aama gi hə patə ka nə'unə nə nyi tə hə.” ²⁰ Yeesu a ba ka ci, “Ma gwahyanə, tə'i gu'unyinatii. Ha'ə nə əginyinə əsə, tə'i kuvənyinatii. Amma, ma nyi, *Uuzənə ɲga ənda, pooshi haaki bahə ɲga kapaa tanɲalaki davə.” ²¹ Wata əndə'i əndə nə'unə tə ci a ba ka ci, “Slandana, taku kaa nya dzə ka ɲgədfəgi tə daadə zəku'i.” ²² Yeesu a ba ka ci, “Nyi'wawə tə nyi. Wa maməətə ənjə a ɲgəədfə maməətə ənjatii.”

*Dədəkənə ɲga mandalə məfa
(Mar. 4.35-41; Luka 8.22-25)*

²³ Wata Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawala, lyawarənaakii a ndərəvə atsakii. ²⁴ Pii wata mandalə mədfə a ndzanə kyanə anə uunəva də ɲgeerənə, gi'u mbərə'i kaa kumbawalə a lipəgərə saakii. Amma, ma Yeesu, ka ɲunyinə nə ci saakii. ²⁵ Wata lyawarənaakii a əntsahətə aabiikii, təya madfee ka ci, əɲki tii ka ci, “Ya'ə Slandana, luupaa taamə! Wanaamə ka zanə!” ²⁶ Wata ca ba ka tii, “Aci mi ɲgwalyuunə ha'ə

8:17 8.17 Isaa. 53.4. **8:20** 8.20 2 Koor. 8.9. **8:21** 8.21-22 4.20,22; 9.9; 19.21; Mar. 1.18,20; 2.14; 10.21; Luka 5.11,28; 18.22; Yooh. 1.43; 21.19,22.

kwa? Matækii nə vii goonḡa goonə!” Wata ca madətə, ca la ḡguruunə ka mədətə da ka ma'iita. Wata shakətə təya ənəḡi, təya dədəkə kyakya'ə. ²⁷ Tii patə, kə dīi ka tii ka sə ḡga hurəshishinə. Təya ba ahadatii: “Tsarə ḡga ḡgutə əndə ənə kwa? Taa mədə da uunəvə maa, aḡi fanə nə tii tə ci.”

Mbədəpaanə ḡga Yeesu də ənji ginaaji bəra'i
(*Mar. 5.1-20; Luka 8.26-39*)

²⁸ Yoo, kə mbu'i Yeesu aanə hanyinə ḡga Gadara atanḡḡi uunəva. Wata ənji bəra'i a shigi ahada gu'u ənja, ənji ginaaji nə tii. Pooshi ənji ka wiinə davə a rəḡwa, acii sə ḡga ḡḡwalənə nə tii ka shanḡ. Təya lapaa tə Yeesu, ²⁹ pii wata təya wagi vurənə, əḡki tii, “‘Ya'ə *Uuzənə ḡga Əntanḡfə, mi cii kwa alə aashiinə kwa? Kə shi hə ka cibənə diinə zəku'i, taabu'u mbu'yanə saa'i kwa?”

³⁰ Ma davə kədəhə gi'u, tə'i ḡəranə ḡga dagəliinə ca zəmə. ³¹ Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, təya ba, “Madə kə lakəḡi hə tiinə, bwasee keenə, ina dzəḡəḡə aashi dagəliita.”

³² Əḡki Yeesu ka tii, “Paləmə!” Wata təya shigi aashi ənjita, təya palə, təya dzəḡəḡə aashi dagəliita. Patənə ḡga dagəliinəkii, təya huyi, təya kwaalagəḡə aḡi ma'inə, təya zagi dza'ə.

³³ Wata magəriinə a huyi aasəkə vəranə, təya dzə ka ba patənə ḡga sətə slənyi da sətə dīi tə ənji ginaajita. ³⁴ Pii wata patənə ḡga vəranəkii, kə shigi tii ka ḡunənə da Yeesu. Makə nee tii ka

ci, wata tɔya kədii aciikii kaa ca maɗɔgi ka tii anɔ hanyinatii.

9

*Mbɔɗɔpaanɔ nga Yeesu dɔ mahurɔmɔsɔ ɛnda
(Mar. 2.1-12; Luka 5.17-26)*

¹ Wata Yeesu a ndɔrɔvɔ aasɔkɔ kumbawalɔ, ca tanɔgi uunɔva, ca ɛnɔ saakii aa hakii aa vɔra.

² Hara ɛnjɔ a kira ka ci ɛndɔ'i mahurɔmɔsɔ ɛndɔ pɔrɔbɔ asɔkɔ ɛdzaakii. Makɔ nee Yeesu ka gi'inatii tɔ ci, wata ca ba ka mahurɔmɔsɔ ɛndɔta, "Uuzɔnaaki, tsakuu dɔ gazhi'waanɔ! Kɔ upaa hɔ tifyaginɔ nga 'waslyakɔɛnaaku." ³ Makɔ fii *maliminɔ nga bariya ha'ɔ, wata tɔya ndzanɔ wabɛnɔ agi hiimatii, tɔya ba, "Ma ɛndɔtsa, kɔ geegi ci ka naakii nɔ makɔ ɛntanɗɔ."

⁴ Asee, kɔ shii Yeesu sɔtɔ ci tɔya hiima a ɛdzɔmɔtii patɔ. ɛŋki ci ka tii, "Ka mi dɔ tsarɔ nga bwaya hiimatɔ a ɛdzɔmuunɔ ha'ɔ kwa?

⁵ Ngutɔ palee dɔ ngufɔnɔ saŋa? Gɔɗɔ banɔ ka ci oo'i, kɔ upaa hɔ tifyaginɔ nga 'waslyakɔɛnaaku nii, anii gɔɗɔ banɔ ka ci, maɗuu, wiiwa?

⁶ Amma takumɔ kaa nya baarii koonɔ oo'i, ma nyi Uuzɔnɔ nga ɛnda, tɔ'i nyi da baawɔɗa nga tifyagi 'waslyakɔɛnɔ nga ɛnji ganɔ a duu-niya." Wata Yeesu a ba ka mahurɔmɔsɔ ɛndɔta, "Maɗɔtɔ, ngɔruu ɛdzaaku, ha palɔ saaku aasii."

⁷ ɛndɔtɔ a maɗɔtɔ, ca palɔ saakii aasii. ⁸ Makɔ nee ɛnji ha'ɔ, kɔ ngwali tii, wata tɔya dɔla dɔ ɛntanɗɔ putɔ nga vii tsarɔ nga baawɔɗatɔ ka ɛnja.

'Wanə ɲga Yeesu tə Mata
(*Mar. 2.13-17; Luka 5.27-32*)

⁹ Yoo, Yeesu a maɗə, ca palə. Wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə ɗii ləməkii Mata, ci dasə asəkə kuvə ɲga slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, “Shiwa atsaki.” Wata hatsə Mata a maɗətə, ca nə'u tə ci.

¹⁰ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Mata aasii. Ma ca zəmə, kə shi hara ənji luu tsəkə laɲə da hara ma'waslyakə ənji laɲə, təya ndzaa ka hakii tii da i Yeesu da lyawarənaakii ka zəmənə.

¹¹ Neenə ɲga *Farisanyinə ha'ə, wata təya ləgwa ama *lyawarənə ɲga Yeesu, əŋki tii, “Mi saɲə ɗii ci maləmə goonə a zəmə da ənji luu tsəka da i hara ma'waslyakə ənji əsa?” ¹² Asee, kə fi Yeesu təya ba ha'ə. Wata əŋki ci ka tii, “Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea. ¹³ See a shii unə taa mi ci malaaba ləkaləkətə a moo banə zəku'i ətə bii Əntanɲə tuu'ina, 'Nəhə təgunuunə ɲga ənji mwayi nyi, əntaa ɗa ka nyi sataka də daba.' Acii ha'ə, ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii.”

Ləgwanə agyanə suumaya
(*Mar. 2.18-22; Luka 5.33-39*)

¹⁴ Ma daba'əkii, kə shi *lyawarənə ɲga Yoohana aabii Yeesu, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Ya makə agi ɗanə niinə suumaya, inə da i Farisanyinə, mi saɲə ɗii pooshi lyawarənaaku

9:9 9.9 8.21-22. **9:10** 9.10 11.19; Mar. 2.15; Luka 5.29; 7.34; 15.1-2; 19.7. **9:13** 9.13 Hoos. 6.6; Mat. 12.7; Luka 19.10.

ka dā suumaya?" ¹⁵ Yeesu a ənigi ka tii dē wabənə agyanə naakii nē, əŋki ci, "Yaci tē'i guviinə ŋga dagwa madfanə ətə bii ci ka tii dā məhuraakəya, madfa kə gi tii ka luu madfanəkəya, ka ndzaanə nē tii dē mabəzəsəkə abii dagwa madfanə kwa? Pooshi! Amma kadə nē uusəra mbu'ya ətə nē ənjə a ŋgərəgi dagwa madfanə abitii, saa'ikii nē təya dā suumaya.

¹⁶ "Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə dē kurakii, acii ka mushataginə nē iirə kəjeerənə saakii, ca bwasee ka kurakii, ca tsakə dfanə bwanə.

¹⁷ "Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Madfa kə dii ha'ə, ka taginə nē mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə ŋga ma'i inaba. Wata inaba a əjagi saakii, mbuurə kuvə'unə a saawagi əsə. Amma aasəkə kura mbuurə kuvə'unə ciirənə əŋji kura ma'i inaba, təya ndzaa satii mbərə mbərə."

Uuzənə ŋga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə ŋga Yeesu

(Mar. 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸ Ma Yeesu agi wabənə ka ənja, wata əndə'i gawə ŋga *Yahudiinə a shi aabiikii, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca ba ka ci, "Kə əntəgi uuzənaaki əndzə'i, amma, shiwa kwadzaanwə, kaa ha dzə ka kavə ciinə agyanətə, kya ənə ka upaa əpinə." ¹⁹ Makə fii Yeesu ha'ə, wata ca madətə, ca nə'u tē ci. Lyawarənaakii a palə atsakii.

9:14 9.14 6.16-17; 11.18-19; Luka 7.33-34. **9:15** 9.15 22.2; 25.10; Yooh. 2.1-12; 3.29; Səniinə 19.7.

²⁰ Ma dava, tə'i əndə'i minə cibee bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja də tə ki. Wata kya əntsaħətə daba'ə Yeesu, kya təbətə kəjeerənaakii, ²¹ kya dzə də hiimanə agi hanjalatə tuu'inə, "Mada kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbədənə nə nyi." ²² Wata Yeesu a zə'ugi, ca nee ka ki, ca ba ka ki, "Uuzənaaki, tsakuu də gazhi'waanə! Kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi." Shiku ha'ə, wata kə mbə'i miita.

²³ Makə mbu'i Yeesu aa ha gawəta, ca dəmögərə aa hakii aasii, ca lapaa ənji tuu wa da ənji lanə, təya ŋgəərə ma. ²⁴ Wata ca ba, "Dəmögimə patə aa mayi! Acii əntaa əntənə ənki uundzə rəməətsa, amma ŋunyinə cifə ki." Wata təya ŋusəgi tə ci. ²⁵ Amma, pii makə səbagi ənji tə dabaala aa mayi, wata Yeesu a dəmögərə aabii mantə uuzəta, ca kəsə tə ki ka ciinətə, wata hatsə kya madətə. ²⁶ Kə huwugi habarakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfinə bəra'i

²⁷ Yoo, Yeesu a madə gatə, ca palə. Wata muurəfinə bəra'i a dzə də nə'unə tə ci, təya madee ka uratii, təya dzə də banə, "Jijinə ŋga *Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!" ²⁸ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə ya, wata muurəfiitə bəra'i a dzə aabiikii, ca ba ka tii, "Kə gi'yuunə tə nyi oo'i, ka mbeenə nə nyi ka mbədəpaanə duunə

9:20 9.20 Leew. 15.25-27; Mat. 14.36; Mar. 5.27; 6.56; Luka 6.19; 8.44. **9:22** 9.22 8.13; Mar. 5.34; 10.52; Luka 7.50; 8.48; 17.19; 18.42; Slənə 3.16. **9:24** 9.24 Yooh. 11.11-13. **9:25** 9.25 Mar. 5.41. **9:27** 9.27-30 20.29-34.

kwa?” Əŋki tii, “Awa, ka mbeenə nə hə, 'ya'ə Slandana.” ²⁹ Wata Yeesu a təbətə ginətii, ca ba, “Makə sətə gi'yuunə tə nyi, wa ca dā ha'ə.” ³⁰ Ginətii a wunəgi. Ca dzaləpaa tə tii oo'i, ga təya bapaa habarakii taa ka wu. ³¹ Amma, makə pyalə tii satii, təya dzə ka ənsləpaa habarakii anə hanyinəkii patə.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də kadəguləma

³² Ma ənjitə a palə satii, wata hara ənjə a kira ka Yeesu əndə'i kadəguləma. Ma ca, paa ci ka mbee ka wabənə, acii tə'i ginaaji ashikii ³³ Amma Yeesu a lyakagi ginaajitə anə əndəta, pii wata əndətə a wabə. Kə dīi ka sə ŋga hurəshishinə ka ənji patə, təya ba, “Pooshi uushi sha dīi ha'ə makə ətsa anə hanyinə ŋga *Isərayiila shanə.” ³⁴ Farisanyinə a ba natii, əŋki tii, “Nwanwə ŋga ginaajinyinə vii ka ci baawəda ŋga lyaakagi də ginaajinyinə.”

Nəhənə ŋga Yeesu tə təgunuunə ŋga ənja

³⁵ Yoo, kə giigi Yeesu aasəkə patənə ŋga madiigərə vəranyinə da uuji vəranyinə, ca dzəgunə asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Nunyi Habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga əntanfə, ca mbədəpaa də taa ŋgutə tsarə ŋga bwaneanyinə. ³⁶ Makə nee ci ka dabaala, kə nyihə ci təgunuunatii, acii wata shitə nə tii ha'ə, makə bagiinə yadə magəra. Pooshi əndə

9:29 9.29 8.13. **9:30** 9.30 12.16; Mar. 7.36. **9:31** 9.31 Mar. 7.36. **9:32** 9.32-34 12.22-24. **9:34** 9.34 10.25; 12.24,27; Mar. 3.22; Luka 11.15,19. **9:35** 9.35 4.23.

tsakənə tə tii. ³⁷ Wata ca ba ka lyawarənaakii, əŋki ci, “Ləŋə nə slənə cifanə, amma gi'u nə əŋji slənəkii. ³⁸ Acii ha'ə, d'amə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka əŋji sləna, təya shi ka slənə cifanə.”

10

**Lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i
(Mar. 3.13-19; Luka 6.12-26)*

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a 'waa'watə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəda ŋga lyaakagi də ginaajinyinə, təya mbədəpaa də taa ŋgutə tsarə ŋga bwanea əsə. ² Wiinə ləmənyinə ŋga masləkee əŋji pu'u aji bəra'i: ŋga 'watəginə ci nə Simoonə ətə ci əŋjə a 'wa Piita tii da ndzəkəŋuci waatoo Andərawəsə; i Yakubu tii da ndzəkəŋuci waatoo Yoohana, manjeevənə ŋga Zabadiya nə tii; ³ Filibusə da Barətalamawusə; Tooma da Mata əndə luu tsəka; Yakubu uuzənə ŋga Haləfa da Tadawusə; ⁴ Simoonə əndə moo dimwaanə ŋga hanyinaakii da Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii əŋja.

*Sləkeenə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii ka
waazanə
(Mar. 6.7-13; Luka 9.1-6)*

⁵ Ma lyawariitəsə pu'u aji bəra'i ŋga Yeesu, kə sləkee ci ka tii də banə oo'i, “Goona dzə aanə hanyinə ŋga harii slikərənə taa aasəkə

9:36 9.36 Baan. 27.17; Əzaki. 34.5; Zak. 10.2; Mat. 14.14; 15.32; Mar. 8.2. **10:2** 10.2-4 Yooh. 1.40-44; Slənə 1.13.

vøranyinè nga *Samariya. ⁶ Amma aa ha ènji *Isèrayiila dzènuunè, acii makè maza bagiinè nè tii. ⁷ Dèmè ka waazanè, una ba: 'Kèdèhè nè èntanfè ka dfa nwanjuunaakii.' ⁸ Mbèdèpaamè dè ènji bwaneà, una madèe ka mamèètè ènja, una mbèdèpaa dè ènji uyikuzèna, una laakègi ginaajinyinè. Dè zabè liwuunè, viimè dè zabè èsè. ⁹ Goona dzè da i kwaba a lipoonè. ¹⁰ Goona dzè da i mbuurè, una dzè ka jahangala, goona ngèrèènè èndè'i kèjeerènè, goona ngèrèènè èndè'i fìbìnè, taa zala wiigi'inè, goona ngèrèvè aacii unè. Acii ma èndè slèna, kè dèbèe ènjè a vii ka ci zèmaakii. ¹¹ Madfa kè lapaa unè vèranè, dzègèrèmè aasèkèkii, una alè èndètè ca moo luunè tuunè, una ndzaanè gakii, see saa'itè nuuna bwasee ka vèranèkii. ¹² Tada ngutè yi gimuunè aa dèvè patè, ma banuunè nga tækèñwanè: 'A ndzaa unè da jamènè.' ¹³ Madfa kè liwè slanjii yikii tuunè, wa ndzaanè jamè ètè bii unè a ndzaa davè asii. Amma, madfa maluumè tii tuunè, yoo, ngèrèènèmè jamènè goonè. ¹⁴ Madfa pooshi ènji liwè tuunè taa fii wabèètè gi a moonè, shigimè sè goonè davè asii taa asèkè vèranèkii, una gwa'agi bèrèbèrè nga hakii a sèdfuunè. Ci na baarii oo'i, madfamè tii nga'è. ¹⁵ Tantanyinè cii kya ba koonè: ma uusèra nga dfa gèñwanè, kadè nè gèñwanè nga ènji vèranèkii a palee ka nga ènji *Sadooma da

10:5 10.5-15 Luka 10.4-12. **10:5** 10.5 Luka 10.33. **10:6** 10.6 Irim. 50.6; Mat. 15.24; Slènè 13.46. **10:7** 10.7 4.17. **10:10** 10.10 1 Koor. 9.14; 1 Tim. 5.18. **10:13** 10.13 Luka 2.14. **10:14** 10.14 Slènè 13.51.

nga ənji *Gwamoorā də iza'unə.”

*Cibətə nə *lyawarənə nga Yeesu a sa
(Mar. 13.9-13; Luka 21.12-17)*

¹⁶ “Fatəmə, wanyinə ka sləkeenə koonə makə sətə ci bagiinə a dzəgərə aagi furətsoofanyinə. Aciikii, see a ndzaa unə macicirəkii,* una ndzaa yadə saaweenə ka uushi'inə makə kurəkutiinə.

¹⁷ Nəhəmə noonə na, acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəɲwacii gəɲwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə. ¹⁸ Ka kərənə nə ənji tuunə aakəɲwacii meeminə putə

nga nə'unə goonə tə nyi. Ka dfanə nə ətsə ha'ə koonā shii mbee ka ba Njunyi Habara ka tii da ka ənjitə əntaa Yahudiinə. ¹⁹ Madā kə kirə tii tuunə aakəɲwacii gəɲwanə, goonā ənvutə

noonə nə ka buurənə agyanə makə sətə nuuna wabə taa sətə nuuna dzə ka banə ka tii. Acii madā kə mbu'i saa'ikii, ka shiinə nuunə sətə nuuna ba. ²⁰ Acii ma sətə nuuna ba, əntaa noonə, amma daccii Ma'yanə nga Dəsənuunə na shi. Ci na wabə da moonə.

²¹ “Kadə nə ndzəkəɲunə a ɲgərə tə ndzəkəɲuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka dfanə nə tii ha'ə. Ha'ə dfanə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə. ²² Taa wu patə,

²¹ “Kadə nə ndzəkəɲunə a ɲgərə tə ndzəkəɲuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka dfanə nə tii ha'ə. Ha'ə dfanə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə. ²² Taa wu patə,

10:15 10.15 'Wat. 18.20; 19.1-29; Mat. 11.24. * **10:16** 10.16 Ma asəkə hara zhi'eenə, tə'i 'macicirəkii makə rəhunyinə.' Ma ahada ənji Guđe, zhiina palee də cicirənə. **10:16** 10.16 Luka 10.3. **10:17** 10.17-22 24.9-14; Mar. 13.9-13; Luka 21.12-19; Yooh. 16.1-4. **10:17** 10.17 Slənə 5.40; 2 Koor. 11.24. **10:18** 10.18 Slənə 24.1-26. **10:19** 10.19-20 Luka 12.11-12. **10:21** 10.21 Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53.

kadə nii kəya ushapaa tuunə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə. ²³ Madfa kə cibee ənji koonə asəkə əndə'i vəranə, huyimə sə goonə ka əndə'i. Acii tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi unə ka uudəpaa gəŋutəgi də vəranəyənə ŋga *Isərayiila patə, taabu'u shinaaki, nyi *Uuzənə ŋga Ənda.

²⁴ “Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Ha'ə nə mava əsə, paa ci ka paleenə ka slandanəkii. ²⁵ Kə mbu'i ha'ə kaa lawarə a ndzaa mbərə mbərə tii da maləmaakii. Ha'ə nə mava əsə, ca ndzaa mbərə mbərə tii da slandanəkii. Madfa kə 'wii ənji tə slanda yi də Byaləzabulə,† ləmətə palee də bwaya bwayaanə 'wanə ənji də ənji yaakii.”

Goona ŋgwalə ənda
(Luka 12.2-7)

²⁶ “Acii ha'ə, goona ŋgwalə ənja. Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nə sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii.

²⁷ Ma sənə cii kya ba koonə ka təkutəkunə, bagimə ka macamə ha. Ma sətə bavə ənji koonə aa limuunə də matatahinə, baabagimə paŋgəraŋə paŋgəraŋə ka ənja. ²⁸ Goona ŋgwalə acii ənja. Acii wata tə ba shishinə mbeenə nə tii ka bələginə, amma, paa tii ka mbeenə ka bələgi əpinə. Amma ŋgwaləmə tə Əntaŋfə. Ci nə əndə

10:22 10.22 5.11; Yooh. 15.18. **10:23** 10.23 16.28; Slənə 8.1.

10:24 10.24-25 Luka 6.40; Yooh. 13.16; 15.20. † **10:25** 10.25
Ma Byaləzabulə, əndə'i ləmə ŋga *Seetanə. **10:25** 10.25 9.34.

10:26 10.26 Mar. 4.22; Luka 8.17.

da baawøda nga zamaginø dø ba shishinø patø da øpinø agi gunø. ²⁹ Øntaa børa'i ci ønjø a vii øginyinø ka kwaba røjwø kwa? Amma patø da ha'ø, pooshi taa røjwø agitii ca øntø, yadø luuvønø nga Øntanfø Døsønuunø. ³⁰ Taa shinjinø nga nuunø maa, mabaanakii patø acii Øntanfø. ³¹ Acii ha'ø, goona ngwalø, kø palee unø ka øginyinø patø dø møghørvønø.”

*Seedanø tø Yeesu
(Luka 12.8-9)*

³² “Madø kø bagi øndø paŋgøranø akøjwacii ønji oo'i, naaki nø ci, nyi maa, ka banø nø nyi paŋgøranø akøjwacii Daadø dadagyø oo'i, naaki nø ci. ³³ Amma, ma øndøtø kaaree ka nyi akøjwacii ønja, nyi maa, ka kaareenø nø nyi ka ci akøjwacii Daadø dadagyø.”

*Kira tøkøshinø nga Yeesu aagi duuniya
(Luka 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ “Goona nøhø noonø makø jamønø shi nyi ka kiranø aasøkø duuniya. Aa'a, øntaa jamønø kira nyi, panø kira nyi. ³⁵ Ma shi nyi, ka mbøzeenø ka uuji nguyirønø da døsønøtii, uuji makinø da møsønøtii, madanø da sərøhwatø øsø. ³⁶ Ønjitø asøkø yi røjwø na ndzaanø ka ønji daawaanø nga natii na.

³⁷ “Taa wu patø uu'i tø dii taddø tø møci palee ka nyi, mambu'umø ci bahø ndzaanø ka lawaraaki. Taa wu patø uu'i tø uundzø nguraakii taa uncitø

10:28 10.28 Ibø: 10.31. **10:30** 10.30 Luka 21.18. **10:32** 10.32 Søniiønø 3.5. **10:33** 10.33 Mar. 8.38; Luka 9.26; 2 Tim. 2.12. **10:34** 10.34 Luka 2.14. **10:35** 10.35-36 Mika 7.6. **10:35** 10.35 10.21; 24.10; Mar. 13.12; Luka 21.16.

minaakii palee ka nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki. ³⁸ Ma əndətə pooshi ŋgirə ənfwaakii ŋga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki. ³⁹ Tada wu patə dīi gazhi'waanə ŋga luupaa əpinaakii, zamaginə cii kəya zamagi ətsa. Amma, tada wu patə zamagi də əpinaakii putə ŋga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci bwatyakii.”

Slənə ŋga shikwa
(Mar. 9.41)

⁴⁰ “Taa wu patə liwə tuunə, tə nyi liwə ci ətsa. Taa wu patə liwə tə nyi əsə, tə əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa. ⁴¹ Taa wu patə liwə tə *anabi ŋga Əntanƒə acii dīi ci ka anabi ŋga Əntanƒə, ka upaanə nə əndəkii shikwa makə sətə ci anabi a upaa. Ha'ə əsə, taa wu patə liwə ŋunyi ənda acii dīi ci ka ŋunyi ənda, ka upaanə nə ci shikwa makə ŋga ŋunyi ənda. ⁴² Tantanyinə cii kya ba koonə: taa wu patə ndii ma'inə taa ka moodəba'a agi ənji nə'unə tə nyi acii dīi ci ka lawaraaki, ka upaanə nə ci shikwakii.”

11

Wabənə ŋga Yeesu agyanə Yoohana
(Luka 7.18-35)

¹ Makə uudəpaa Yeesu baabagi wabəətsə ka lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, wata ca madə gatə, ca palə ka dzəgunənə da waazanə asəkə

10:37 10.37 Dzək. 13.7-10; 33.9; Mat. 19.29; Mar. 10.29; Luka 18.29. **10:38** 10.38-39 16.24-25; Mar. 8.34-35; Luka 9.23-24; Yooh. 12.25-26. **10:40** 10.40 18.5; Mar. 9.37; Luka 9.48; Yooh. 13.20; Gal. 4.14.

makədəhə vəranyinə. ² Ma Yoohana, əndə də bapətişəma, mapə'əkii nə ci a furəshina. Makə fii ci uushi'iitə ci *Aləmasiihu a dāada, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii aabiikii. ³ Təya dzə aabiikii, uu'i tii ka ci, "Ma bii Yoohana kwaa, hə nə əndətə na shi nii, anii a gəreenə əndə'i əndə pama?" ⁴ Yeesu a ba ka tii, "Ənəmə, una dzə ka banə ka Yoohana sənə cuuna fa da sənə cuuna nee. ⁵ Waatoo, agi wuunənə nə ginə ŋga muurəfinə, agi wiinə nə mahurəməsə ənja, ənji uyikuzənə əsə, agi mbəədənə nə tii. Agi wuunənə nə liminə ŋga kadəguləminə, agi madeenə nə ənji ka maməətə ənja, agi waazanə nə ənji Njunyi Habara ka maaghiinə əsə. ⁶ Tə'i barəkaanə ashī əndətə pooshi na unee ka nə'unə tə nyi."

⁷ Ma saa'itə *lyawarənə ŋga Yoohana a palə satii, Yeesu a ndzanə wabənə ka dabaala agyanə Yoohana, əjki ci, "Ya saa'itə gyuunə aabii Yoohana aagi bilina, mi sanə mwayi unə neena? Kuzənə ətə ca ba'agi agi mədfə kwa? ⁸ Aa mi sanə gyuunə ka caamana? Ka caama əndətə ŋgii dagwa kəjeerənə kwa? Ma ənjitə ca ŋga tsarə kəjeerənə ha'ə, agi ənji ŋga ŋwanwə nə tii. ⁹ Bamə ka nyi: mi gyuunə ka caamanə kwa? *Anabi gyuunə ka caamanə kwa? Ha'ə tanyi, sətə palee ka anabi gyuunə ka caamanə. ¹⁰ Acii ci nə əndətə wabi malaaba ləkaləkatə agyanəkii. Ma bii Əntanfə:

'Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki,

11:1 11.1 7.28. **11:2** 11.2 14.3. **11:3** 11.3 Yooh. 1.15,27; 3.31; 11.27. **11:5** 11.5 Isaa. 35.5-6; 26.19; 61.1; Luka 4.18. **11:10** 11.10 Mal. 3.1; Shig. 23.20; Mar. 1.2; Luka 1.76.

kaa ca ta ka hē kəŋwanə,
ca hadfatəgi ka hē də rəgwa, taabu'u nii kwa
dzə.' ”

¹¹ Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə: ma Yoohana əndə də bapətisəma, pooshi ənji sha pwayi əndə ganə a duuniya ətə palee ka ci. Amma, ma əndətə palee də uundzuundzuunə agi ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə palee ci ka Yoohana. ¹² 'Watəginə ka zamana ŋga Yoohana ca'ə mbu'ya ka əndzə'i, ha'ə nə ŋwanjuunə ŋga dagyə agi paka'ə də purətə haŋkaliinə. Agi də gazhi'waanə ŋga saaweenə nə tii. ¹³ Patənə ŋga anabiinə da bariya ŋga Muusa, kə dfii tii anabaakwaanə ha'ə mbu'ya zamana ŋga Yoohana. ¹⁴ Mada ŋga'ə koonə nə luuvənə, ma Yoohana, ci nə *Iliya ətə bii malaaba ləkələkətə agyanəkii oo'i, ka shinə nə ci. ¹⁵ Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa.

¹⁶ “Amma, də mi saŋə mbərə mbərətəginəki də ənji ŋga zamanana? Makə manjeevənə təya buurə asəkə luuma nə tii, təya 'waa'wa hara manjeevənə makə tii, ¹⁷ təya ba: ‘Kə əgiinə koonə uudfaləma; pooshi unə ujə. Kə kii inə koonə wanyanə ŋga wa, amma, matuumuunə.’ ¹⁸ Ma bii nyi ha'ə, acii makə shi Yoohana, kə dfii ci suumaya, paa ci nja sa ma'i inaba. Taa wu patə, kə bii ci: ‘Əndə gu'wə nə ci!’ ¹⁹ Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə ŋga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Kə bii ənji ka nyi: ‘Tsaaməmə tə əndətsa! Bwanjara nə ci,

11:14 11.14 1 Meem. 17.1; Mal. 3.23; Mat. 17.12-13; Mar. 9.13.

11:15 11.15 13.9,43; Mar. 4.9,23; 7.16; Luka 8.8; 14.35. **11:18** 11.18-19 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33.

masa ma'i inabi, guva nga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!' Patə da ha'ə, ma hiima nga Əntənfə, agi neenə nə ənji ka tantanyinəkii dagi slənaakii."

Wazənə nga Yeesu ka vəranyiitə maviimə goonğa ka ci

(Luka 10.13-15)

²⁰ Ma vəranyiitə dīi Yeesu sə nga hurəshishinə lanə asəkətii, pooshi tii unee ka də 'waslyakəənə. Wata Yeesu a ndzanə wazənə ka tii. ²¹ Ca ba, "Kə dīi anuunə, ənji Koorazinə, kə dīi anuunə, ənji Batəsayida! Acii maci ma sə nga hurəshishiitə dfaadīi asəkə vəranyiitə goonə, də Tiira da də Sidoonə dīi, kada kə ngaangii tii dəgəjinyinə, təya ndzaanə agi əntədaka ka baariinə oo'i, kə baa tii ka Əntənfə.

* ²² Amma, wanyinə ka banə koonə: ma uusəra nga də gəjwanə, kadə nə gəjwanə goonə a palee ka nga ənji Tiira da nga ənji Sidoonə də iza'unə. ²³ Ya unə, ənji Kafarənahumə, ma nuunə ka banə saja, kadə ndərənə nuunə aadəgyə kwa? Pooshi unə ka ndərənə. Aagi gutə sunwə kagərə nə ənji tuunə! Acii maci ma sə nga hurəshishiitə dīi ənji koonə, ka ənji *Sadooma dīi ənji, kada ma'ə vəranəkii ca'ə ənshinə. ²⁴ Amma, wanyinə ka banə koonə: ma uusəra nga də gəjwanə, gədfə təgunuunə nga ənji hanyinə nga Sadooma nə Əntənfə a nee acii noonə."

11:19 11.19 9.10; 11.2. * **11:21** 11.21 Tiira da Sidoonə: Isaa. 23.1-16. **11:23** 11.23 Isaa. 14.13,15. **11:24** 11.24 10.15; Luka 10.12.

*Dzənə aabii Yeesu ka upaa əpisəka
(Luka 10.21-22)*

²⁵ Ma ka ətə saa'i, wata Yeesu a ba, "Ya'ə Daada, Slandanə nga dadagya da nga duuniya, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inə da ənji hiima, kə baarəgi hə ka ənji saakii. ²⁶ Ha'ə d'ii, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kadeesəkə ka hə."

²⁷ Wata əjki ci ka ənja, "Patənə nga uushi'inə, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi əndə shii tə nyi, madaamə Daadə. Ha'ə əsə nə Daadə, pooshi əndə shii tə ci, madaamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tə ci. ²⁸ Shoomə aabiiki, unə ənə zhaarə acii mazəzəkə kərənə, kaa nya vii koonə əpisəka. ²⁹ Luumə dzəgunənaaki, una nə'u dərəpaaki. Acii pu'u nə səkəki. Paa nyi ka ka uushi aa səkəki. Ka upaanə nuunə əpisəka. ³⁰ Acii ma dzəgunənaaki ənə cii kya vii koonə, ŋgufə. Ma kərəənə cii kya kaanə koonə əsə, katsatsa'ə."

12

*Ləgwanə agyanə *uusəra nga əpisəka
(Mar. 2.23-28; Luka 6.1-5)*

¹ Ma ka ətə saa'i, Yeesu a pitəgi da səkərə, waatoo rə nga aləkamaara. Ma uusərakii, uusərə nga əpisəka. Ma lyawarənaakii, kə d'ii madəfənə tə tii. Wata təya dzə də biiyiinə aləkamaara, təya tsəbə. ² Makə nee

11:25 11.25 Isaa. 29.14; 1 Koor. 1.18-29. **11:27** 11.27 28.18; Yooh. 1.18; 3.35; 10.15; 13.3; 17.2. **11:28** 11.28-30 Isaa. 28.12. **11:29** 11.29 Irim. 6.16. **12:1** 12.1 Dzək. 23.25-26.

*Farisanyinè ka tii, wata tɔya ba ka Yeesu, "Tsaamuu! Watiitɔ lyawarɛnaaku ka daada sɛtɛ maviimɛ *bariya rɛgwa nga ɗanɛ uuserɛ nga ɛpisɛka." ³ Ɛŋki Yeesu ka tii, "Pooshi unɛ janɗii sɛtɛ ɗii *Dawuda tii da ɛnjaakii saa'itɛ maɗɛfɛnɛ a ɗa tɛ tii kuna? ⁴ Kɛ ɗɛmɛgɛrɛ ci aasɛkɛ *yi nga Ɛntaŋfɛ, ca ŋgiragi burooditɛ ɗɛkɛpaa ɛnji ka Ɛntaŋfɛ, tɔya adɛ da ɛnjaakii, taa ŋgahi ma buroodita, pooshi bariya vii ka tii rɛgwa nga adɛnɛ, maɗaamɛ ka limanyinɛ daanɛtii. ⁵ Anii pooshi unɛ janɗii asɛkɛ bariya nga Muusa oo'i, taa ŋgutɛ uusera nga ɛpisɛka patɛ, ma limanyinɛ, ha'ɛ nɛ tii agi taŋɛgi bariya nga uusera nga ɛpisɛka acii agi slɛnɛnɛ nɛ tii asɛkɛ yi nga Ɛntaŋfwa? Amma, patɛ da ha'ɛ, pooshi 'waslyakɛɛnɛ ashitii. ⁶ Wanyinɛ ca ba koonɛ: tɛ'i uushi ganɛ palee ka yi nga Ɛntaŋfɛ. ⁷ Kɛ bii Ɛntaŋfɛ asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ oo'i: 'Nɛhɛ tɛgunuunɛ nga ɛnji mwayi nyi, ɛntaa ɗa ka nyi sataka ɗɛ daba.' Maci kɛ shii unɛ sɛtɛ ci wabɛɛtsɛ a moo banɛ, kaɗa pooshi unɛ nja ba oo'i, tɛ'i 'waslyakɛɛnɛ ashi ɛnjitɛ pooshi agi ɗa 'waslyakɛɛnɛ. ⁸ Acii ma nyi *Uuzɛnɛ nga ɛnda, Slanda uusera nga ɛpisɛkɛ nɛ nyi."

Ɛndɛ mantɛ ciinɛ
(*Mar. 3.1-6; Luka 6.6-11*)

⁹ Ma daba'ɛkii, wata Yeesu a maɗɛ gatɛ, ca dzɛ, ca ɗɛmɛgɛrɛ aasɛkɛ *kuvɛ ɗɛ'watii.

¹⁰ Asee, tɛ'i ɛndɛ ɗavɛ ɛtɛ ɗii ciinɛkii mantɛkii.

12:2 12.2 Shig. 20.8-10. **12:3** 12.3-4 1 Sam. 21.2-7; Leew. 24.5-9. **12:5** 12.5 Baan. 28.9-10. **12:7** 12.7 9.13. **12:9** 12.9-14 Mar. 2.27-28.

Hara ɛnji davə a ləgwa ka Yeesu, ɛnki tii, “Ya ɛna, mada kə mbədəpaa ɛnji də ɛndə uusəra ɛpisəka, kə tanjəgi ɛnji bariya kwa?” Ma bii tii ha'ə, kaa tɔya shii upaa sə nja idəpaanə ashikii.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, “Yaci tə'i ɛndə'i ɛndə da bagaakii agyuuna, mada kə kulagərə aa gu'u uusərə nja ɛpisəka, paa ci ka njiraginə kwa?”

¹² Kə palee ɛndə ka baga ka shanjə. Acii ha'ə, kə vii *bariya rəgwa nja da nja'əənə uusərə nja ɛpisəka.” ¹³ Wata ɛnki Yeesu ka ɛndətə d̄ii ciinəkii mantəkii, “Tədapaa ciinəku.” Wata ca tədapaa, ciinəkii a ɛnəpaa ndalə makə nja ɛndə'i. ¹⁴ Makə nee Farisanyinə ha'ə, wata tɔya palə, tɔya dzə ka d̄a mətərəkinə nja bələginə tə Yeesu.

Matadə ɛndə nja ɛntanjə

¹⁵ Makə fii Yeesu oo'i, agi danə nə ɛnji mətərəkinə nja bələginə tə ci, ca palə saakii. Dabaala a dzə də nə'unə tə ci. Ca mbədəpaa də patənə nja ɛnji bwanea, ¹⁶ ca wazə ka tii, “Goonə bagi taa wu nə nyi.” ¹⁷ Ma bii ci ha'ə, ka mbu'utəginə də sətə wabi anabi Isaaya ətə bii ca:

¹⁸ “Wiitə lawaraaki ətə ta'i nyi, kə uu'i nyi tə ci, ci ca uudagi səkəki.

Ka sləkeenə nə nyi ka Ma'yanaaki aagyanəkii kaa ca ba aniyaaki ka patənə nja ɛnji agi duuniya.

¹⁹ Paa ci na d̄aada mabizhinə da ɛnja, taa wazənə,

12:11 12.11-12 Luka 13.15-16; 14.5. **12:14** 12.14 Yooh. 5.16,18.

12:16 12.16 8.4; 9.30; Mar. 7.36. **12:17** 12.17-21 Isaa. 42.1-4.

12:18 12.18 3.17.

pa ca wabə də ngeerənə ahada ənja,
²⁰ paa ci ka biiyigi uushi'iitə gwaanəgi satii,
 paa ci ka bələgi garəkuwatə kədəhə ka əntəginə.
 Ka danə nə ci ha'ə, see mada
 jaalii goonəganə n̄ga Əntan̄fə agyanə *duuniya.
²¹ Tə ci nə patənə n̄ga ənji a gi'i."

*Bərapaanə n̄ga ənji tə slənə n̄ga Malaaba
 Ma'yanə*

(Mar. 3.22-30; Luka 11.14-23)

²² Ma daba'əkii, wata ənjə a kira ka Yeesu
 əndə'i muurəfa, kadəguləmə nə ci əsə, acii tə'i
 ginaaji ashikii. Yeesu a mbədəpaa də ci. Ha'ə
 əndətə a mbee ka wabənə, ca nee ka ha əsə.

²³ Dabaala patə a ləgwa, ənki tii, "Matuu
 maduunə jijinə n̄ga *Dawuda ətsə nii?" Acii kə
 d̄ii ka tii ka sə n̄ga hurəshishinə ka shan̄ə nə
 sətə d̄ii Yeesu. ²⁴ Makə fii Farisanyinə ətsə ha'ə,
 təya ba, "Ma ci əndətsə a lyaakagi ginaajinyinə,
 də baawəda n̄ga *Byaləzabulə, n̄wan̄watii."

²⁵ Shiinə n̄ga Yeesu tə sətə ci təya hiima,
 wata ənki ci ka tii, "Taa n̄gutə n̄wan̄juunə
 təkəgi bəra'i putə n̄ga mabizhinə, ka əntənə
 nə n̄wan̄juunəkii. Ha'ə, taa n̄gutə vərənə taa
 ya ətə təkəgi bəra'i, ka ənslənə nə vərənəkii
 taa yikii. ²⁶ Mada *Seetanə ca vii baawəda
 n̄ga lyaakagi sətə ndzaa ka naakii, kə ndzaa
 ci ətsə kə təkəgi yikii bəra'i, ka ənslənə nə
 n̄wan̄juunəkii. ²⁷ Yoo, mada də baawəda n̄ga
 Byaləzabulə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, aa wu
 d̄ii vii ka *lyawarənə goonə natii baawəda n̄ga

ɗanə ha'a? Slənatii na ɓaarii oo'i, ma sətə cuuna hiima, pooshi tahu tahu. ²⁸ Amma, makə dɗii ci, də baawəda ŋga Ma'yanə ŋga Əntanfə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, yoo, ci ɓaarii oo'i, kə njanə Əntanfə ɗa ŋwanjuunə ahadoonə.

²⁹ “Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə, madaamə ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

³⁰ “Tada wu nə əndə pooshi liwə tə nyi, əndə daawaanaakii nə ci ətsa. Tada wu nə əndə pooshi agi tsakənə tə nyi agi tsəkənə əsə, əndə kuzhidəginə nə ci. ³¹ Acii ha'ə, wanyinə ka banə koonə, tada ŋgutə 'waslyakəənə da bərəpaanə tə Əntanfə, ka tifyaginə nə Əntanfə ka ənja. Amma, ma bərəpaanə tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanfə ka tifyaginə. ³² Ha'ə əsə, tada wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə ŋga ənda, ka tifyaginə nə Əntanfə tə ci. Amma, tada wu patə bii bwaya uushi aashi Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanfə ka tifyaginə tə ci əndzə'i ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

Ənfwə da pawakii
(Luka 6.43-45)

³³ “Yoo, mada ŋunyikii nə ənfwa, ŋunyikii ndzaanə pookii. Mada bwayakii nə ənfwa, bwayakii ndzaanə pookii əsə. Acii ka pookii shiinə ənji ənfwa. ³⁴ Ya unə rəhunyyina, iitə mbeenuunə ka ba ŋunyi uushi, wiinə boo bwayakii nuunə kwa? Acii sətə pasə asəkə

12:28 12.28 Luka 17.21. **12:29** 12.29 Isaa. 49.24. **12:30**
12.30 Mar. 9.40; Luka 9.50. **12:31** 12.31-32 12.24. **12:33**
12.33 7.16-18.

ədzəmə ɲga ɛndə cii kəya ba. ³⁵ Ma ɲunyi ɛnda, ɲunyikii ndzaanə slənaakii, acii ɲunyikii nə aginaakii. Ma bwaya ɛndə ɛsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, acii bwaya aginə nə ci. ³⁶ Wanyinə ka banə koonə: ma uusərə ɲga ɖa gəɲwanə, taa wu patə, ka baabagine nə ci patənə ɲga uushi'iitə pooshi nafakii ətə shi ca wabə. ³⁷ Wabənə goonə nə ɛɲjə a ɲgərə ka la koonə də gəɲwanə. Wabənə goonə na baarii tuunə taa pooshi 'waslyakəənə ashuunə, taa ka ma'waslyakə ɛɲji nuunə."

*Ləgwa sə ɲga hurəshishinə ama Yeesu
(Mar. 8.11-12; Luka 11.29-32)*

³⁸ Ma daba'əkii, hara maliminə da hara Farisanyinə a ba ka Yeesu: "Maləma, ɲga'ə keenə ha ɖa sə ɲga hurəshishinə keena nee."

³⁹ Amma ɛɲki ci ka tii: "Ma ɛɲji ɲga zamanana, bwaya ɛɲja, ɛɲjitə pooshi ka nə'utə bariya ɲga ɛntaɲfə nə tii. Agi alənə nə tii kaa ɛɲjə a ɖa ka tii sə ɲga hurəshishinə. Amma pooshi sə ɲga hurəshishinə ci ɛɲjə a ɖa ka tii, madaamə ətə dɪi ɛntaɲfə də *anabi Yunana. ⁴⁰ Makə sətə baa Yunana vədə makkə da uusərə makkə asəkə hərəfinə, ha'ə nə Uzənə ɲga ɛndə a baanə vədə makkə da uusərə makkə manɲədəkii agi hanyinə. ⁴¹ Ma uusərə ɲga ɖa gəɲwanə, kadə nə ɛɲji Niniva a madə, təya vii ma'inə ka ɛɲji ɲga zamanana, acii makə fii tii waazanə ɲga Yunana, kə baa tii ka ɛntaɲfə. Yoo, tə'i sətə

12:34 12.34 3.7. **12:36** 12.36-37 Yak. 3.6-10. **12:38** 12.38-39 16.1-4; Mar. 8.11-12. **12:38** 12.38 Yooh. 6.30; 1 Koor. 1.22. **12:40** 12.40 Yun. 2.1; Mat. 27.63.

palee ka Yunana ganə, amma pooshi unə baanə ka ci. ⁴² Ma uusəra nga da gəŋwanə, kadə nə miitə d̄ii nwanjuunə agyanə hanyinə nga Saba a madə, kya vii ma'inə ka ənji nga zamanana, acii kə ma'ya ki dzadə daga anə hanyinatə, kya shi aabii nwanjwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tə'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə, amma pooshi unə agi fa wabənaakii.”

Wabənə nga Yeesu agyanə ənyanə nga ginaaja

(Luka 11.24-26)

⁴³ “Mada kə dzəgi ginaaji ashi ənda, ka dzənə nə ci kura'ə aagi bilinə ka hatə pooshi ma'inə davə ka alə ha nga əpisəka. Amma paa ci ka upaanə. ⁴⁴ Ka banə nə ci ka naakii na: ‘A ənə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.’ Mada kə ənyi ci aa dəvə, ca lapaa hakii gbəŋə, maslaabakii, mahadakii nga'ə əsə. ⁴⁵ Makə nee ci ha'ə, wata ca palə ka 'waa'wa hara ginaajinyinə mədəfə ətə palee ka ci də məzaanə. Təya shi, təya dəməgərə aashi əndəta, təya ndzaanə. Wata ndzaanə nga əndətə a d̄agi təgugunə palee ka nga ŋukə. Ha'ə d̄ii na slənə də bwaya ənji nga zamanana.”

I məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii

(Mar. 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Ma Yeesu ma'ə agi wabənə ka ənja, wata kə mbu'ya məci tii da ndzəkəŋushi'inəkii, təya kəŋaanə agyə, təya ləgwa kaa təya wabə da

Yeesu. ⁴⁷ Wata ɛndə'i ɛndə a ba ka ci oo'i, "Watiitɛ sɛ i muu tii da ndzəkəŋushi'inəku kəŋə kəŋə agyɛ. Nɔga'ə ka tii nə wabənə da hə." ⁴⁸ Əŋki Yeesu ka ci, "Wu saŋə nə yaaya? I wu nə ndzəkəŋushi'inəkya?" ⁴⁹ Wata ca shiku tɛ lyawarənaakii, əŋki ci, "Watiinə i yaayi da ndzəkəŋushi'inəki. ⁵⁰ Aci tafa wu patə ca slənətə sətə ci Daadə ətə dadagyə a moo, ci nə ndzəkəŋunəki da cikəŋunəki da yaayi."

13

Misaali də ɛndə giirə slikerənə

(Mar. 4.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Agi uusəratə rəŋwə ha'ə, Yeesu a madə asi, ca palə, ca ndzaanə ama uunəvə kaa ca dzəgunə ka əŋja. ² Lanə ka shaŋə nə dabaala abiikii, see də makə ndərəvə ci aasəkə kumbawalə, ca ndzaanə asəkəkii, əŋjə a kəŋaanə anə ndəra. ³ Kə slənyi ci də misaalinyinə ka baaba ka tii uushi'inə lanə. Əŋki ci, "Tə'i ɛndə gi aasəkə rə ka giirə slikerənə. ⁴ Ma ca giirə slikerənəkii, tə'i harakii kwaalii ahada rəgwa. Əginyinə a dəmətə. ⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatə dii hanyinə gi'u anəkii. Slikerənəkii a givagi pii pii, acii wata lyavərəvərə nə hanyinə anə faara. ⁶ Makə cifə uusəra, wata magiva slikerənəkii a naa'ugi saakii, acii pooshi slərəginəkii tahu tahu bahə sha ma'inə. Magiva slikerənəkii a huurəgi saakii. ⁷ Hara slikerənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikerənəkii, dəhəkii a pa'aanə ka ci, pooshi rəgwa ŋga gərənə.

⁸ Amma, ma hara slikørənəkii, kə kwaalii tii anə ηnyu hanyinə, kə vii tii ηnyu cifanə. Harakii gya'ə gya'ə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə.” ⁹ Yeesu a uudəpaa, əŋki ci, “Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”

*Ka mi də misaali?
(Mar. 4.10-12; Luka 8.9-10)*

¹⁰ Wata *lyawarənə nga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Ka mi sanə cii kwa də misaali, ha wabə ka əŋja?” ¹¹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ma unə, koonə vii Əntaŋfə rəgwa nga shii ma'umbee uushi'inə nga ηwanjuunaakii, əntaa ka tii. ¹² Acii, ma əndətə kavə nəkii ka shii uushi'inəkii, ka ci tsakənə nə əŋji paaratəginə kaa ca shii dəfanə laŋə aciikii. Amma, ma əndətə dəii naakii shiinə gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə əŋji aciikii. ¹³ Ci nee unə cii kya wabə ka tii də misaali, acii ka tsaamənə nə tii, amma, paa tii ka neenə, ka kapaanə nə tii liminətii, amma, paa tii ka fanə, paa tii ka paaratəginə əsə. ¹⁴ Tii ca mbu'utəgi də wabəətə wabi Əntaŋfə ka əŋji *Isərayiila da ma anabi Isaaya ətə bii ci:

‘Ka fanə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka paaratəginə shaŋə.
Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka neenə shaŋə.

¹⁵ Acii ma ədzəmə nga əŋjitsa, mapa'əkii,
liminətii əsə, manjiikəkii,
təya dzaa'agi ginətii.

Maci madamə tii ha'ə,
 kada kə nee tii də ginətii,
 təya fatə də liminətii,
 təya paaratəgi də ədzəmətii,
 təya zhi'wagi aabiiki əsə,
 nya mbədəpaa də tii.'

¹⁶ Amma, ma unə, tə'i barəkaanə ashuunə,
 acii agi neenə nə ginuunə, ha'ə agi fanə nə
 liminuunə əsə. ¹⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə:
 lanə nə anabinyinə da ənji n̄ga Əntan̄fə mwayi
 ka shaṇə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma
 maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna
 fa, amma mafamə tii əsə."

*Dzəgunətənə n̄ga Yeesu tə misaali n̄ga əndə
 giirə slikərənə*

(Mar. 4.13-20; Luka 8.11-15)

¹⁸ "Fatəmə d̄ii kaa nya ba koonə sətə ci misaali
 n̄ga əndə giirə slikərənə a moo banə: ¹⁹ mada
 kə fii ənji wabənə agyanə *n̄wan̄juunə n̄ga
 Əntan̄fə, amma mapaaratəgimə tii, ka ndzaanə
 nə tii makə slikəriitə kwaalii ahada rəgwa,
 *Seetanə a shi, ca d̄əməgi wabəətə giirə ənji a
 ədzəmətii. ²⁰ Ma slikəriitə kwaalii ama pasla, tii
 nə ənjitə ca fa wabənə n̄ga Əntan̄fə, təya luu
 pii də moodasəka. ²¹ Amma pooshi wabənəkii
 əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə
 n̄ga uundzə saa'i. Acii ha'ə, mada kə lii n̄gəra'wə
 da cibə tə tii putə n̄ga wabənə n̄ga Əntan̄fə,
 pii wata təya bwasee. ²² Ma slikəriitə kwaalii
 aagi d̄əhə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə n̄ga
 Əntan̄fə, amma putə n̄ga buurə uushi'inə n̄ga

*duuniya da uudɛ gɛna, kɛ saawagi wabɛnɛkii, pooshi nafakii. ²³ Ma slikɛriitɛ kwaalii anɛ nɔnyi hanyinɛ ɛsɛ, tii nɛ ɛnjitɛ ca fa wabɛnɛ nɔga ɛntanɔfɛ, tɛya paaratɛgi nɔga'ɛ, tɛya ndzaanɛ makɛ slikɛrɛtɛ ca vii nɔnyi cifanɛ, harakii gya'ɛ gya'ɛ, harakii kuwa pu'unɛ kuwa pu'unɛ, harakii ɛsɛ makkɛ pu'unɛ makkɛ pu'unɛ.”

Misaali dɛ kuzɛna

²⁴ Yoo, kɛ dɛi Yeesu ka tii ɛndɛ'i misaali ɛsɛ dɛ banɛ, “Ma nɔwanɔunɛ nɔga dɛgyɛ, kɛ ndzaa ci mbɛrɛ mbɛrɛ da sɛtɛ dɛi dɛ ɛndɛtɛ gi ka lɛga nɔnyi slikɛrɛnɛ asɛkɛ raakii. ²⁵ Ma davɛdɛ, ɛtsɛ taa wu patɛ ka nɔnyinɛ nɛ ci, wata ɛndɛ daawaanaakii a dzɛ ka lɛgavɛ kuzɛnɛ aagi alɛkamaarakii, ca palɛ saakii. ²⁶ Makɛ givagi alɛkamaara, kɛ girɛ, kɛ uugi nɔgɛrɛ manjeevɛnɛ, wata kuzɛnɛ a shigi ha'ɛ naakii. ²⁷ ɛnji slɛnɛ nɔga slanda rɛ a dzɛ ka banɛ ka ci, ɛnki tii: ‘Slandana, ɛntaa nɔnyi slikɛrɛnɛ lɛgii ha? Aa dama dɛi gyavagi kuzɛnɛ agikɛya?’ ²⁸ Wata ca ba ka tii: ‘ɛndɛ daawaanɛ dɛi ha'ɛ.’ ɛnji slɛnaakii a ba ka ci: ‘Nɔga'ɛ ka hɛ mada kɛ giinɛ ka mbuudɛginɛ kwa?’ ²⁹ Amma ca ba ka tii: ‘Aa'aa'ɛ, bwaseemɛ, goona dzɛ ka mbuudɛginɛ, acii mada kɛ gyuunɛ ka mbudɛnɛ, ka mbudɛnɛnɛ nuunɛ da i alɛkamaara atsakii. ³⁰ Wa tɛya gɛrɛ patɛ. Mada kɛ mbu'ya saa'i nɔga cifanɛ, kadɛ nii kya ba ka ɛnji slɛnɛ cifanɛ, aa tɛya mbuudɛgi kuzɛnɛ zɛku'i, tɛya pukɛgɛrɛ aagi gunɛ, taabu'u slɛnɛnɛtii ka nyi cifanɛ nɔga raaki, nya pukɛgɛrɛ aa dɛbwɛ.’ ”

Misaali dɛ manshidɛdɛ slikerɛnɛ
(*Mar. 4.30-32; Luka 13.18-19*)

³¹ Yeesu a ɗa ka tii ɛndɛ'i misaali, ɛŋki ci, "Ma ɲwanɲuunɛ ɲga dagyɛ, kɛ ndzaa ci makɛ hi'u iza,* ɛndɛ a ɲgɛrɛ, ca lɛgapanɛ gakii asɛkɛ tsanɛ. ³² Slikerɛnɛkii palee patɛ dɛ ɛnshidɛdɛnɛ. Amma, mada kɛ girɛ, ka ɗagine ka dandza ka shanɛ. Ɖginyinɛ a shi, tɛya ɗa kuvɛnyinatii ɗavɛ."

Misaali dɛ burɛɲanɛ
(*Luka 13.20-21*)

³³ Yeesu a ɗa ka tii ɛndɛ'i misaali, ɛŋki ci, "Ma ɲwanɲuunɛ ɲga dagyɛ, kɛ ndzaa ci makɛ burɛɲanɛ. Minɛ a gwazɛtɛgi dɛ kɛɲwɛ ɛjima makkɛ ɲga ɛmpunɛ. Wata ɛmpunɛkii patɛ a aslɛgi ɗivɛ."

Da wabɛnɛ ɲga Yeesu dɛ misaali
(*Mar. 4.33-34*)

³⁴ Ma uushi'iitɛ patɛ, kɛ wabi Yeesu ka ɗabaala dɛ misaali, pooshi uushi cii kɛya ba ka ɛɲji yadɛ misaalikii. ³⁵ Ma ɛtsɛ patɛ, ka mbu'utɛginɛ dɛ sɛtɛ bii anabi oo'i: "Ka wabɛnɛ nɛ nyi ka tii dɛ misaalinyinɛ, ka banɛ nɛ nyi ka tii sɛtɛ ɲji ma'umbeekii daga ka 'watɛginɛ ɲga duuniya."

Dzɛgunɛtɛnɛ ɲga Yeesu tɛ misaali dɛ kuzɛna

* **13:31** 13.31 Hi'ukii palee dɛ ɛnshidɛdɛnɛ anɛ hanyinɛ ɲga Guɗɛ. Amma ma wabɛnɛ ɲga Yeesu, agyanɛ ɛndɛ'i slikerɛnɛ pamɛ anɛ hanyinɛ ɲga Isɛrayiila wabi ci. **13:31** 13.31 17.20; Luka 17.6. **13:32** 13.32 Ɖzaki. 17.23. **13:33** 13.33 1 Koor. 5.6; Gal. 5.9. **13:34** 13.34-35 13.10-17. **13:35** 13.35 Jab. 78.2.

³⁶ Ma daba'əkii, kə bwasee Yeesu ka dabaala, ca dɛmɛgərə aasii. Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, tɛya lɛgwa ka ci, ɛŋki tii, "Batə keenə taa mi ci misaali də kuzənə a səkərə a moo banə." ³⁷ Yeesu a ba ka tii, ɛŋki ci, "Ma ɛndətə ləgii ŋunyi slikerənə, ci nə *Uuzənə ŋga ɛnda. ³⁸ Ma ra, ci nə duuniya. Ma ŋunyi slikerənə ɛsə, tii nə ɛŋji ŋga ŋwanjuunə ŋga ɛntanɛfə. Ma kuzənə, tii nə ɛŋji ŋga Seetanə. ³⁹ Ma ɛndə daawaatə gi ka ləgavə kuzənətə, ci nə Seetanə. Ma saa'i ŋga cifanə, ci nə muudinə ŋga duuniya. ɛŋji slənə cifanə ɛsə, tii nə malaa'ikanyinə. ⁴⁰ Makə sətə ci ɛŋjə a dzatəgi də kuzhinyinə, ɛŋjə a kaanə gunə, ha'ə na də ka muudinə ŋga duuniya. ⁴¹ Kadə nə Uuzənə ŋga ɛndə a sləkee ka malaa'ikanyinaakii, kaa tɛya dzatəgi də ɛŋjitə ca kavə ɛŋji ka də 'waslyakəənə da ɛŋjitə ca də bwaya uushi'inə, tɛya fədəgi tɛ tii agi ŋwanjuunaakii, ⁴² tɛya ɛjigərə tɛ tii aagi gunə. Davə tuunətii, tɛya tsəbə linyinətii. ⁴³ Ma ɛŋjitə da goŋga ashitii ɛsə, ka bərənə nə tii makə uusərə agi ŋwanjuunə ŋga Dəsənətii. Ma ɛndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa."

Misaali də manɣəfə gəna

⁴⁴ "Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da manɣəfə gəna ɛtə upaa ɛndə'i ɛndə asəkə rə, ci ka ha ŋga uuzanə. Makə upaa ci, ca ɛnə ka ŋgəfəginə davə. Ka moodasəkə nə

13:40 13.40 7.19; Yooh. 15.6. **13:41** 13.41 24.31; Mar. 13.27.

13:42 13.42 8.12. **13:43** 13.43 Dan. 12.3; M.Gəŋw. 5.31; Mat. 11.15.

ci ka shaŋə. Ca dzə ka d̄ərəmagi də uushi'inaakii patə, ca d̄ərəgi də rəta.”

Misaali də lu'ulu'u

⁴⁵ “Ha'ə əsə, ma n̄wan̄juunə n̄ga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndətə ca alə n̄unyi lu'ulu'u. ⁴⁶ Wata makə upaa ci n̄unyikii, ca dzə ka d̄ərəmagi də uushi'inaakii patə, ca d̄ərəgi də n̄unyi lu'ulu'uta.”

Misaali də slaad'a

⁴⁷ “Ha'ə əsə, ma n̄wan̄juunə n̄ga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da slaad'a ətə kagərə ənji aagi uunəva, ca kaasha hərəfinə kama kama laŋə. ⁴⁸ Makə nii slaadəkii, ənjə a əlyagi aanə ndəra, ənjə a ndzaanə ka tsəəkəgi n̄unyi hərəfinə aasəkə d̄əva. Bwayakii əsə, ənjə a pukəgi. ⁴⁹ Ha'ə na d̄a əsə uusəra n̄ga muudinə n̄ga duuniya. Kadə nə malaa'ikanyinə a dzə ka tsəəkəgi bwaya ənji ahada n̄unyi ənja, ⁵⁰ t̄əya əjigərə t̄ə tii aagi gunə. Davə tuunətii, t̄əya tsəb̄ə linyinətii.”

Kura uushi'inə da iirə uushi'inə

⁵¹ Yoo, Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, “Kə fii unə uushi'iit̄sə patə kwa?” T̄əya ba ka ci, “Awa, kə fii inə.” ⁵² Wata ca ba ka tii, “Tad'a wu agi maliminə ndzaa ka lawara agi n̄wan̄juunə n̄ga dagyə, makə n̄ga slanda yi nə ci, ətə ca n̄giragi kura uushi'inə da iirə uushi'inə asəkə kuvə shigaakii.”

*Kaareenə ka Yeesu d̄ə Nazaratu
(Mar. 6.1-6; Luka 4.16-30)*

⁵³ Make uudəpaa Yeesu baaba misaalinyiitsa, ca madə gatə, ca palə saakii ⁵⁴ aa hakii aa vərə, hatə girə ci davə, ca dzəgunə ka ənji asəkə *kuvə də'watii. Kə ɗii ka tii ka sə nga hurəshishinə, təya ba ahadatii, “Da sanə upaa əndətsə shiinə ha'a? Da upaa ci baawəda nga ɗa sə nga hurəshishina? ⁵⁵ Əntaa uuzənə nga əndə gwaa'a ənfuginə nə ca? Əntaa Mariyaama nə məca? Əntaa i Yakubu da Yusufu da Simoonə da Yahuda nə ndzəkəŋushi'inəkəya? ⁵⁶ Əntaa ganə ahadaamə nə cikəŋushi'inəkii pata? Da sanə upaa əndətsə sətse ha'a?” ⁵⁷ Wata təya kaaree ka ci. Yeesu a ba ka tii, “Ma *anabi, taa ka ŋgutə vəranə gi ci patə, ka upaanə nə ci məghərəvənə. Amma ma gakkii də vərə da ahada ənji yaakii, paa ci ka upaa məghərəvənə.”

⁵⁸ Madfamə Yeesu sə nga hurəshishinə lanə davə putə nga ghatə vii goonɗatii.

14

Əntənə nga Yoohana əndə ɗa bapətisəma (Mar. 6.14-29; Luka 9.7-9)

¹ Ma ka saa'ita, kə fii *Hirudusə, ŋwanɗwə anə hanyinə nga Galili, habara nga Yeesu. ² Ca ba ka ənji slənaakii, “Ci nə Yoohana əndə ɗa bapətisəma. Kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci nee unə upaa ci baawəda nga ɗaada sə nga hurəshishinə ha'ə.”

³ Ma bii ci ha'ə, acii kə shi ca bii ka ənjə a kəsə tə Yoohana, ənjə a anəgi, ənjə a pa'əgi a

furəshina. Ma d̄ii ci ha'ə, putə ɲga Hiroodiya, minə ɲga ndzəkəɲuci, waatoo Filibusə. Ma miita, kə ɲgərəma Hirudusə tə ki kaa kya ndzaa ka minaakii. ⁴ Amma kə bii Yoohana ka ci oo'i, "Madəbeemə ha ɲgərə tə Hiroodiya ka minaaku shaɲə." ⁵ Kə mwayi Hirudusə bələginə tə Yoohana, amma ɲgwaliikii acii dabaala, acii kə ɲgire tii tə Yoohana ka anabi. ⁶ Makə zhi'wa kumənə ɲga uusəratə pwayi ənji tə Hirudusə, kə uji uuzənə ɲga Hiroodiya uncitə minəkii akəɲwacii ənja. Ha'ə, kə kadeesəkə ka Hirudusə. ⁷ Ca d̄a ka ki aləkawalə də jidə oo'i, taa mi patə bii ki, ka viinə nə ci ka ki. ⁸ Məci a ba ka ki, wa kya kədii nə ɲga Yoohana. Wata uncitə miitə a ba ka Hirudusə, "ɲga'ə ka nyi ha vii ka nyi nə ɲga Yoohana əndə d̄a bapətisəma əndzə'i asəkə kəɲwa." ⁹ Makə fii ɲwanwə ha'ə, kə zhimə tə ci asəkəkii. Amma putə ɲga jidəətə ji'i ci da putə ɲga madiigərə ənjitə 'waa'wa ci, kə bii ci, wa ənjə a vii ka ki sətə mwayi ki. ¹⁰ Wata ca sləkee ka ənjə a dzə ka lyagi nə ɲga Yoohana a furəshina. ¹¹ Makə lyagi ənji, wata ənjə a kira asəkə kəɲwa, ənjə a vii ka uncitə miitə, kya luu, kya kərə ka məci. ¹² Wata lyawarənə ɲga Yoohana a shi, təya ɲgərə waakii, təya dzə ka ɲgədəginə. Ma daba'əkii, təya dzə ka banə ka Yeesu tə sətə d̄ii.

*Adəvənə ɲga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə
(Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)*

¹³ Makə fii Yeesu habara agyanə Yoohana, ca ndərəvə saakii aasəkə kumbawalə, kaa ca dzə ka ndzaanə daanəkii ka hatə pooshi ənji davə. Amma, makə fii dabaala ha'ə, təya bwasee ka vəranatii, təya nə'u tə ci də sədətii. ¹⁴ Yeesu a jimagərə asəkə kumbawalə aanə ndəra. Makə nee ci ka dabaala laŋə, kə nyihə ci təgunuunatii. Wata ca mbədəpaa də ənji bwaneatii.

¹⁵ Ma ətsə kaa uusəra a kula, lyawarənaakii a shi aabiikii, əŋki tii, “Kə dīi kədəwanə; wiinə agi bilinə naamə ganə. Acii ha'ə, bawə ka ənji, wa təya dzə aasəkə vəranyinə ka dərə zəmə ka natii na.” ¹⁶ Wata Yeesu a ba ka tii, “Pooshi bwatya ŋga dzənatii. Unə nə vii ka tii zəma.” ¹⁷ Təya ba ka ci, “Pooshi zəmə acii inə bahə viinə ka tii. Wata buroodi tufə ba'ə hərəfinə bəra'i nəndə acii inə.” ¹⁸ Wata ca ba ka tii, “Kiramə ka nyi.” ¹⁹ Ca ba ka dabaala, wa təya ndzaanə agyanə kuzəna, ca ŋgərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madəe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə əntaŋfə, ca baatsəpaa buroodita, ca vii ka lyawarənaakii, təya vii ka dabaala. ²⁰ Ənji patə a zəmə, təya əburə. Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəəkətə tə ətə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i. ²¹ Ma ənjitə agi zəməta, kə mbu'i tii bahə dəbu'u tufə, tsəŋə nə makinə da manjeevənə.

Wiinə ŋga Yeesu anə ma'inə
(*Mar. 6.45-52; Yooh. 6.15-21*)

²² Wata Yeesu a ba ka lyawarənaakii, wa təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya takəŋwa ka ci

aa taŋegi uunəva, kaa ca ba ka dabaala a palə satii. ²³ Ma ənji agi palənə satii, ma ci naakii, wata ca ndərə aa giŋwə, ci daanəkii, kaa ca dā də'wa. Kə uugi vədə d'anə, ci daanəkii nə əndə davə, ²⁴ dzadə ahada uunəvə nə kumbawalə əsə. Dzawə ka kumbawaləkii nə dzənə aakəŋwə ma'ə, acii laŋə dərəva nə mədə agi əgyanə dakəŋwacii, ma'inə a dzə də dəgənə ashii kumbawala. ²⁵ Ma ətsə ha wurə wurə kaa ca pukə, wata Yeesu a dzə aabii lyawarənaakii də wiinə anə ma'inə. ²⁶ Makə nee lyawarənaakii ka ci ka wiinə anə ma'inə, kə ŋgwaləgi tii ka shaŋə, əŋki tii, "Wiitsə bərəhinə!" təya kaala vurənə. ²⁷ Amma pii Yeesu a wabə ka tii, əŋki ci, "Baneemə ka moodəfuunə. Nyi əna, goona ŋgwalə!" ²⁸ Wata Piita a ba ka ci, əŋki ci, "Slandana, madfa hə ətsə tanyi, bawə ka nyi, kaa nya dzə aabiiku anə ma'inə." ²⁹ Yeesu a ba ka ci, "Shiwa!" Wata Piita a jiməgərə asəkə kumbawala, ca wii anə ma'inə, ca dzə aabii Yeesu. ³⁰ Amma, makə nee ci ka mədə anə ma'inə, ca ŋgwaləgi. Wata ndzaŋə lipənə nə ci aagi ma'inə, ca ka vurənə, "Slandana, luupaa tə nya!" ³¹ Pii wata Yeesu a vii ciinəkii ka ci, ca kəsətə tə ci ka ciinə, ca ba ka ci, "Kə əki gi'inaaku tə nyi. Ma nə hə ka nəhənə, paa nyi ka kavənə tə hə ka wiinə anə ma'inə kwa?" ³² Təya ndərəvə aasəkə kumbawala, wata mədə a dədəkə. ³³ Lyawarənaakii a gərə'waanə asəkə kumbawala, təya paslə tə Yeesu, təya ba,

14:23 14.23 5.1; Luka 5.16. **14:25** 14.25 Ayb. 9.8. **14:26** 14.26 Luka 24.37. **14:30** 14.30-32 8.26. **14:31** 14.31 6.30; 8.26; 16.8; 17.20; Luka 12.28.

“Tantanyinē, *Uuzənē n̄ga Əntanfē nē hē.”

*Mbədəpaanē n̄ga Yeesu dē ənji bwaneā dē
Ginazarətē*

(Mar. 6.53-56)

³⁴ Makē tan̄əgi tii uunəva, t̄əya mbu'u aanē hanyinē n̄ga Ginazarətē. ³⁵ Ma ənji davē, kē puləgi tii oo'i, Yeesu ətsē shi. Wata t̄əya sləkee taa dama patē anē hanyinəkii, ənjə a kyaara ka ci ənji bwaneā patē. ³⁶ T̄əya kədii aciikii, taa wata kəjeerənaakii, wa ənji bwaneā a tēbətē. Patənē n̄ga ənjitē tēbətē, kē mbə'i tii.

15

Alə'aada n̄ga dzədzəshi'inē

(Mar. 7.1-13)

¹ Kē shi harii *Farisanyinē da maliminē daga dē Urusaliima aabii Yeesu, t̄əya ləgwa ka ci, əŋki tii, ² “Ka mi san̄ə ci lyawarənaaku a tan̄əgi alə'aada n̄ga dzədzəshi'inaama? Acii ma t̄əya, paa tii agi yibəgi ciinətii taabu'u zəmənətii.”

³ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ya unē noona, ka mi dee cuuna tan̄əgi bariya n̄ga Əntanfē putē n̄ga alə'aada goona? ⁴ Acii kē bii Əntanfē oo'i: ‘Duunətē tē i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa məci, wa ənjə a bələgi tē ci.’ ⁵ Amma, ma unē, agi dzəgunənē nuunē ka ənji oo'i, ma sətē dəbēe əndē a vii ka dii taa məci, mada bii ci ka tii: ‘Ma sēna, kē vii nyi ka Əntanfē’, tafa paa ci d̄uunətē tē tii ma'ə,

14:33 14.33 16.16; 27.54; Mar. 15.39. **14:36** 14.36 9.20. **15:2** 15.2 23.25; Luka 11.38-39. **15:4** 15.4 Shig. 20.12; 21.17.

pooshi haala. ⁶ Də ha'ə bwasee unə ka wabəne
 nga Əntanfe putə nga alə'aada goonə. ⁷ Unə
 ənjitə ca nə'u tə Əntanfe də moodəfə bəra'i,
 asee, tantanyinə nə anabaakwaanə nga Isaaya
 ətə bii ci anuunə oo'i:

⁸ 'Ma ənjitsa, amatii ci təya hanətə tə nyi,
 Amma, ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shanə.

⁹ Zabə nə paslənətii tə nyi,
 acii ma alə'aadanyiitə ci təya dzəgunə ka ənja,
 banə nga əndə shin kinə, əntaa banaaki.' "

Uushi'iitə ca ajjinətə tə ənda

(Mar. 7.14-23)

¹⁰ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii,
 ca ba ka tii, "Fatəmə, una paaratəgi: ¹¹ Əntaa
 sətə ca dzəgərə da ma ənda ca ajjinətə tə ci,
 amma sətə ca shigi da makii ca ajjinətə tə ci."

¹² Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa
 ka ci, "Kə shii hə oo'i, ma wabəətsə bii hə, kə
 kulii aasəkə Farisanyinə nii?" ¹³ Ca ba ka tii,
 əŋki ci, "Tada ŋgutə slikərənə giva patə, madə
 əntaa Daadə ətə dadagyə ləgii, ka mbudəginə
 nə ənji. ¹⁴ Bwaseemə ka tii, goona buurə tə tii,
 muurəfinə ca kərə tə harakii. Madə muurəfə
 ca kərə tə muurəfə makə ci, tii kyakya'ə ca
 kwaalagərə aa gu'u."

¹⁵ Amma əŋki Piita ka ci, "Bawə keenə tadə
 mi ci misaalitə a moo banə." ¹⁶ Ca ba ka tii,
 "Ma'ə unə yadə paaratəgi də uushi makə nga
 ənjitə kwa? ¹⁷ Asee, ma'ə unə mapaatəgimə.
 Tadə mi patə dzəgərə da ma ənda, ka dzəgərənə

15:7 15.7-9 Isaa. 29.13. **15:11** 15.11 Slənə 10.15; 1 Tim. 4.4;
 Tit. 1.15. **15:14** 15.14 23.16,24; Luka 6.39; Rooma 2.19.

kura'ə aasəkə, ca gimagi. ¹⁸ Amma, ma sətə ca shigi da ma ənda, a ədzəmə ca shigi. Ci ca ajjinətə ənda. ¹⁹ Acii a ədzəmə nə əndə ka buurətə bwaya uushi'inə ca kavə tə ci ka bələ ənda, ca aləhiinə, ca dfa badawaanə, ca hərə, ca jirakə, ca wabə bwaya uushi'inə aashi ənda. ²⁰ Wiitse tsarə ŋga uushi'iitə ca ajjinətə ənda. Amma, ma adənə yadə yibəgi ciinə, pooshi ka ajjinətə ənda."

Gi'inə ŋga məshipətə minə tə Yeesu
(Mar. 7.24-30)

²¹ Wata Yeesu a madə gatə, ca palə aanə hanyinə ŋga Tiira da ŋga Sidoonə. ²² Ma anə hanyinəkii, tə'i əndə'i mitə Kana'ana. Wata kya shi də tuunə, əŋki ki, "'Ya'ə Slandana, jijinə ŋga *Dawuda, nəhuu təgunuunaakya! Tə'i uuzənaaki, uncitə minəkii da i ginaaji ashitə. Lya'ə lya'ə nə ki ka shaŋə." ²³ Amma, majikəmə Yeesu ka ki tafa rəŋwə də makii. Wata lyawarənaakii a əntsahə aabiikii, təya kədii aciikii, əŋki tii, "Bawə ka ki, wa kya dzə satə, acii agi shinə nə ki də nə'unə taamə də wazənə laŋə." ²⁴ Yeesu a jikəvə, əŋki ci, "Ma sləkee ənji ka nyi, wata ka ənji *Isərayiila tanə, acii makə maza bagiinə nə tii."

²⁵ Amma miitə a shi, kya gərə'waanə atsaə sədə Yeesu, əŋki ki, "'Ya'ə Slandana, tsakuu tə nyi." ²⁶ Yeesu a ba, "Pooshi ŋga'ə nə ŋgərətə zəmə ŋga manjeevənə, ənjə a kagi ka ədiinə." ²⁷ Əŋki miitə, "Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma

taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə nga zəmətə ca kwaalagi acii slanjiinətii.” ²⁸ Yeesu a ba ka ki, “Mina, lanə nə gi'inaaku tə nyi. Ma sətə cii kwa uudə, ka d'anə nə ənji ka hə.” Wata kə mbə'i uuzənatə ka saa'ita.

Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji bwanea lanə

²⁹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə davə, ca dzə də palənə ama uunəvə nga Galili, ca ndərəgi aanə d'angəra, ca ndzaa dasə davə.

³⁰ Ənji bəzəkii a dzə aabiikii, təya kərə ənji bwaneanyinə kama kama, mabiiyi ənja, mahurəməsə ənja, muurəfina i kadəguləmina da hara ənji bwaneanyinə lanə. Təya banee ka tii akəŋwaciikii. Ca mbədəpaa də tii. ³¹ Makə nee ənji kadəguləmə a wabə, mabiiyi ənji əsə, kə ənyi ilənyinatii ka guunənə, mahurəməsə ənji əsə, watiinə ka wiinə, muurəfinə əsə, watiinə ka neenə, kə d'ii ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shanə. Wata təya d'uunətə tə əntanfə nga ənji *Isərayiila.

*Adəvənə nga Yeesu ka ənji dəbu'u ənfwadə
(Mar. 8.1-10)*

³² Wata Yeesu a 'waa'watə tə lyawarənaakii aabiikii, ca ba ka tii, “Agi nəhənə nə nyi təgunuunə nga ənjitsa, acii baanə makkə nə tii abiiiki ənshinə, pooshi tii da sə nga kavənə aa matii. Pa nya moo təya palə də madəfənə, acii ga madəfənəkii a mbee ka tii a rəgwa.” ³³ Wata lyawarənaakii a ba ka ci, “Ya əna, da upaanaamə zəmə bahə zəməvənə ka ənjitə lanə ha'ə ganə

agi bilina?” ³⁴ Yeesu a ləgwa a matii, “Buroodi moonə nəndə acii una?” Təya ba ka ci, “Buroodi mədfəfə da uuji hərəfinə.” ³⁵ Wata ca ba ka dabaala, kaa təya ndzaanə patə. ³⁶ Ca ngərə burooditə mədfəfə da hərəfiita, ca kuyirii tə Əntan̄fə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, təya təkəpaa ka ənja. ³⁷ Patənatii, təya zəmə, təya əburə. Lyawarənaakii a tsəkətə ətə mbədaanə, dəvə mədfəfə. ³⁸ Ma ənjitə agi zəmətə, dəbu'u ənfwadə, tsanə nə makinə da manjeevənə. ³⁹ Wata ca ba ka dabaala, kaa təya palə satii. Ma daba'əkii, ca ndərəvə aasəkə kumbawala, ca palə aanə hanyinə nga Magadanə.*

16

*Ləgwa sə nga hurəshishinə ama Yeesu
(Mar. 8.11-13; Luka 12.54-56)*

¹ Yoo, kə shi hara *Farisanyinə da *Sadukinyinə aabii Yeesu, kaa təya təkə tə ci. Təya ba ka ci, kaa ca da ka tii sə nga hurəshishinə ətə ca baarii oo'i, tə'i ci da baawəda nga Əntan̄fə. ² Əŋki Yeesu ka tii, “Ma uusəra a kula, mada dizə nə səkəntan̄fə, agi banə nuunə: ‘Pooshi ha ka tsəfənə doorə.’” ³ Ma tsəfakə əsə, mada tsaaməgyuunə aagi əntan̄fə, una nee dizə təkə təkə nə ha, agi banə nuunə: ‘Ka ndzəmənə nə vənə ənshinə.’ Mada tsaaməgyuunə aagi əntan̄fə, ka mbeenə nuunə ka batənə taa iitə nə ha a ndzaanə. Amma,

* **15:39** 15.39 Magadanə: uushi rəŋwə da Magədala. Mitə vəranə nga Magədala nji Mariyaama Magədalina. **16:1** 16.1-4 12.38-39; Luka 11.16,29-30. **16:1** 16.1 Yoo. 6.30.

pooshi unə ka mbee ka paaratəgi də ndzaanə nga zamanana. ⁴ Ma ənji nga zamanana, bwaya ənja, ənjitə pooshi ka nə'utə bariya nga Əntaŋfə nə tii. Agi alənə nə tii kaa ənjə a dfa ka tii sə nga hurəshishinə. Amma, pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a dfa ka tii, maɗaamə ətə dfi Əntaŋfə də anabi Yunana.” Makə wabi ci ha'ə, wata ca palə saakii.

*Burəjanə nga *Farisanyinə da nga *Sadukinyinə*
(Mar. 8.14-21)

⁵ Ma təya dzə də taŋənə asəkə kumbawala, wata lyawarənaakii a buurətə oo'i, kə zaanə ka tii nə ɲgərəənə buroodi. ⁶ Yeesu a ba ka tii, “Nəhəmə noonə na acii burəjanə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə.” ⁷ Makə fii tii ha'ə, təya gwaŋə ka wabənə ahadatii, əŋki tii, “Ma bii ci ha'ə, ətə pooshi amə ɲgiraanə buroodi.” ⁸ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, “Ya una, kə əki gi'inə goonə tə nyi. Ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya? ⁹ Ca'ə əndzə'i, ma'ə unə maparatəgimə kuna? Kə zaanə koonə nə burooditə tufə ətə agi ənji dəbu'u tufə kwa? Dəvə moonə tsəkətuunə tə ətə mbəɗaana? ¹⁰ Aa ya burooditə mədəfə əsa, ətə agi ənji dəbu'u ənfwaɗa? Dəvə moonə tsəkətuunə tə ətə mbəɗaana? ¹¹ Iitə təkuree unə ka paaratəginə oo'i, ma cii kya wabə koonə əna, əntaa agyanə buroodi. Nəhəmə noonə na acii

16:6 16.6 Luka 12.1. **16:7** 16.7-9 Mar. 6.52. **16:8** 16.8 14.31.

16:9 16.9 14.20. **16:10** 16.10 15.37.

burəjanə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə.”
 12 Wata təya paaratəgi oo'i, əntaa banə bii ci ka tii oo'i, wa təya nəhə natii nə acii burəjaatə ci ənjə a dā də buroodi. Amma, wa təya nəhə natii nə acii dzəgunənə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə.

*Banə nga Piita oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanjə*

(Mar. 8.27-30; Luka 9.18-21)

13 Yoo, kə gi Yeesu aanə hanyinə ətə kədəhə da vəranə nga Kayisariya Filipi. Makə gi ci, kə ləguyi ci ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Ya nyi *Uuzənə nga ənda, wu saŋə nə nyi ci ənjə a ba?” 14 Əŋki tii, “Agi banə nə hara ənji, hə nə Yoohana əndə dā bapətisəma. Əŋki hara ənji, hə nə anabi *Iliya. Hara ənji əsə, əŋki tii, hə nə Irimiya taa əndə'i anabi nga ŋukə.” 15 Yeesu a ba ka tii, “Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?” 16 Simoonə Piita a jikəvə, əŋki ci, “Hə nə Matadəkii,* Uuzənə nga Əntanjə əndə vii əpinə.” 17 Yeesu a ba ka ci, “Əndə barəkaanə nə hə, Simoonə, uuzənə nga Yunana. Acii əntaa əndə shiŋkinə bəarəgi ətsə ka hə, amma Daadə ətə dadagyə bəarəgi ka hə. 18 Wanyinə ka banə ka hə əsə: hə nə Piita, makə banə pasla. Anə paslanə nii kya mbukya Ikəliisiyaaki. Taa wa, pooshi na palee ka ŋgeerənə nga Ikəliisiyakii.

19 Ka viinə nə nyi ka hə lakila nga makuvə nga ŋwanjuunə nga dagyə. Taa mi patə anətə hə

16:14 16.14 14.2; 17.10-13; Mat. 21.11. * **16:16** 16.16 Waatoo, Aləmasiihu. **16:16** 16.16 14.33; Yooh. 1.49; 11.27. **16:18** 16.18 Luka 22.32; Yooh. 1.42; 21.15-17; Af. 2.20.

ganə a duuniya, ma'anəkii gatə dagyə. Ha'ə əsə, taa mi patə pərəgi hə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə.”

²⁰ Wata Yeesu a dfa ka lyawarənaakii bariya də ngeerənə tuu'inə, “Goona ba ka taa wu oo'i, nyi nə *Matafəkii n̄ga Əntan̄fə.”

Wabənə n̄ga Yeesu agyanə tsarə n̄ga əntəətə nii kəya əntə

(Mar. 8.31–9.1; Luka 9.22–27)

²¹ Daga ka saa'ikii 'watəgi Yeesu dzəgunətənə ka lyawarənaakii oo'i, tyasə see a dzə ci aa Urusaliima. Ma dawa, ka sanə nə ci cibənyinə lan̄ə acii gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə, ənjə a bələgi tə ci. Ma ka makkənə n̄ga uusəra, ca madətə agi maməətə ənja. ²² Makə fii Piita ha'ə, wata ca kəsəgi tə ci aatəngala, ca wazə ka ci, ənki ci, “Wa Əntan̄fə a dzagi ətsa, Slandana, pooshi ətsə ka danə shan̄ə!” ²³ Amma Yeesu a zə'wugi aabii Piita, ənki ci ka ci, “Dzəgi abiiki, *Seetanə! Hərəmbədə nə hə ka nyi. Acii ma hiimatsaaku, n̄ga əndə shin̄kinə, əntaa n̄ga Əntan̄fə.”

²⁴ Wata Yeesu a ba ka lyawarənaakii, ənki ci, “Taa wu patə ca moo nə'unə tə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca n̄gərə ənfwə n̄ga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi.

²⁵ Tada wu patə ca dfa gazhi'waanə n̄ga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma tada wu patə ətee ka əpinaakii putə n̄ga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci bwatyakii. ²⁶ Mi

16:19 16.19 Luka 11.52; Mat. 18.18; Yooh. 21.15-17. **16:20** 16.20 17.9. **16:21** 16.21 17.22-23; 20.17-19; 26.2.

sanə nə bwatya nga upaa patənə nga uushi'inə asəkə duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii. Mada kə zii əpinə nga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii. ²⁷ Acii kədəhə nə Uzənə nga əndə ka shinə tii da malaa'ikanyinaakii agi məghərvənə nga Dii, ca vii shikwa taa ka wu makə sətə slənyi ənda. ²⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i hara ənji ganə ahadaamə na nee də ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka shinə nga Uzənə nga ənda, kaa ca ndzaa ka ŋwanŋwa.”

17

Məghərvənə nga Yeesu (*Mar. 9.2-13; Luka 9.28-36*)

¹ Ma daba'ə baanə kuwa, Yeesu a ŋgərə tə Piita da i Yakubu tii da ndzəkəŋuci, waatoo Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha'ə. ² Ma təya nee, wata ca zə'wə akəŋwaciitii, bərənə nə kəŋwaciinəkii makə uusəra. Ha'ə nə kəjeerənaakii əsə, ca dāgi tyaslyaslyə makə əmputə kəbənə. ³ Wata ma təya nee, watiitsə i Muusa da anabi *Iliya, təya wabəshi da Yeesu. ⁴ Wata Piita a ba ka Yeesu, “Slandana, ŋga'ə dīi makə ganə niinə. Maa ŋga'ə ka hə, ka ratənə nə nyi koonə tsakabanyinə makkə ganə. Naaku rəŋwə, ŋga

16:27 16.27 Jab. 62.13; Ayb. 34.11; Mat. 7.23-27; 13.41; 25.31-46; Luka 13.27; Yooh. 5.29; Rooma 2.6; 1 Koor. 3.13-15; 1 Piita 1.17; 2 Tim. 4.14; Səniinə 22.12. **16:28** 16.28 10.23; 24.34; Mar. 9.1; 13.30; Luka 9.27; 21.32. **17:1** 17.1 5.1. **17:2** 17.2-8 2 Piita 1.16-18; Səniinə 1.16.

Muusa rəŋwə, ŋga Iliya rəŋwə.” ⁵ Ma ci ma'ə agi wabənə ha'ə, wata məzhiðəkwaɥyaminə ətə ca bərə a zadəgi dagyanətii. Ma təya fa, əndə a wabə agi məzhiðəkwaɥyaminəkii, ca ba, “Waatsə Uzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uufagi səkəki. Famə tə ci.” ⁶ Makə fii lyawarənaakii ha'ə, wata ŋgwalənə a ɗa tə tii ka shaŋə, təya kwaalagi aa panə aanə kəŋwaciinətii. ⁷ Wata Yeesu a əntsahə aabiitii, ca təbətə tə tii, ca ba, “Madətəmə, goona ŋgwalə.” ⁸ Makə madəe tii ka ginətii, maneemə tii taa ka wu ma'ə, madfaamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə də jimanə satii a giŋwa, kə bii Yeesu ka tii, “Goonə ba taa ka wu tə sətə nee unə. See daba'ə madənaaki agi maməətə ənja, nyi *Uzənə ŋga ənda.” ¹⁰ Lyawarənaakii a ləgwa ka ci, əŋki tii, “Aa mi ɗii ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəŋwa shinə ka Aləmasiihu?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, “Weewee ha'ə makə ətsa, Iliya na shi zəku'i ka hadatəgi də patənə ŋga uushi'inə. ¹² Amma, wanyinə ka banə koonə: kə uugi Iliya shinə. Mashiiimə ənji tə ci, təya cibə də ci makə sətə kadəesəkə ka tii. Ha'ə makə ətsə, kədəhə nə təya cibə də Uzənə ŋga əndə əsə.”

¹³ Wata lyawarənaakii a paaratəgi oo'i, ma Iliyatə cii kəya wabə agyanəkii, ci nə Yoohana əndə ɗa bapətişəma.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci

(Mar. 9.14-29; Luka 9.37-43a)

14 Ənyanatii aabii dabaala, wata əndə'i əndə a shi, ca gərə'waanə akəŋwacii Yeesu, ¹⁵ ca ba, "Slandana, nəhuu təgunuunə ŋga uuzənaaki. Tə'i ma'idə'ida ashikii, agi danə tə ci ka shaŋə. Ka əndə'i ha, ca kulagərə aagi gunə, ka əndə'i ha, aagi ma'inə. ¹⁶ Kə kira nyi tə ci ka lyawarənaaku, amma kə təkuree tii ka mbədfəpaanə də ci." ¹⁷ Əŋki Yeesu, "Ya'əmə, unə ənji ŋga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntaŋfə, bwaya ənja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dii!" ¹⁸ Makə kira ənji, Yeesu a wazə ka ginaajikii, wata ginaajikii a shigi ashii uuzəta. Pii wata kə mbə'i uuzəta.

¹⁹ Ma daba'əkii lyawarənaakii a əntsahətə aabii Yeesu daanətii, təya ləgwa ka ci, "Mi saŋə dii təkuree inə ka lyaakagi tə ginaajitsa?" ²⁰ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Putə ŋga gi'uunə ŋga gi'inə goonə tə nyi. Tantanyinə cii kya ba koonə, maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza,* [²¹ 1Amma, ma tsarə ŋga ginaajitsa, see də də'wa da suumaya mbeenə ənji ka lyaakaginə."] kadfa ka banə nuunə ka giŋuna: 'Duu aa hatə!' ka dzənə nə ci əsə. Pooshi uushi ca kadee ka ŋgeerənə goonə.

Ənənə ŋga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii
(Mar. 9.30-32; Luka 9.43b-45)

17:17 17.17 Dzək. 32.5,20. * **17:20** 17.20 Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Gudə. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **17:20** 17.20 13.31; 14.31; 21.21; Mar. 11.23; Luka 17.6.

²² Guṇəṇə ŋga lyawarəṇə ŋga Yeesu patə anə hanyinə ŋga Galili, wata ca ndzanə wabəṇə ka tii agyanə naakii na, ca ba, “Kədəhə nə ənji ka viinə tə Uuzənə ŋga əndə aacii ənja, ²³ təya bələgi tə ci, amma ka madəenə nə ənji ka ci agi maməətə ənja ka makkənə ŋga uusəra.” Makə fii tii ha'ə, wata səkə ŋga lyawarənaakii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

*Ki'i tsəkə ŋga *yi ŋga Əntanƒə*

²⁴ Kə gi Yeesu da lyawarənaakii aa Kafarənahumə, wata ənji luu tsəkə ŋga yi ŋga Əntanƒə a dzə aabii Piita, təya ləgwa, əŋki tii: “Ya sanə, agi ki'inə nə maləmə goonə tsəkə ŋga yi ŋga Əntanƒə nii?” ²⁵ Əŋki Piita, “Də ŋga'ə nə ci agi ki'inə.” Makə ənyi Piita aasii, Yeesu a wabə ka ci zəku'i, əŋki ci, “Iitə nee hə naaku daa, Simoonə? Wu dəbee ki'i tsəkə ka meeminə ŋga *duuniyana? Manjeevənətii nii, anii hara ənja?” ²⁶ Əŋki Piita, “Hara ənji dəbee tsəkənə.” Wata Yeesu a ba, “Makə ha'ə dīi, madəbeemə manjeevənətii a tsəkə. ²⁷ Amma, acii gaŋwa bəzee ka səkətii, ma ɗanəku, duu aama uunəva, ha kagərə manɗələŋa aagi ma'inə. Ma hərəfiitə 'watəgi hə kəsənə, ka lapaanə nə hə kwaba a makii bahə ki'inə də tsəkaaki da naaku, ha kərə ka tii.”

18

*Wu sanə palee də gawuuna?
(Mar. 9.33-37; Luka 9.46-48)*

1 Ma ka saa'ikii ha'ə, wata *lyawarənə nga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, “Wu sanə palee də dūunuunə agi nwanjuunə nga dagya?” 2 Wata Yeesu a 'watə tə əndə'i uundzə uuzənə, ca kəŋee ka ci ahadatii, 3 ca ba, “Tantanyinə cii kya ba koonə: mada mazhi'weemə unə ka noonə nə makə nga uuji manjeevənə, pooshi unə ka upaa dəmənə aagi *nwanjuunə nga Əntanfə shanə. 4 Taa wu həətəpaa naakii nə, ca ndzaanə makə nga uuzəəna, ci palee də dūunuunə agi nwanjuunə nga dagyə. 5 Taa wu liwə uuzənə, mada putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa.”

Uushi'iitə na dā tə ənda putə nga slənə 'waslyakəənə

(Mar. 9.42-48; Luka 17.1-2)

6 “Taa wu patə kavə tə taa rəŋwə agi manjeeviitə vii ka nyi gooŋga kaa ca pu'u, gədə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də nga'əənə, ca lipəgərə aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci. 7 Tə'i ŋgərə'wə aashi əŋji *duuniya, acii tə'i sətə ca kavə əŋji ka dā 'waslyakəənə. Pooshi səndə ca tənəpaa tsarə nga uushi'iitsə ka d'anə. Amma kə dīi anə əndətə ca kavə əndə ka dā 'waslyakəənə. 8 “Mada ciinəku tafa sədəku ca kavə tə hə ka dā 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gədə gi hə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə ciinə taa səda, acii ndzaanə da i ciinə bəra'i tafa sədə bəra'i, amma əŋjə a ka tə hə aagi gunə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. 9 Mada ginəku ca kavə tə hə

18:1 18.1 Luka 22.24. **18:3** 18.3 19.14; Mar. 10.15; Luka 18.17.

18:4 18.4 23.12. **18:5** 18.5 Luka 10.16. **18:8** 18.8-9 5.29-30.

ka da 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gəfə gi hə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə də ginə rəŋwə, acii ndzaanə da i ginə kyakya'ə bəra'i, amma ənjə a ka tə hə aagi gunə.”

*Misaali də baga ətə zagi
(Luka 15.3-7)*

¹⁰ “Nəhəmə noonə na, acii goona bərapaa rəŋwə agi uuji manjeeviitsa. Wanyinə ka banə koonə: ma malaa'ikanyinatii, taa guci patə nə tii ka ndzaanə akəŋwacii Daadə ətə dagyə. [¹¹ Acii ma shi *Uuzənə nga ənda, ka luupaa tə maza ənja.] ¹² Iitə nee unə noonə agyanə sənə cii kya moo bana? Yaci tə'i əndə da bagiinaakii gya'ə saŋa, wata rəŋwə agitii a zagya, iitə d'fanəkəya? Əntaa ka bwaseenə nə ci ka ətə əliŋə pu'unə aji əliŋə ka zəmənə, ca palə ka alə tə ətə rəŋwə zagi kwa? ¹³ Madə kə nee ci, tantanyinə cii kya ba koonə: ka d'fanə nə ci moodasəkə putə nga rəŋwə ətə sha zii, palee ka putə nga əliŋə pu'unə aji əliŋə ətə mazamə. ¹⁴ Ha'ə əsə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, əntaa də uudənaakii zaginə taa rəŋwə agi uuji manjeeviitsa.”

Ndzəkəŋunə ətə slənyi 'waslyakəənə

¹⁵ “Madə kə bəzee əndə nə'unə makə hə ka səkəku, ma d'fanəkwa, duu aabiikii, ha dzə ka baarii ka ci 'waslyakəənaakii ahadoonə, unə bəra'i. Madə kə luuvə ci 'waslyakəənaakii, kə zhi'wavə hə də əndətə aa rəgwa ətsa. ¹⁶ Amma, madə maluumə ci 'waslyakəənaakii, 'waanə tə əndə rəŋwə taa ənji bəra'i atsaku, kaa ənji bəra'i

taa makkə a mbee ka vii seeda anə patənə ŋga sətə bii ənji. ¹⁷ Madfa kə kaaree ci ka fa wabənatii, bawə ka Ikəliisiya. Madfa kə kaaree ci ka fanə tə Ikəliisiya əsə, geegimə ka ci makə əndətə pooshi ahadoonə taa *ənji luu tsəka.”

Anətənə da pərəginə

¹⁸ “Tantanyinə cii kya ba koonə: taa mi patə anətuunə ganə a duuniya, ma'anəkii dagyə ətsa. Ha'ə əsə, taa mi patə pərəgyuunə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə ətsa.

¹⁹ “Wanyinə ka tsakə banə koonə əsə: madfa kə anətə ənji bəra'i uura agyuunə kaa təya kədii taa mi patə, ka danə nə Daadə ətə dagyə ka tii tə səkii. ²⁰ Acii taa da patə libə ənji bəra'i taa makkə agi ləməki, davə nə nyi ahadatii.”

Misaali də mava ətə naanagi ka tifyagi 'waslyakəənə ka ənda

²¹ Ma daba'əkii, wata Piita a shi aabii Yeesu, ca ləgwa ka ci, əŋki ci: “Slandana, moonə sədfə sanə danə əndə ka nyi 'waslyakəənə, nya tifyagi ka ca? Sədfə mədfəfə kwa?” ²² Yeesu a ba ka ci, “Pooshi. Əntaa wata sədfə mədfəfə bii nyi koonə. Amma, mədfəfə sədfə ha'ə mədfəfə pu'unə. ²³ Acii ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, mbərə mbərə nə ci da əndə'i ŋwanjutə mwayi baanatənə taa iitə nə gəna acii maviinaakii.

²⁴ Ma ca 'watəgi baananə ha'ə, wata ənjə a kira ka ci mavatə cii kəya nə'u tə ci milyoonyinə

18:16 18.16 Dzək. 19.15; Yooh. 8.17; 2 Koor. 13.1; 1 Tim. 5.19.

18:17 18.17 Tit. 3.10. **18:18** 18.18 16.19; Yooh. 20.23. **18:19** 18.19 7.7. **18:20** 18.20 28.20. **18:22** 18.22 'Wat. 4.24. **18:23** 18.23 25.19.

nga kwaba. ²⁵ Amma, ma mavakii, paa ci da taa mi bahə kaa ca ki'i kwabatə ci nwanjwə a nə'u tə ci. Wata nwanjwə a ba ka ənjə a dərəmāgi də ci da minaakii da manjeevənaakii da uushi'inaakii patə, kaa ənjə a shii ki'i də kwabakii. ²⁶ Makə fii mavatə ha'ə, wata ca kulagi akənjwacii nwanjwa, ca dza ciinə, ca ba: 'Tuutəta'ə, əsuu ədzəma, ka ki'iginə nə nyi ka hə gənaaku patə.' ²⁷ Wata nwanjwə a nəhə təgunuunaakii, ca tifyagi ka ci, ca kapaa tə ci. Mavatə a palə saakii. ²⁸ Amma, makə pyalə ci saakii, wata ca lapaa əndə'i mava makə ci ətə cii kəya nə'u tə ci dəmənə nga *hwaslə gya'ə tanə. Wata ca tərədəgi kəjeerənə a uura mavata, əŋki ci: 'Ki'iwu ka nyi dəmənəaki!' ²⁹ Wata mavatə a kulagi akənjwaciikii, ca dza ciinə, əŋki ci: 'Tuutəta'ə, əsuu ədzəma, ka ki'inə nə nyi ka hə dəmənəaku.' ³⁰ Amma kə naanagi ci, wata ca kərə tə ci aa furəshina, see madə ki'igi ci dəməətə atsakii.

³¹ "Makə nee hara maviinə ka sətə slənyi, kə zhima tə tii asəkətii. Wata təya palə aabii nwanjwa, təya bagi ka ci sətə slənyi patə. ³² Makə fii nwanjwə ha'ə, wata ca 'wagərə tə mavatə dīi ha'ə. Nwanjwə a dzaana tə ci, əŋki ci: 'Ma hə, bwaya mava nə hə. Kə tifyagi nyi ka hə patənə nga kwabatə nji nya nə'u tə hə putə nga kədiinaaku aciiki. ³³ Pooshi dibə ha nəhə təgunuunə nga guva-slənaaku makə sətə nyihə nyi naaku kwa?' ³⁴ Kə bəzhi səkə nga nwanjwə ka shaŋə. Wata ca sləkee ka ənjə a pa'əgi tə

mavatə a fureʃhina, ənjə a cibə də ci, see madfa ki'igi ci patənə ŋga gənata.”

³⁵ Yeesu a uudəpaa wabənə, əŋki ci, “Ha'ə əsə nə Daadə ətə dadagyə a dfa ka taa wu patə agyuunə, maa pooshi ci tifyagi ka ndzəkəŋuci 'waslyakəənaakii də ədzəmə rəŋwə.”

19

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə lakəgi minə (Mar. 10.1-12)

¹ Makə uugi Yeesu baaba uushi'iitsa, wata ca madə anə hanyinə ŋga Galili, ca palə aanə hanyinə ŋga Yahudiya atanəgi gəərə ŋga Urədunə. ² Dabaala laŋə nyi'u tə ci, ca mbədəpaa də ənji bwanea.

³ Hara *Farisanyinə a dzə aabiikii ka təkənə tə ci də ləgwanə amakii, əŋki tii, “Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minaakii putə ŋga taa ŋgutə uushi kwa?” ⁴ Ca ənəgi ka tii, “Pooshi unə jaŋgii asəkə malaaba ləkaləkətə kwa? Ma bii ca: ‘Ma ka 'watəginə, ŋgurə da minə ghənyi Əntaŋfə tə ənja.’ ⁵ Əntaŋfə a ba: ‘Putakii ha'ə, wa ŋgurə a bwasee ka dii da məci, ca ləbə tii da minaakii, təya ndzaa shishinə rəŋwə.’ ⁶ Də ha'ə, ndzaanə tii əndə rəŋwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə. Aciikii, ma sətə gəŋutəgi Əntaŋfə, ga əndə a təkəe.” ⁷ Farisanyinə a ba ka Yeesu, “Aa, acii mi dii bii Muusa, wa əndə a vii ka minə ləkaləkətə ŋga lakəginə tə ki, ca lakəgi

18:34 18.34 5.26. **18:35** 18.35 6.12,15; Af. 4.32; Kwal. 3.13; Yak. 2.13. **19:1** 19.1 7.28; Luka 9.51. **19:4** 19.4 'Wat. 1.27. **19:5** 19.5 'Wat. 2.24; Af. 5.31.

tə kya?” ⁸ Yeesu a ba ka tii, “Putə nga ndalənoŋa ədzəmuunə kapaa Muusa koonə rəgwaŋga lakəgi makinə goonə. Amma, ma nga ŋukə, saa'i nga 'watəginə nga duuniya, əntaa ha'ə. ⁹ Wanyinə ka banə koonə: taa wu patə lakəgi minaakii putə nga əndə'i uushi pamə tsanə da aləhiinə, ca ŋgərə əndə'i, kə ali ci hiinə ətsa.”

¹⁰ Lyawarənaakii a jikəvə ka ci, “Maɗa ha'ə ahada i ŋgurə tii da minaakii ətsa, əntaa gədə ndzaanə yadə ŋgərəshinə dənwa'ə kwa?”

¹¹ Amma ca ba ka tii, “Ma dzəgunəətsa, əntaa taa wu ca luu, amma see ənjitə vii Əntanfə ka tii. ¹² Acii tə'i rəgwanyinə kama kama ətə pooshi ənji ka ŋgərəshinə: tə'i hara ənji, putə nga poonə tə tii ha'ə, paa tii ka ŋgərəshinə. Hara ənji əsə, ənji saawee ka tii. Hara ənji əsə, paa tii ka ŋgərəshinə putə nga ŋwanjuunə nga dagyə. Ma əndətə ca mbee ka luu dzəgunəətsa, wa ca luu.”

Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə

(Mar. 10.13-16; Luka 18.15-17)

¹³ Ma daba'əkii, kə kirə ənji manjeevənə ka Yeesu, kaa ca ɗaanə ciinə aanətii, ca ɗa ka tii də'wa. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii ŋguruunə ka ənja. ¹⁴ Amma Yeesu a ba, “Uneemə ka manjeevənə, kaa təya shi aabiiki, goona tənja tə tii, acii ka tsarə nga ənji makə tii də ŋwanjuunə nga dagyə.” ¹⁵ Ca ɗaanə ciinə

aanətii. Ma daba'əkii, ca madə davə, ca palə saakii.

Əndə gəna

(Mar. 10.17-31; Luka 18.18-30)

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, kə shi əndə'i əndə aabii Yeesu, ca ləgwa, əŋki ci, "Maləma, ŋgutə ŋunyi slənə saŋə slənəki, kaa nya upaa də əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?" ¹⁷ Əŋki Yeesu ka ci, "Ka mi dee cii kwa ləgwa ka nyi agyanə sətə ŋunyikəya? Rəŋwə dyaŋə nə ŋunyi Ənda. Madə ŋga'ə ka hə nə upaa əpiitsa, nə'utə *bariya." ¹⁸ Əndətə a ləgwa ka ci, "Ŋgutə tsarə ŋga bariya da?" Yeesu a ba ka ci, "Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda ŋga jirakənə anə ənda, ¹⁹ gadəe ka i duu da muu, uufuu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uufə naaku na."

²⁰ Əŋki uundzə dagwatə ka ci, "Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi. Ŋgutə mbədaanə ka nyi, kaa nya nə'uta?" ²¹ Yeesu a ba ka ci, "Madə kə mwayi hə ndzaanə makətsəfəkii, duu ka dərəmaginə də uushi'inaaku patə, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madə kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntaŋfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi." ²² Makə fii uundzə dagwatə ha'ə, ca palə saakii də mabətəsəka, acii laŋə dərəva nə gəna aciikii.

²³ Wata əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, dzawə dərəva nə dəmənə ŋga əndə gəna aagi ŋwanjuunə ŋga

19:18 19.18-19 Shig. 20.12-16; Leew. 19.18. **19:19** 19.19 22.39.

19:21 19.21 6.20; 8.21-22; Luka 12.33. **19:22** 19.22 Jab. 62.11.

Əntanǝfə. ²⁴ A tsakə nyi banə koonə əsə: gəǝǝ dəməginə ɲga ɲgyalooba ka rəgwa shinə ɲga libəra də ɲgufənə, acii dəmənə ɲga əndə gəna aagi *ɲwanjuunə ɲga Əntanǝfə.” ²⁵ Makə fii lyawarənaakii wabəətsa, kə dzəgəpaa tə tii ka shaɲə, təya ba, “Mada ha'ə əna, aa wu dɪi nə upaa luupaana?” ²⁶ Amma Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, “Ma əndə shiɲkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka ǝatənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntanǝfə, ka ǝatənə nə ci taa mi patə.”

²⁷ Piita a jikəvə ka ci, əɲki ci, “Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə ha, mi niina upana?” ²⁸ Əɲki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə: mada kə ndzaa nyi, nyi Uuzənə ɲga əndə, dasə anə dəgələ ɲga məghərəvənaakii agi kura zamanatə na shi, ma unə ənə pu'u aji bəra'i ənə nyi'u tə nyi, ka ndzaanə nuunə anə dəgələ ɲwanjuunə pu'u aji bəra'i, una ǝa gəɲwanə ka slikerənyinə pu'u aji bəra'i ɲga *Isərayiila.

²⁹ Taa wu patə bwasee ka yaakii, tada ndzəkəɲushi'inəkii, tada cikəɲushi'inəkii, tada dɪi, tada məci, tada manjeevənaakii, tada raakii putə ɲga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci gya'ə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə, əɲjə a vii ka ci əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə əsə.

³⁰ Amma laɲə nə matakəɲwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Laɲə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəɲwanyinə.”

19:26 19.26 Zak. 8.6; Luka 1.37. **19:28** 19.28 25.31; Luka 22.30; 1 Koor. 6.2; Səniinə 3.21. **19:29** 19.29 10.37. **19:30** 19.30 20.16; Mar. 10.31; Luka 13.30.

20

Misaali də ənji slənə asəkə tsanə nga inabi

¹ “Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndə'i slanda ya ətə gimagi tsəfakə ka alə ənji slənə, kaa təya dzə ka slənənə ka ci asəkə tsanə nga inabaakii. ² Makə upaa ci ənji slənə, kə luuvə ci ki'inə ka tii makə sətə ci ənjə a ki'i nga ka uusəra, waatoo *hwaslə rəjwə. Wata ca kərə tə tii aasəkə tsanə kaa təya slənə. ³ Ca ənə ka dzənə aa luuma tibisə əliŋə, ca lapaa tə hara ənji pooshi uushi ci təya də. ⁴ Wata ca ba ka tii əsə: ‘Dəmə ka də ka nyi slənə asəkə tsanə. Ka ki'inə nə nyi koonə makə sətə dibə.’ ⁵ Wata təya dzə. Makə ənyi ci ka dəməginə uusərə ahadana, ha'ə əsə tibisə makkə, təya də ha'ə da hara ənji slənə makə əta. ⁶ Ma ətsə kədəhə ka tibisə tufə əsə, makə gi ci aa luuma, ca lapaa hara ənji əsə kəjə kəjə davə. Ca ba ka tii: ‘Mi cuuna kagi uusəra zabə kwa?’ ⁷ Təya ba ka ci: ‘Aci pooshi əndə ŋgirə tiinə ciina kagi uusəra zabə.’ Wata ca ba ka tii əsə: ‘Dəmə ka slənənə ka nyi asəkə tsanə nga inabi.’ ⁸ “Makə dīi kədəwanə, wata slanda tsanə nga inabitə a ba ka gawə nga ənji slənaakii: “Waa'wawə tə ənji slənətsa, ha ki'i ka tii kwabatii. Ka ənjitə uugi ba'ə ka dzənə 'watəginəku ki'inə, ha uudəpaa də ənjitə 'watəgi dzənə.’ ⁹ Ma ənjitə gi tibisə tufə, ənjə a vii ka taa wu agitii hwaslə rəjwə. ¹⁰ Yoo, makə mbu'i aanə ənjitə 'watəgi dzənə aadəvə aasəkə tsanə, ma nə tii ka nəhənə, ka viinə nə ənji ka

tii sətə palee ka nga ənjitə uugi ba'a. Asee, tii maa, hwaslə rəjwə rəjwə vii ənji ka tii. ¹¹ Makə liwə tii kwabatii, wata təya ɲgəərə ma agyanə slanda tsaata, ¹² əŋki tii: 'Ma ənjinə uugi hə ba'ə ka ɲgərənə, ɲga tibisə rəjwə tanə slənyi tii. Amma, ha ki'i keenə uushi rəjwə nii? Inə ənə kagi uusəra pa'ə ka slənənə, əŋki hə tsəfənə ɲga uusəra!' ¹³ Amma slanda tsaata ənəpaagi ka əndə'i əndə agitii, əŋki ci: 'Guvakya, ma'adəmə nyi tə hə. Əntaa agyanə hwaslə rəjwə narii aŋwə kwa? ¹⁴ ɲgəruu sətə narii aŋwə, ha palə saaku aasii. Ha'ə mwayi nyi viinə ka əndənə shi ɲga muudinə makə naaku. ¹⁵ Anii pooshi nyi da baawəda ɲga da sətə mwayi nyi də kwabaakya? Anii sərəhə ca da tə hə putə ɲga ɲga'əənaakya?' ” ¹⁶ Yeesu a uudəpaa wabənə, əŋki ci, “Ha'ə əsə, ma moodəba'a, ka ndzaanə nə ci ka ɲga təkəŋwanə. Ma ɲga təkəŋwanə əsə, ka ndzaanə nə ci ka moodəba'a.”

Makkənə ɲga wabənə ɲga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mar. 10.32-34; Luka 18.31-34)

¹⁷ Ma Yeesu a dzə aa Urusaliima, ca 'wagi tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsəŋə aatanɲala, ca ba ka tii, təya dzə də palənə, əŋki ci, ¹⁸ “Fatəmə ɲga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma dawa, ka dzənə nə ənji ka viinə tə Uuzənə ɲga əndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəŋwanə ɲga bələnə, ¹⁹ təya vii tə ci aacii ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə. Ma təya, ka ɲusənə nə tii tə ci, təya fəslə tə ci, təya gwa'avə

tə ci aashi ənfwa. Ma ka makkənə ɲga uusəra, ənjə a madfee ka ci agi maməətə ənja.”

Kədiinə ɲga məci i Yakubu da Yoohana

(Mar. 10.35-45)

²⁰ Ma daba'əkii ha'ə, wata məci manjeevənə ɲga Zabadiya a əntsahə tii da manjeevənətə aabii Yeesu, kya gərə'waanə akəɲwaciikii ka kədii uushi. ²¹ Ca ləgwa ka ki, “Mi cii kwa uudə kwa?” Kya ba ka ci, “Dawə ka nyi rəgwa kaa manjeevənaaki bəra'i a ndzaanə atəɲgalaku agi ɲwanjuunaaku, əndə'i da ciizəmaaku, əndə'i əsə da madzənaku.” ²² Yeesu a ba ka tii, “Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa?” Əɲki tii ka ci, “Awa, ka mbeenə niinə.”

²³ Yeesu a ba ka tii, “Ka sanə nuunə weewee. Amma, ma ndzaanə atəɲgalaki, əntaa nyi nəndə da baawəfa ɲga viinə. Ma hatsa, ɲga ənjitə tadəpaa Daadə tə tii.”

²⁴ Fanə ɲga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkətii a bəzəgi aashi ndzəkəɲushi'iitə bəra'i. ²⁵ Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, ca ba ka tii, “Kə shii unə oo'i, ma ənjitə mashiimə tə Əntəɲfə, meeminatii ca fa ɲwanjuunə agyanətii. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii *bariya də baawəfa. ²⁶ Amma ma unə, pooshi ka fənə ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə. ²⁷ Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəɲwanə

20:22 20.22 26.39; Mar. 14.36; Luka 22.42; Yooh. 18.11. **20:23** 20.23 Slənə 12.2. **20:26** 20.26-27 23.11; Mar. 9.35; Luka 9.48.

ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava goonə.
²⁸ Ha'ə nə nyi Uuzənə nga əndə əsə. Ma shi nyi, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma, kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji lanə.”

*Mbədəpaanə nga Yeesu də muurəfinə bəra'i
 (Mar. 10.46-52; Luka 18.35-43)*

²⁹ Ma Yeesu da lyawarənaakii a bwasee ka vəranə nga Yarikoo, dzənə nə dabaala lanə də nə'unə tə tii. ³⁰ Tə'i muurəfinə bəra'i dasə dasə atəngala rəgwa. Makə fii tii oo'i, Yeesu ətsə ca pitəgi, wata təya madəe ka uuratii, əŋki tii, “Slandana, *jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!” ³¹ Dabaala a wazə ka tii, ənjə a ba ka tii, “Ndzaamə kəda'ə!” Amma, ma muurəfiita, wata təya tsakə ngəree ka uuratii palee ka əta, əŋki tii, “Slandana, jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə.” ³² Wata Yeesu a kəŋaanə, ca 'wa tə tii, ca ba, “Mi cuuna moo nya dā koona?” ³³ Təya ba ka ci, “Slandana, nga'ə keenə, keena nee ka ha.” ³⁴ Kə nyihə Yeesu təgunuunatii, ca təbətə ginətii. Pii wata təya ənə ka neenə ka ha, təya nə'u tə ci dəŋwa'ə.

21

*Dəmənə nga Yeesu aasəkə vəranə nga
 Urusaliima
 (Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40; Yooh. 12.12-19)*

20:28 20.28 Isaa. 53.12; 1 Koor. 6.20; 7.23; Gal. 1.4; 1 Tim. 2.5-6; 1 Piita 1.18-19. **20:29** 20.29-34 9.27-30. **20:30** 20.30-31 1.1; 9.27; 12.23; 15.22; 21.9,15; 22.41-46; Mar. 10.47-48; 11.10; Luka 1.32,69; 2.11; 18.38-39; Yooh. 7.42.

¹ Ma ətsə i Yeesu da lyawarənaakii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə nga Urusaliima, təya mbu'u aa Bayitifaaji ashi giŋwə nga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i ² də banə ka tii, "Dəmə aasəkə vəraatsa. Madə kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə vamənda gwələ da uuzənatə. Pəryatəmə, una kira ka nyi. ³ Madə kə ləgyui əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: 'Slandanə mwayi.' Madə kə fii ci ha'ə, ka bwaseenə nə ci koonə pii pii."

⁴ Ma slənyi ətsa, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i:

⁵ "Bamə ka ənji vəranə nga *Sihyoona:*

'Tsaaməmə! Wiitsə ŋwanŋwə goonə ka shine aa hoonə!
Əndə haŋkala nə ci,
aba'ə vamənda nə ci, waatoo aba'ə uundzə vamənda.' "

⁶ Wata lyawariitə a madə, təya palə, təya datə makə sətə bii Yeesu ka tii. ⁷ Təya kira vaməndatə ba'ə uundzəkii, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'ətii. Wata Yeesu a ndərəvə. ⁸ Ma dabaala, kə sasafəpaa tii kəjeerənyinatii a rəgwa, hara ənjə a pusha ba nga ənfuginə, təya sasafə a rəgwa. ⁹ Ma dabaalatə davə, dakəŋwaciikii da daba'əkii patə, kə ŋgəree tii ka uuratii, təya ba, "Dəlanə də jjiŋə nga *Dawuda! Tə'i barəkaanə ashi əndətə ca shi də ləmə nga Slandana! Dəlaamə də Əntaŋfə!"

* **21:5** 21.5 Ma Sihyoona, əndə'i ləmə nga vəranə nga Urusaliima. **21:5** 21.5 Isaa. 62.11; Zak. 9.9. **21:8** 21.8 2 Meem. 9.13. **21:9** 21.9 Jab. 118.26; 148.1; Mat. 20.30-31.

10 Makə mbu'i Yeesu aa Urusaliima, wata vëranəkii a gwazəgi purətə, ənji patə a ləgwa, "Wu sanə nə əndətsa?" 11 Dabaala a ba, "Ma əndətsa, ci nə anabi Yeesu ətə shi daga də Nazaratu anə hanyinə nga Galili."

*Dzənə nga Yeesu aasəkə *yi nga Əntanfə
(Mar. 11.15-19; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)*

12 Mbu'unaakii wata ca dëmögərə aasəkə yi nga Əntanfə, ca shaabagi tə patənə nga ənji də fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha nga pəra kwaba da dəgələnyinə nga ənji dərə də bilya-masariinə, 13 ca ba ka ənjita, "Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, ma bii Əntanfə, 'Yi nga də də'wa 'wanə ənji yaaki.' Amma, ma una, agi geeginə nuunə ka yikii ka ha nga umbənə nga mahiirənə."

14 Wata muurəfinə da mahurəməsə ənjə a shi aabii Yeesu aasəkə yi nga Əntanfə, ca mbədəpaa də tii. 15 Ma madiigərə limanyinə da maliminə, kə zhima tə tii asəkətii, makə nee tii ka sə nga hurəshishiitə cii kəya dəada, manjeevənə əsə a dzə də ka wanyanə asəkə yi nga Əntanfə, təya ba, "Dəlanə də jijinə nga Dawuda!" 16 Wata təya ləgwa ka Yeesu, "Agi fanə nə hə sətə ci manjeeviitə a ba see?" Yeesu a ba ka tii, "Awa, agi fanə nə nyi. Pooshi unə sha jəngii kunə asəkə malaaba ləkaləkata? ətə bii ca, 'Kə tasəkapaa hə tə manjeevənə da ətə ma'ə ka sa 'wanə, kaa təya dəla də hə.' " 17 Ma daba'əkii,

21:11 21.11 16.14; 21.46; 26.68; Luka 7.16. **21:13** 21.13 Isaa. 56.7; Irim. 7.11. **21:15** 21.15 20.30-31. **21:16** 21.16 Jab. 8.3.

Yeesu a bwasee ka tii, ca gimagi asəkə vəranəkii, ca palə saakii aa Bayitaniya, ca baanə davə.

Naalaginə nga Yeesu tə ənfwə uudəva
(*Mar. 11.12-14,20-24*)

¹⁸ Pukətə hakii tsədfakə, ma Yeesu a ənya aasəkə vəranə nga Urusaliima, kə dīi madəfənə tə ci. ¹⁹ Wata ca lapaa ənfwə uudəvə atanjala rəgwa, ca dzə aatsakii. Amma, malapaamə ci pookii davə, wata ba səgafə. Wata ca naalagi tə ənfuta, əŋki ci, “Pa ha poo ma'ə shaŋə!” Pii wata ənfwə uudəvətə a huurəgi hwa'ə.

²⁰ Makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə. Əŋki tii, “Iitiitə daa huurəgi uudəvətə pii pii ha'a?” ²¹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə: mada kə gi'yuunə tə Əntanjə yadə hiimanə oo'i, mbu'u taa pooshi ha'ə ka dfanə, əntaa wata sənə dīi nyi ka uudəvətə dfanuunə tanə, amma taa ka giŋunə maa, ka mbeenə nuunə ka banə: 'Mbudu, ha dzə ka kulagərənə aagi uunəva!' Ka dfanə ha'ə əsə. ²² Mada kə gi'yuunə tə Əntanjə, tada mi patə kədii unə agi də'wa, ka upaanə nuunə səkii.”

Wu vii baawəda ka Yeesu
(*Mar. 11.27-33; Luka 20.1-8*)

²³ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə yi nga Əntanjə, ca dzəgunə ka ənja, wata madiigərə limanyinə da gayinə a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Də ŋgutə baawəda saŋə cii kwa dfaada uushi'iinə ha'a? Wu saŋə vii ka hə baawəfatsa?”

24 Yeesu a ba ka tii, ɛŋki ci, “Nyi maa, ka lɛgwanɛ nɛ nyi koonɛ naaki uushi rɛŋwɛ. Madɛ kɛ bagyuunɛ ka nyi, nyi maa, ka banɛ nɛ nyi koonɛ tɛdɛ dɛ ŋgutɛ baawɛdɛ cii kya dɛadɛ uushi'iina.

25 Ya ɛna, wu saŋɛ slɛkɛ ka Yoohana kaa ca dɛ bapɛtisɛma ka ɛnja? ɛntɛŋfɛ nii, anii ɛnda?” Wata tɛya dɛ mabizhinɛ ahadatii, tɛya ba, “Mi banaamɛ ɛna? Madɛ bii amɛ oo'i, ɛntɛŋfɛ slɛkɛ ka Yoohana, ka banɛ nɛ ci, aa mi pooshi unɛ luuvɛ wabɛnaakii dɛiya? 26 Amma madɛ kɛ bii amɛ oo'i, ɛnji slɛkɛ ka ci, ŋgwalii amɛ acii dabaala, acii ma tɛya, kɛ luuvɛ tii oo'i, anabi nji Yoohana.” 27 Wata ɛŋki tii ka ci, “Mashiimiinɛ taa wu slɛkɛ ka ci.” ɛŋki Yeesu ka tii naakii, “Ha'ɛ nɛ nyi ɛsɛ, paa nyi ka banɛ koonɛ tɛdɛ dɛ ŋgutɛ baawɛdɛ cii kya dɛ uushi'iina.”

Misaali dɛ ɛndɛ da uuji ŋguyirɛnaakii bɛra'i

28 “Iitɛ nee unɛ noonɛ agyanɛ sɛnɛ cii kya moo banɛ koonɛ? Tɛ'i ɛndɛ sha dɛi da i uuji ŋguyirɛnaakii bɛra'i. Ca dzɛ aabii gawɛkii, ca ba ka ci: ‘Uzɛnaakya, duu ka slɛnɛnɛ asɛkɛ tsanɛ ŋga inabi ɛnshinɛ.’ 29 Uzɛtɛ a ba ka ci: ‘Paa nyi ka dzɛnɛ.’ Amma, ma daba'ɛ, ca baanɛ ka dɛi, ca dzɛ ka slɛna. 30 Dɛi a dzɛ aabii dara ɛsɛ, ca ba ka ci makɛ sɛtɛ bii ci ka gawɛkii. Uzɛtɛ a ba ka dɛi: ‘Ka dzɛnɛ nɛ nyi dɛi, daadɛ.’ Amma, madzɛmɛ ci. 31 Ya agi manjeeviitsa, wu saŋɛ slɛnyi sɛtɛ mwayi dɛsɛnɛtɛya?” Tɛya ba, “Gawɛkii.” Wata Yeesu a ba ka tii, “Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: ɛnji

luu tsəkə da badawiinə nga makinə na ta koonə kəŋwanə aagi *ŋwanjuunə nga Əntanƒə. ³² Acii ma shi Yoohana, kaa ca baarii koonə ŋunyi rəgwa nga nə'unə. Amma, maluuwəmuunə wabənaakii. Amma ənji luu tsəkə da badawiinə nga makinə, kə luuvə tii wabənaakii. Taa makə nee unə ka sətə dīi ənjitsə maa, makatəmuunə hiima nga luu wabənaakii.”

Misaali də bwaya aginə nga mooziinə
(Mar. 12.1-12; Luka 20.9-19)

³³ Wata Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Fatəmə, kaa nya ba koonə əndə'i misaali. Ma sha dīi, tə'i əndə'i əndə dīi rə nga inaba. Ca tsatə, ca tələgi gu'u nga mya'ə də inaba, ca ghənəgi magərə ha nga nəhə uushi'inə, ca ŋgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə nga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə. ³⁴ Makə mbu'ya saa'i nga cifanə nga inaba, wata ca sləkee ka ənji slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii. ³⁵ Wata mooziitə a kəəsətə tə lyawariita, təya fəsləgi rəŋwə, təya bələgi rəŋwə. Əndə'i əsa, təya kaalatə tə ci də faariinə. ³⁶ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka hara lyawarənə palee ka nga təkəŋwanə də bəzəənə. Wata mooziitə a ənə ka ɗanə ka tii ha'ə əsə. ³⁷ Ma daba'əkii, ca sləkee ka tii ka uuzənaakii, ca ba, ‘Weewee, ka neenə nə tii ka məghərəvənə nga uuzənaaki.’ ³⁸ Amma, makə nee mooziitə ka uuzənaakii, wata təya ba ahadatii, ‘Wanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoomə, kaama bələgi

tə ci, ama zəmə ya.’ ³⁹ Wata təya kəsətə tə ci, təya kagi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

⁴⁰ “Ya ətsa, madfa kə gi slanda rətsa, mi dfanəkii də mooziitsa?” ⁴¹ Ənjə a ba ka Yeesu, “Weewee bəələginə bəələginəkii tə bwaya aginyiitsa, ca vii rəkii ka hara ənji slənə pamə ətə na vii ka ci gyadfalə nga inabaakii ka cifanəkii.” ⁴² Yeesu a ba ka tii, “Mashiimuunə a jangii asəkə malaaba ləkaləkatə kuna? ətə bii ci:

‘Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii,

ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.

Ma ətsa, slənə nga Slandana.

Ma amə əsə, sə nga hurəshishinə kaamə.’

[⁴³⁻⁴⁴ “Taa wu kullii aanə faaratsa, ka əbinə nə ci. Madfa kə kullii faarakii aanə əndə əsa, ka ədəginə tə ci makə əmpunə.] Acii ha'ə cii kya ba koonə: ma *ηwanjuunə nga Əntənfə, kadə nə ənjə a ηgərəgi acii unə, ənjə a vii ka ənjitə ca vii ηnyu cifanə.”

⁴⁵ Fanə nga madiigərə limanyinə da *Farisanyinə tə misaalinyiitsə dīi Yeesu, wata təya paaratəgi oo'i, agyanətii cii kəya wabə.

⁴⁶ Wata təya alə rəgwa nga kəsənə tə ci. Amma təya ηgwaləgi acii dabaala, acii ma dabaala, kə luuvə tii oo'i, anabi nə Yeesu.

22

*Misaali də zəmə əndzanə nga da məhura
(Luka 14.15-24)*

21:39 21.39 Ibər. 13.12. **21:41** 21.41 22.7. **21:42** 21.42
Jab. 118.22-23. **21:43-44** 21.43-44 Dan. 2.34-35,44-45. **21:46**
21.46 21.11; 26.4-5.

¹ Yeesu a tsakə wabənə ka tii də misaali, əŋki ci: ² “Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da nwanjutə dʒii əndzanə nga da məhura nga uuzənaakii. ³ Ca sləkee ka lyawarənaakii ka dzənə ka 'waa'wanə tə ənjitə baabii ci ka tii shinə ka zəmə əndzanəkii. Amma kə naanagi tii ka shinə. ⁴ Nwanjutə a ənə ka sləkeenə ka hara lyawarənə də banə oo'i: ‘Kə uugi əndzanə dzəgənə, kə lii nyi uura nga liinə. Taa mi patə, kə uugi tasəkanə. Shoomə əndzə'i ka zəmə əndzanə nga da məhura.’ ⁵ Amma, ma ənjitə baabii ci ka tii əndzanəkii, makamə tii nətii davə. Wata təya palə satii. Harakii, aasəkə rə pyalə tii, harakii, ka dfa fiiriinatii. ⁶ Hara ənjitə baabii ci ka tii əsə, təya kəəsətə tə lyawarənaakii, təya cibə də tii, təya bəələgi tə tii. ⁷ Kə bəzəgi səkə nga nwanjutə ka shanə. Wata ca sləkee ka soojiinaakii ka bəələginə tə mabələ ənjita, təya ətsagi vəranatii. ⁸ Wata ca 'waa'watə tə harii lyawarənaakii, ca ba ka tii: ‘Kə uugi əndzanə tasəkanə kamə, amma, ma ənjinə baabii nyi ka tii, mambu'umə tii bahə zəmə əndzanəkii. ⁹ Acii ha'ə, dəmə ka mətikətikənə nga rəgwanyinə, una ba ka taa wu patə lapaa unə oo'i, wa ca shi ka zəmə əndzanə.’ ¹⁰ Wata lyawariitə a dzə ka baabanə taa ka wu patə lapaa tii, bwaya əndə da nunyi əndə patə. Wata pasə, kə nagi yi əndzanə acii ənja.

¹¹ “Makə dzəgərə nwanjwə ka tsaamə tə ənjitə 'wii ci, ma ca nee, wiinə əndə'i əndə agitii yadə kəjeerənə nga da məhura ashikii.

12 Nwanjwə a ləgwa ka ci: ‘Guvakya, dama gima hē aa hanə aasii yadə kəjeerənə n̄ga r̄əya ashikwa?’ Mashiimə əndətə sə n̄ga jikəvənə ka n̄wanjwa. 13 Wata n̄wanjwə a ba ka lyawarənaakii: ‘Anətəmə tē ci ciinəkii da sədəkii patə, una kagərə tē ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, t̄əya dzə də tsəbə linyinətii.’ ”

14 Yeesu a uudəpaa wabənaakii, əŋki ci, “Lan̄ə n̄ə ənjitə 'waa'wii ənji, amma gi'u n̄ə matadəkii.”

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka n̄wanjwə *Kayisarə*

(Mar. 12.13-17; Luka 20.20-26)

15 Wata *Farisanyinə a dzə ka d̄a mətərəkine agyanə makə sətə nii t̄əya mbee ka kəsənə tē Yeesu agi wabənaakii. 16 Wata t̄əya sləkee ka ci ka hara lyawarənətii da hara ənjitə n̄ga kurəgə n̄ga *Hirudusə. T̄əya dzə ka banə ka ci, əŋki tii, “Maləma, kə shii inə oo'i, əndə goon̄ga n̄ə hē, agi dzəgunətənə n̄ə hē rəgwa n̄ga əntan̄fə də tantanyinə əsə. Paa hē ka tadəpaa taa n̄gutə tsarə n̄ga ənda, acii paa hē ka tsaamənə ka d̄uunuunə n̄ga ənda. 17 Ya əna, iitə n̄ə hiimaakwa? Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa n̄ga vii tsəkə ka n̄wanjwə Kayisarə nii? Anii poosha?” 18 Asee, kə shii Yeesu bwaya hiimatii. Wata əŋki ci, “Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka əntan̄fə! Mi san̄ə cuuna moo təkənə tē nya? 19 Baariimə ka nyi kwabə n̄ga tsəkəkii.” T̄əya n̄giragi ka ci. 20 Wata ca ləgwa ka tii, əŋki ci, “Ya əna, kəŋwaciinə da ləmə n̄ga wu ənə anə kwabana?” 21 T̄əya ba, “Ma

ətsa, kəŋwaciinə ŋga ŋwanɔwə Kayisarə.” Wata Yeesu a ba ka tii, “Yoo, makə ha'ə diya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanɔfə sətə ndzaa ka ŋga Əntanɔfə.” ²² Makə fii tii wabəətsə ŋga Yeesu, wata kə ɔagi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, təya bwasee ka ci, təya palə satii.

*Ləgwanə agyanə maɔənə ŋga maməətə ənja
(Mar. 12.18-27; Luka 20.27-40)*

²³ Agi uusəratə rəŋwə ha'ə, *Sadukiinə a əntsahə aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka maɔənə da i əpinə shanə. Təya ləgwa ka ci, ²⁴ əŋki tii, “Maləma, ma bii Muusa, maɔa kə əŋki əndə pooshi manjeevənaakii, see ndzəkəŋuci nə ŋgərə mooryafinə, kaa ca poo ka ndzəkəŋuci ətə əŋki. ²⁵ Yoo, tə'i ndzəkəŋushi'inə məɔəfə sha ɔii ganə. Gawatii a ŋgərə minə, ca əntə yadə manjeevənə, ca bwasee ka minə ka ndzəkəŋuci. ²⁶ Ha'ə slənyi də maɔzəgəbərə'inə da makkənə, ca'ə ka məɔəfənə. Pooshi əndə upaa uuzənə ashi miita. ²⁷ Daba'atii patə, kya əntəgi ɔəŋwa'ə. ²⁸ Ya ətsa, ya uusərə ŋga maɔənə ŋga maməətə ənja, makə watiitsə patənatii ŋgirə tə kya, minə ŋga wu sanə ndzaanəta?”

²⁹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə kulii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkələkətə, mashiimuunə ŋgeerənə ŋga Əntanɔfə. ³⁰ Acii maɔa kə ma'i maməətə ənji, pooshi tii na ŋgərəshi. Amma, makə malaa'ikanyinə dadagyə

nə təya ndzaanə. ³¹ Yoo, ma agyanə madəne
 nga maməətə ənji əsə, majangamuunə sətə bii
 Əntanfə koonə kuna? ³² Ma bii ca, ‘Nyi nə
 Əntanfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu
 a paslə tə ci.’ Ma ca, ənjitə da i əpinə a matii
 ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii.”
³³ Makə fii dabaala wabəətsə ha’ə, kə fii ka tii
 ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənaakii.

**Bariyatə palee də dūunuunə*

(Mar. 12.28-34; Luka 10.25-28)

³⁴ Makə fii Farisanyinə oo’i, kə pa’əgi Yeesu ma
 nga Sadukinyinə, wata təya shi ka ciinə rəjwə.
³⁵ Əndə’i əndə agitii, maləmə nga bariya nə ci.
 Ca ləgwa uushi ama Yeesu, kaa ca shii kəsənə
 tə ci agi wabənaakii, əŋki ci, ³⁶ “Maləma, ŋgutə
 bariya saŋə palee də dūunuunə agi bariyany-
 ina?” ³⁷ Yeesu a ba ka ci, “ ‘Uuduu tə Əntanfə
 Slandanəku də ədzəmə rəjwə, də patənə nga
 əpinaaku, də patənə nga haŋkalaaku.’ ³⁸ Ətsə
 nə maduunə bariya, palee patə də dūunuunə.
³⁹ Bəra’inəkii də dūunuunə əsə, makə ətsə nə
 ci: ‘Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa
 uudə naaku na.’ ⁴⁰ Bariyanyiitə bəra’i nə kilə
 nga patənə nga bariyanyinə da dzəgunənə nga
 anabinyinə.”

*Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu*

(Mar. 12.35-37; Luka 20.41-44)

⁴¹ Ma Farisanyinə ma’ə ka ha rəjwa, wata
 Yeesu a ləgwa ka tii uushi, əŋki ci, ⁴² “Wu saŋə

22:32 22.32 Shig. 3.6. **22:37** 22.37 Dzək. 6.4-5. **22:39** 22.39
 Leew. 19.18; Mat. 5.43; 19.19; Rooma 13.9; Gal. 5.14; Yak. 2.8.

22:40 22.40 5.17; Rooma 13.10. **22:41** 22.41-46 20.30-31.

shii unə nə Aləmasiihu? Uuzənə ɲga wu nə ca?" Əŋki tii: "Uuzənə ɲga *Dawuda nə ci." ⁴³ Ca ba ka tii, "Ya əna, maa ha'a, iitə dʒii daa cakə Malaaba Ma'yanə tə Dawuda kaa ca 'wa tə ci də Slandanəkəya? Ma bii ca:

⁴⁴ 'Əŋki Əntaŋfə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

Ka kavənə nə nyi tə əŋji daawaanaaku aatsaa sədəkə.'

⁴⁵ Aa makə kə 'wii Dawuda tə ci də Slandanə ətsa, iitiitə dʒii ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?" ⁴⁶ Wata pooshi əndə mbee ka jikəvənə taa də ma rəŋwə. Ndzaŋənə ka uusərakii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə amakii ma'ə acii ɲgwalənə.

23

*Dzalənə ɲga Yeesu tə əŋji agyanə *Farisanyinə da maliminə*

(Mar. 12.38-39; Luka 11.43,46; 20.45-46)

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a wabə ka dabaala da i ka lyawarənaakii, ² əŋki ci ka tii, "Ma maliminə da Farisanyinə, tii nə əŋji da baawəda ɲga dzəgunətə bariya ɲga Muusa ka ənja. ³ Acii ha'ə, ma sətə ci təya ba koonə patə, tyasə see a dzəgunuunə, una nə'utə. Amma goona nə'u slənətii. Acii ka waazanə nə tii, amma paa tii ka slənətəginə. ⁴ Agi ɲgərəvənə nə tii ka əŋji mazəzəkə tərənə 'wa'ə. Amma, ma tii ka nətii, taa də mashiku ciinətii, paa tii ka təbətənə.

22:44 22.44 Jab. 110.1; Slənə 2.33-35; 1 Koor. 15.27; Ibər. 1.13; 8.1. **22:46** 22.46 Mar. 12.34; Luka 20.40. **23:3** 23.3 Rooma 2.21-23.

⁵ Patənə nga sətə ci təya ɗa, kaa ənjə a shii neenə. Tsaaməmə ka kəŋwaciinətii da basatii acii məsəpaliinə. Tsaaməmə ka yipənə nga kəjeerənyinatii. Ma ətsə patə, agi tsakənə nə tii ɗanə madiigərəkii ka baariinə oo'i, ənji paslənə tə Əntanfə nə tii də tantanyinə. ⁶ Ma agi zəmə əndzanə, hatə ci ənjə a ɗuunətə tə tii moonətii ndzaanə davə. Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə kuvə də'wanyinə. ⁷ Nəhəpaanə tə tii nga'ə a luuma moonətii əsə, ənjə a 'wa tə tii 'Maləma'. ⁸ Amma, ma una, goona luuvə ənjə a 'wa tuunə də Maləma. Acii rəŋwə dyaŋə nə Maləmə goonə. Unə patə, ndzəkəŋushi'inə nga noonə nə nuunə. ⁹ Goona 'wa taa tə wu ganə a duuniya 'daadə', acii rəŋwə dyaŋə nə Dəsənuunə, waatoo ətə dagyə. ¹⁰ Ga ənjə a 'wa tuunə 'slandana' əsə, acii rəŋwə dyaŋə nə Slandanuunə, waatoo, ci nə *Aləmasiihu. ¹¹ Ma əndətə palee də gawuunə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka əndə slənənə koonə. ¹² Taa wu patə haŋətə naakii na, ka bərəpaanə nə ənji tə ci. Taa wu patə hətəpaa naakii nə əsə, ka haŋətənə nə ənji tə ci.”

Dzalənə nga Yeesu tə ənjitə ca kərə ka Əntanfə

də bəra'i asəkətii
(Mar. 12.40; Luka 11.39-42,44,52; 20.47)

23:5 23.5 Shig. 13.9; Dzək. 6.8; Baan. 15.38-39; Mat. 6.1. **23:8**
23.8 Yooh. 13.13. **23:11** 23.11 20.26-27; Mar. 9.35; 10.43-44;
Luka 9.48; 22.26. **23:12** 23.12 Jab. 75.8; Mat. 18.4; Luka 1.52;
14.11; 18.14.

13 “Tə'i ɲgəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaɲfə. Kə pa'əgyuunə rəgwa ɲga dzənə aagi *ɲwanjuunə ɲga Əntaɲfə agyanə ənja, unəkii əsə, pooshi unə ka dəmənə. Ma ənjitə ca moo dəmənə, pooshi unə agi kapaa ka tii rəgwa əsə.

[14 “Tə'i ɲgəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaɲfə. Agi luutənə nuunə uushi'inə ɲga mooryafinə, una da ka tii magərə də'wa ka ənjə a shii dələnə duunə. Acii ha'ə, maduunə dzalənə nuuna upaa.] 15 Tə'i ɲgəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii agi gəɲutəginə nuunə də hanyinə da uunəvənyinə patə koona upaa də əndətə ca nə'u tuunə. Amma, mada kə upaa unə, una dfeegi ka ci ka əndə ɲga gunə palee ka noonə na.

16 “Tə'i ɲgəra'wə ashuunə, unə ənji kərə ənja! Muurəfinə nuunə. Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: ‘Mada kə ji'i əndə də *yi ɲga Əntaɲfə, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, mada kə ji'i əndə də əndzənə ɲga yi ɲga Əntaɲfə, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.’ 17 Madiikə ənja, muurəfinə! ɲgutə saɲə palee də məghərəvəna? Əndzənə nii, anii yi ɲga Əntaɲfə ətə geegi ka əndzənə malaabakəya? 18 Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: ‘Mada kə ji'i əndə də ha ɲga da sataka, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, mada kə ji'i əndə də satakətə kavə ənji aagyanəkii, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.’ 19 Una! Muurəfinə nuunə! ɲgutə

23:16 23.16-22 5.34-37. 23:16 23.16 15.14. 23:18 23.18 Shig. 29.37.

sanɔ palee dɛ mɛghɛrɛvɛna? Sataka nii, anii hatɛ ci ɛnjɛ a dɛa sataka ɛtɛ ca geegi ka satakakii malaabakɛya? ²⁰ Acii ha'ɛ, taa wu patɛ ji'i dɛ 'wa lɛmɛ nɔa ha nɔa dɛa sataka, kɛ ji'i ci dɛ taa mi patɛ davɛ ɛtsa. ²¹ Ha'ɛ nɛ yi nɔa ɛntanɔfɛ ɛsɛ. Taa wu patɛ ji'i dɛ ci, kɛ ji'i ɛndɛkii dɛ ci da dɛ ɛntanɔfɛ ɛtɛ asɛkɛkii. ²² Taa wu patɛ ji'i dɛ 'wa lɛmɛ nɔa dadagyɛ, kɛ ji'i ci dɛ dɛgɛlɛ nɔwanuunɛ nɔa ɛntanɔfɛ da dɛ ci ɛtɛ dasɛ asɛkɛkii.

²³ “Tɛ'i nɔgɛra'wɛ ashuunɛ, unɛ maliminɛ da Farisanyinɛ! Acii ma unɛ, dɛ bɛra'i asɛkuunɛ cuuna kɛrɛ ka ɛntanɔfɛ. Agi viinɛ nuunɛ zaka nɔa nɔnyi banyinɛ kama kama, amma una bwasee ka nɛ'utɛ tɛ tantanyitɛ dzɛgunɛnɛ nɔa *bariya, waatoo, slɛnɛ uushi dɛ rɛgwakii, da nɛhɛ tɛgunuunɛ nɔa ɛnja, da goonɔaanɛ. Wiitsɛ sɛndɛ dɛbɛɛ dɛanuunɛ, amma ga ca zaanɛ koonɛ ɛsɛ nɛ vii zaka. ²⁴ Unɛ ɛnji kɛrɛ ɛnja, muurɛfinɛ nuunɛ! Wanuunɛ ka dɛmɛgi kanshaginɛ agi sɛ nɔa sanɛ goonɛ, acii ga ca gi aasɛkuunɛ. Amma una ndagɛrɛ nɔgyalooba.

²⁵ “Tɛ'i nɔgɛra'wɛ ashuunɛ, unɛ maliminɛ da Farisanyinɛ! Acii ma unɛ, dɛ bɛra'i asɛkuunɛ cuuna kɛrɛ ka ɛntanɔfɛ. Agi bɛɛzɛginɛ nuunɛ ba'ɛ nɔa kɛra da nɔa kwalaka, amma, ma dasɛkɛtii, pasɛ acii uushi'inɛ nɔa ɛmbanɛ da suunanyinɛ. ²⁶ Muurɛfɛ nɔa Farisa! Bɛɛzɛgi sɛkɛ nɔa kɛra da kwalakɛ zɛku'i. Madɛ kɛ dɛi hɛ ha'ɛ, ka ndzaanɛ nɛ ba'ɛkii camɛ ɛsɛ.

23:21 23.21 1 Meem. 8.13. **23:23** 23.23 Leew. 27.30; Mika 6.8; Luka 18.12. **23:24** 23.24 15.14. **23:25** 23.25 Mar. 7.4.
23:26 23.26 Yooh. 9.40.

27 “Tə'i ɲɔɣəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaɲfə. Makə gu'u əndə nuunə. Ma da makii, dagwakii ɲga'ə. Amma, ma da səkəkii, pasə acii ilənyinə da maβəslə wunyinə. 28 Ha'ə nuunə makə ətsa. Ma daba'ə unə, ɲga'ə nuunə akəɲwacii əɲja. Amma, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaɲfə, ma'waslyakə əɲjə nuunə.”

*Banə ɲga Yeesu tə makə sətə nə əɲjə a dzalə
tə maliminə da *Farisanyinə
(Luka 11.47-51)*

29 “Tə'i ɲɔɣəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaɲfə. Agi ghənətənə nuunə nə ɲga gu'u ɲga anabinyinə ɲga'ə, una hadatəgi ɲga'ə tə gu'unyinə ɲga əɲjitə ndzaa yadə idəpaa uushi ashitii, 30 una ba: ‘Maci ma saa'i ɲga i dəsənaamə, da i amə saa'ikii, kadfa əntaa da i amə biilə anabinyinə.’ 31 Ha'ə vii unə seeda agyanə noonə nə oo'i, manjeevənə ɲga əɲjitə bəələgi tə anabinyinə nuunə. 32 Makə ha'ə mwayi unə dəya, dəmə aakəɲwa də daada sətə ɲji dəsənuunə a daada! 33 Ya unə rəhunyinə, manjeevənə ɲga rəhunyinə, iitə taa mbeenuunə ka mbərədənə acii kanə tuunə aagi guna?

34 “Acii ha'ə, fatəmə: ka sləkeenə nə nyi koonə ka anabinyinə da macicirə əɲja da hara maliminə. Ka bəələginə nuunə harakii agitii, una gwa'avə harakii aashi əɲfwa, una fəslə harakii

asəkə *kuvə də'wanyinə goonə, una laakəgi tē tii ka vərə ka vərə. ³⁵ Aci ha'ə, agyanuunə nə gəɲwanə ɲga bəələ tē əɲji gooɲga patə, ɲjaɲanə ka bələnə tē əndə gooɲga Habiila, ca'ə ka bələnə tē Zakariya uuzənə ɲga Barakiya. Ma ca, ahada maɲuunə kuvə ɲga Əntaɲfə da ha ɲga ɲa sataka bələgyuunə tē ci. ³⁶ Tanyinə cii kya ba koonə: ətsə patə, ka kulaanənə nə dzalənəkii ka əɲji ɲga zamanana."

*Uudənə ɲga Yeesu tē əɲji Urusaliima
(Luka 13.34-35)*

³⁷ "'Ya'ə unə əɲji Urusaliima, unə əɲji Urusaliima, kə bələgyuunə anabinyinə, kə kaalatuunə də faariinə tē əɲjitə sləkee Əntaɲfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəgwa ɲga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənatə aatsatə. Amma kə naanagyuunə furəshi. ³⁸ Aciikii, ka ndzaanə nə yi ɲga Əntaɲfə gbəɲə yadə əndə davə. ³⁹ Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə shaɲə, ha'ə mbu'yanə uusəratə nuuna ba oo'i: 'Tə'i barəkaanə ahi əndətə ca shi də ləmə ɲga Slandana!' "

24

*Wabənə ɲga Yeesu agyanə uulagi *yi ɲga
Əntaɲfə
(Mar. 13.1-2; Luka 21.5-6)*

23:34 23.34 1 Tees. 2.15. **23:35** 23.35 'Wat. 4.8-10. **23:38**
23.38 Əzaki. 10.18-19; 1 Meem. 9.7-8. **23:39** 23.39 Jab. 118.26.

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a dēməgi asəkə yi nga Əntanfə. Ma ca palə, lyawarənaakii a dzə aabiikii ka baarii ka ci makə sətə ghənyi ənji maduunə yikii. ² Amma Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə nee unə ka uushi'iitsə patə nii? Tantanyinə cii kya ba koonə: taa rəŋwə, pooshi faara na mbədaanə ganə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə.”

Cibənyitə na la tə ənja taabu'u muudinə nga duuniya

(Mar. 13.3-13; Luka 21.7-19)

³ Kə gi Yeesu ka ndzaanə dasə anə giŋwə nga Zayitunə, wata lyawarənaakii a shi aabiikii, tii daanətii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Bawə keenə guci saŋə nə ətsə ha'ə a d'a. Mi saŋə na slənə ka baariinə oo'i, saa'i nga ənyanaaku da uudənə nga duuniya uugi mbu'yana?” ⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə. ⁵ Acii tə'i ənji laŋə na shi, təya d'əkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ŋuusləgi də hara ənji laŋə a rəgwa. ⁶ Kadə nuuna fa habara nga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsa, weewee ka d'anə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə nga duuniya. ⁷ Kadə nə əndə'i slikərənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i nwanjuunə. Kadə nə madəfənə a kula, gəgədzənə nga hanyinə a d'aada taa dama patə. ⁸ Ma ətsə patə, makə 'watəginə nga bərakənə ətsa.

24:2 24.2 Luka 19.44. **24:5** 24.5 24.24; 2 Tees. 2.9-10; 1 Yooh. 2.18. **24:7** 24.7 2 Meem. 15.6; Isaa. 19.2.

⁹ “Ma ka saa'ikii, kadə nə ənjə a kəəsə tuunə, təya kavə tuunə aacii hara ənji kaa təya cibə duunə, ənjə a bəələgi tuunə. Ənji shiŋkinə patə, kadə nə təya ushapaa tuunə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. ¹⁰ Lanə nə ənjitə na təkuree ka sə'watənə ka saa'ikii. Kadə nə təya ŋusləgi, təya tanəgi magəŋuura ŋga hara ənji, təya kaaree ka hara ənji. ¹¹ Lanə nə majirakinə ŋga anabinyinə na shigi, təya ŋuusləgi də hara ənji lanə. ¹² Putə ŋga tsakənə ŋga slənə bwaya bwayaanə, tə'i ənji lanə ətə nə uudənə a əpigii a ədzəmətii. ¹³ Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə. ¹⁴ Ma ŋunyi habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə əsə, ka waazanə nə ənji asəkə patənə ŋga duuniya, ka seedanə ka patənə ŋga ənji shiŋkinə. Ma daba'əkii, ka mbu'yanə nə muudinə ŋga duuniya ha'ə.”

Cibətə palee də ajijinəənə

(Mar. 13.14-23; Luka 21.20-24)

¹⁵ “Ka neenə nuunə ka ma'ajjinə uushi ətə palee. Ci wabi *anabi Daniyalə anəkii. Kadə na kəŋaanə anə malaaba ha. (Ma əndətə ca janğa, wa ca paaratəgi ŋga'ə.) ¹⁶ Madə kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə ŋga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə giŋunyinə. ¹⁷ Ma əndətə dzakə anə kuvaakii, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dzə dasii ka

24:9 24.9-14 10.17-22; Yooh. 16.1-4. **24:9** 24.9 5.11. **24:10** 24.10 10.35; Luka 12.52-53. **24:11** 24.11 7.15. **24:12** 24.12 2 Tim. 3.1-5. **24:13** 24.13 Səniinə 13.10. **24:14** 24.14 28.19. **24:15** 24.15 Dan. 9.27; 11.31; 12.11.

ngøræne uushi. ¹⁸ Ma ændetø dæ bilø øsø, ga ca ønø aasii ka ngira køjeeænaakii. ¹⁹ Tø'i ngøra'wø agyanø maki d'asøkiinø da nguginø ka saa'ikii. ²⁰ Kødiimø acii Əntanfø, acii ga huyinøkii a d'ii agi vyanø taa uusøra øpisøka. ²¹ Acii ma cibøtø na kula ka saa'ikii, ci na palee patø dæ bwaya bwayaanø, pooshi tsarøkii sha d'ii shanø makø tagii Əntanfø duuniya ca'ø ka ændzø'i. Pooshi tsarøkii na d'fa shanø ma'ø øsø. ²² Maci pooshi øtø galee Əntanfø ka saa'ikii, kada pooshi øndø shiŋkinø ca mbødø. Amma, acii putø nga matadø ønjaakii, ka galeenø nø ci ka saa'ikii.

²³ "Maa kø bii øndø koonø: 'Waanø Alømasiihu ganø' taa 'Waatø Alømasiihu gatø', goona luuvø. ²⁴ Acii kadø nø alømasiihunyinø da anabinyinø nga jirakønø a shigi, tøya d'aa d'fa sø nga hurøshishinø ka shanø, kaa tøya shii ŋuusløgi dæ ønja. Maci ka mbeenø nø tii maa, da i matadø ønji nga Əntanfø. ²⁵ Buurøtømø nga'ø! Acii kø bagi nyi koonø daga saa'ikii ma'ø mambu'yamø. ²⁶ Acii ha'ø, mad'fa kø bii ønji koonø oo'i: 'Waatø dæ bilø!' goona dzø aa døvø. Taa mad'fa bii ønji koonø oo'i: 'Waanø a kumu', goona luuvø. ²⁷ Acii ma shinø nga *Uuzønø nga ønda, paŋgøraŋø a babara makø sètø ci vønø a pyapidø, ca bøøøgi sækøntanfø taa dama patø, ndzanøne da tsaarwø ca'ø aa dæ waka, ha'ø nii

24:17 24.17-18 Luka 17.31. **24:21** 24.21 Dan. 12.1; Søniiønø 7.14. **24:23** 24.23-25 Luka 17.23-24. **24:24** 24.24 24.5; 7.15; Søniiønø 13.13-14.

køya shi. ²⁸ Ka hatø dñi mantø uushi patø, davø dzanø kadøguyinø dø na.”

Þnyanø nga Uzønø nga ønda
(*Mar. 13.24-27; Luka 21.25-28*)

²⁹ “Ma pii daba'ø cibønyiitsa, ka øndøginø nø uusera, pooshi lægidø ka børønø, tikisanyinø a kwaalya dagyø, ka ganğøzønø nø taa mi patø asøkøntanfø. ³⁰ Ka saa'ikii nø ønjø a nee ag-intanfø ka sètø ca baarii oo'i, Uzønø nga øndø ca shi. Ønji *duuniya patø a tuu, tøya tsaamø tø Uzønø nga øndø ca jima agyanø kurabiinø dadagyø, dø baawøða da møghørvønø lanø,

³¹ ca sløkee ka malaa'ikanyinaakii, tøya ødø uutøma øtø ca wazø dø ngeerønø, tøya dzaadzatø dø patønø nga matadø ønjaakii, ndzanønø ka øndø'i tanjala nga duuniya ka ca'ø ka øndø'i.” *

Misaali dø ønfwø uudøva
(*Mar. 13.28-31; Luka 21.29-33*)

³² “Wa ønfwø uudøvø a ka koonø hiima. Madfa kø nee unø wiitsø kø 'watøgi ønønø, yoo, kø shii unø øtsø, kødøhø nø møtsøtsøfø ka ðanø. ³³ Ha'ø øsø, madfa kø nee unø uushi'iitsø patø a ðaada, ka shiinø nuunø øtsø, kødøhø nø Uzønø nga ønda, matasøkakii kaa ca shi. ³⁴ Tantanyinø cii kya ba koonø: ma ønji nga zamanana, pooshi tii

24:27 24.27 24.30,37; 25.31; 1 Koor. 15.23; 1 Tees. 3.13; 4.15; 2 Tees. 2.1,8; Yak. 5.7-8; 2 Piita 3.4; 1 Yooh. 2.28. **24:28** 24.28 Ayb. 39.30; Søniiinø 19.17-18. **24:29** 24.29 Isaa. 13.10; 34.4; Hag. 2.6,21; 2 Piita 3.10,12; Søniiinø 6.12-14. **24:30** 24.30 Zak. 12.10-14; Dan. 7.13-14; Mat. 24.27; 26.64; Mar. 14.62; Søniiinø 1.7.

* **24:31** 24.31 13.41; uutøma: 1 Koor. 15.52; 1 Tees. 4.16.

ka mæətəginə patə, uushi'iitse ma'ə madaadfamə patə. ³⁵ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə, amma, ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shaŋə.”

Pooshi əndə na shii uusəra taa saa'i
(*Mar. 13.32-37; Luka 17.26-30,34-36*)

³⁶ “Ma uusəra taa saa'i ŋga dʌnə ŋga uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə ŋga dadagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uuzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii.

³⁷ Makə sətə sha dʌi tə əŋji agi zamana ŋga Nuuhu, ha'ə na dʌ saa'i ŋga ənyanə ŋga Uuzənə ŋga ənda. ³⁸ Ma agi zamana ŋga Nuuhu taabu'u shi ma'i tuufaanə, kə ŋji əŋjə a zəmə, əŋjə a saasa, kə ŋji ŋguyirənə da makinə a ŋgəərəshi, ha'ə mbu'ya uusəratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala. ³⁹ Pooshi əŋji puləgi, ha'ə shi ma'i tuufaanə, ca zamagi də tii patə. Ha'ə na dʌ əsə saa'itə nə Uuzənə ŋga əndə a shi.

⁴⁰ “Ma ka saa'ikii, ka dzənə nə əŋji bəra'i aasəkə rə ka sləna. Ka ŋgərəginə nə əŋji əndə'i əndə, əŋjə a bwasee ka əndə'i əndə. ⁴¹ Ka dzənə nə makinə bəra'i ka ədənə ka təŋwə rəŋwə. Ka ŋgərəginə nə əŋji əndə'i minə, əŋjə a bwasee ka əndə'i. ⁴² Acii ha'ə, kantsaamə ginə, makə dʌi ci mashiimuunə taa ŋgutə uusəra nə Slandanuunə a shi. ⁴³ Shiimə oo'i, maci ka shiinə nə slanda yi saa'itə ci mahərə a dzə ka ci aasii davəfə, kadfa ka ba'əginə nə ci də məgigi, acii ga ca

24:34 24.34 16.28. **24:36** 24.36 Slənə 1.7. **24:37** 24.37-39
'Wat. 6.11-13; 7.7-13; 2 Piita 3.6. **24:42** 24.42 24.44,50; 25.13;
Mar. 13.33,35; Luka 12.40; 21.36.

gi ka ci aasii. ⁴⁴ Acii ha'ə, ma unə əsa, see a ndzaa unə matasəkakii ka gəra shinə nga Uzənə nga ənda, acii ka shinə nə ci ka uusəratə makamuunə nə nga shinaakii.”

*Əndə goonğa nga mava
(Luka 12.41-48)*

⁴⁵ “Ma əndə goonğa nga mava, əndə hanƙala, tə ci kapaanə slandanəkii ka nəhə yaakii, kaa ca vii zəmə ka hara ənji slənə ka saa'itə dibə.

⁴⁶ Madfa shi slandanəkii ka lapaanə tə ci agi slənə sətə bii ci ka ci, tə'i barəkaanə ashikii. ⁴⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma mavata, ka ba'avənə nə slandanəkii patənə nga uushi'inaakii aaciikii. ⁴⁸ Amma mbu'u ka banə nə bwaya mava də səkəkii oo'i: 'Pooshi slandanəki ka shinə kədəhə.' ⁴⁹ Wata ca ndzanjə fəslənə tə hara maviinə makə ci, ca zəmə, ca saasa ənvwə tii da ənji sa ənvwa. ⁵⁰ Amma ka shinə nə slandanəkii uusəratə makamə ci nə nga mbu'yanaakii, saa'itə mashiimə ci əsə.

⁵¹ Ka dzalənə nə slandanəkii tə ci də ngwaaŋgwa'ənə, ca vii ka ci shikwa mbərə mbərə da nga ənjitə ca kərə ka Əntanƣə də bəra'i asəkətii. Davə tuunə ənji, təya tsəbə linyinətii.”

25

Misaali də uuji kadəmiinə pu'u

24:43 24.43 1 Tees. 5.1-2; 2 Piita 3.10; Səniinə 3.3. **24:45**
24.45-47 25.21-23. **24:48** 24.48 2 Piita 3.4. **24:50** 24.50 24.42.
24:51 24.51 8.12.

¹ “Ma ka saa'ita, ka ndzaanə nə ɲwanjuunə ɲga dagyə makə sətə sha dʒii tə uuji kadəmiinə pu'u. Ma tɔya, kə fə'i tii garəkuwanyinatii, tɔya dzə aa ha dagwa maɖanə ka gəɲunə də ci. ² Tufə agitii, maɖiikəkii nə tii. Tufə əsə, macicirəkii nə tii. ³ Ma maɖiikəkiinyiita, kə ɲgərəənə tii garəkuwanyinatii yadə əgəənə hara maara. ⁴ Amma, ma macicirəkiinyiita, kə ɲgərəənə tii maarənyinatii. ⁵ Makə səkəpaa dagwa maɖanə na, kə zhiikuki tii patə, tɔya kwaalagi aa ɲunyi.

⁶ “Ma ətsə ahada vəɖa, əɲjə a wazha də banə: ‘Waanə dagwa maɖanə! Shigimə ka luuginə tə ci!’ ⁷ Wata uuji kadəmiitə a maɖə patə ka hadatəgi də garəkuwanyinatii. ⁸ Wata maɖiikə uuji kadəmiitə tufə a ba ka macicirəkiita: ‘Ndiimə keenə maarə gi'u. Wiinə gunə ka məətəginə asəkə garəkuwanyinə geenə.’ ⁹ Amma macicirə uuji kadəmiitə a ba ka tii, əɲki tii: ‘Yaci pooshi na mbu'u kaamə pata? Ma ɖanuunə, dəmə ka iracii noonə aa luuma.’ ¹⁰ Wata kə pyalə maɖiikə kadəmiitə ka iracii maarəkii. Ma tɔya palə ha'ə, wata dagwa maɖanə a mbu'ya. Ma uuji kadəmiitə matasəkakii, kə dəməgərə tii atsaə dagwa maɖanə ka zəmə əndzanə ɲga rɔya. Əɲjə a pa'əgi makuva. ¹¹ Ma daba'əkii, harakiitə tufə a jiga, tɔya dza makuva, tɔya ba: ‘Slandana, Slandana! Wunəgi keenə makuva!’ ¹² Amma dagwa maɖanə a ba ka tii, əɲki ci: ‘Tantanyinə cii kya ba koonə: mashiimə nyi tuunə.’ ”

¹³ Wata Yeesu a uudəpaa wabənaakii, əŋki ci, “Nəhəmə, acii mashiimuunə uusəra taa saa'i.”

Misaali də lyawarənə makkə
(Luka 19.11-27)

¹⁴ “Ma ɲwanɲuunə ɲga dagyə əsə, ka ndzaanə nə ci makə sətə sha dɪi tə əndə'i əndə da lyawarənaakii makkə. Ma ca madə kaa ca palə oogə, ca 'waa'watə lyawariitaakii, ca ba'avə uushi'inaakii aaciitii. ¹⁵ Ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə da ɲgeerənətii. Waatoo, ca vii ka əndə'i pamə tufə. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə bəra'i. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə rəɲwə. Ma daba'əkii, ca madə, ca palə oogə. ¹⁶ Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə, masəkəpaamə ci na. Pii ca dzə ka ɗa də fiiriinə, ca upaa riiba ɲga pamə tufə aagyanə ətə. ¹⁷ Ha'ə dɪi əndətə ba'avə ənji ka ci pamə bəra'i əsə. Ca upaa riiba ɲga pamə bəra'i aagyanə ətə. ¹⁸ Amma, ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə rəɲwə, ca dzə, ca tələgi gu'u, ca umbee ka kwaba ɲga slandanəkii davə.

¹⁹ “Ma daba'ə baanə laɲə, wata slandanətii a ənya aasii. Ca ləgwa amatii taa mi dɪi tii ka ci də gənaakii. ²⁰ Wata əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə a shi aakəɲwacii slandanəkii, ca vii ka ci hara pamə tufə, əŋki ci: ‘Slandanəkya, kə vii hə ka nyi pamə tufə, nya dzə ka ɗa fiiriinə də ci. Wiinə riiba tufə ətə upaa nyi aagyanəkii.’ ²¹ Əŋki slandanəkii ka ci: ‘Nga'ə dɪi, kə kuyirii nyi tə hə. Nynyi əndə slənə nə hə, əndə gooŋga. Kə dɪi hə gooŋgaanə

agi dā fiiriinē dē magi'u kwaba. Acii ha'ē, ka ba'avənē nē nyi malaŋəkii aaciiku. Shiwa aa hanē aabiiki ka dā moodfasəkē da nyi.' ²² Ma əndətē ba'avē ənji ka ci pamē bəra'i, kē shi ci, ca ba ka slandanəkii: 'Slandanəkya, kē vii hē ka nyi pamē bəra'i. Wiinē riiba bəra'i ətē upaa nyi aagyanəkii.' ²³ Əŋki slandanəkii ka ci: 'Ŋga'ē dīi, kē kuyirii nyi tē hē. Ŋnyyi əndē slənē nē hē, əndē goŋga. Kē dīi hē goŋgaanē agi dā fiiriinē dē magi'u kwaba. Acii ha'ē, ka ba'avənē nē nyi malaŋəkii aaciiku. Shiwa aa hanē aabiiki ka dā moodfasəkē da nyi.' ²⁴ Ma əndətē ba'avē ənji ka ci pamē rəŋwē, kē shi ci əsē, əŋki ci ka slandanəkii: 'Slandanəkya, kē shii nyi, ma ha, maŋgwa'ē ŋgwa'ē əndē nē hē. Ma moonəku, see a upaa hē cifanē ka hatē maləgamē hē davē, ha dzatəgi ka hatē mabu'umē hē davē. ²⁵ Acii ha'ē, kē ŋgwaləgi nyi, nya dzē ka umbee ka kwabaaku a gu'u. Wiinē kwabaaku.' ²⁶ Wata slandanəkii a ba ka ci, əŋki ci: 'Bwaya əndē slənē nē hē, manyada! Kē shii hē oo'i, ka upaanē nē nyi cifanē ka hatē maləgamē nyi davē, nya dzatəgi ka hatē mabu'umē nyi davē. ²⁷ Madā ha'ē dīi, paa hē dīi ŋga'ē. Maci taa ma dīi hē, ha dzē ka shigaginē ka hatē ci ənjē a zhi'igyē dē gəna, kada kē shi nyi ka luunē saaki da i riibakii.' ²⁸ Slandanəkii a ba ka hara ənji slənaakii: 'Luugimē pamətšē rəŋwē aciikii, una vii ka əndətē da pamē pu'u aciikii. ²⁹ Acii, ma əndətē da i uushi aciikii, ka ci tsakənē ənji viinē, kaa ca shii dānē laŋə aciikii. Amma, ma əndətē

dii naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii. ³⁰ Ma mazabə əndə slənətsa, ngərəmə tə ci, una kagərə tə ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, təya tsəbə linyinətii.' ”

Da gəɲwanə ɲga muudinə

³¹ “Mada kə shi Uzənə ɲga əndə da malaa'ikanyinaakii patə agi məghərəvənə ɲga ɲwanjuunaakii, ka ndzaanə nə ci dasə agyanə dəgələ ɲwanjuunaakii. ³² Ənjə a dzatəgi tə patənə ɲga ənji a duuniya aakəɲwaciikii. Ca təkəe ka tii kurəgə bəra'i, makə sətə ci magəra a ɲgwadəgi bagiinə agi uuhinə. ³³ Ca kapaa tə ənji gooɲga da ciizəmakii. Ma ənji 'waslyakəənə əsə, ca kapaa tə tii da madzənakii. ³⁴ Wata ɲwanjwə a ba ka ənjitə da ciizəmakii, 'Shooma, unə ənə dfaanə Daadə koonə barəkaanə. Shoomə koonə luu barəkaanə ɲga ɲwanjuunə ətə dəkəpaa ci koonə daga 'watəginə ɲga duuniya. ³⁵ Acii kə shi madəfənə a dii tə nyi, kə ndii unə ka nyi zəma. Kə dii meegiirənə tə nyi, una ndii ka nyi ma'inə. Kə dii nyi mu'umuunə, una luu tə nyi aa hoonə aasii. ³⁶ Kə dii purəkinə tə nyi, una ndii ka nyi sə ɲga umbee də purəkinə. Kə gwakə nyi ka bwanea, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi. A furəshina nji nyi, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi.' ³⁷ Wata ənji gooɲga a ləgwa ka ci, 'Slandana, guci shiina nee ka hə ka madəfənə, ina vii ka hə zəma? Guci nee inə ka hə ka meegiirənə,

25:29 25.29 13.12; Mar. 4.25; Luka 8.18; 19.26. **25:30** 25.30 8.12. **25:31** 25.31-46 16.27. **25:31** 25.31 Dzək. 33.2; Zak. 14.5; Mat. 16.27; 19.28; 1 Tees. 3.13; Yahu. 14. **25:35** 25.35-36 Isaa. 58.7.

ina vii ka hə ma'ina? ³⁸ Guci əsə nee inə ka hə mu'umə, ina luu tə hə aa heenə aasiya, taa hə də purəki, ina vii ka hə sə ŋga umbee də purəkina? ³⁹ Guci əsə nee inə ka hə gwakə taa a furəşinə, ina dzə ka nəhəpaanə tə ha?' ⁴⁰ Nwanjwə a ba ka tii, 'Tantanyinə cii kya ba koonə: tada guci patə dīi unə ha'ə ka rəŋwə aɡi ənjitə pooshi da məghərəvənə akəŋwacii ənja, amma ndzəkəŋushi'inəki nə tii, ka nyi dīi unə ətsa.'

⁴¹ "Ma daba'əkii, ca ba ka ənjitə da madzənakii əsə: 'Dzəgimə abiiiki, manaalya ənja, dəmə aagi gunə ətə dətə ənji ka *Seetanə da malaa'ikanyinaakii. ⁴² Acii kə kəshi madəfənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi zəma. Kə kəshi meegiirənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi ma'inə. ⁴³ Kə dīi nyi mu'umuunə, amma kə kaaree unə ka luunə tə nyi aa hoonə aasii. Kə dīi purəkinə tə nyi, amma kə təkuree unə ka ndii ka nyi sə ŋga umbee də purəkinə. Gwakə nji nyi da a furəşina, amma kə təkuree unə ka dzənə ka nəhəpaanə tə nyi.' ⁴⁴ Amma təya ləgwa ka ci, əŋki tii: 'Slandana, guci sanjə nee inə ka hə də madəfənə taa meegiirənə kə kəshi tə hə, taa hə mu'uma, taa hə də purəkya, taa hə gwaka, taa a furəşina, amma kə təkuree inə ka tsakənə tə ha?' ⁴⁵ Wata nwanjwə a ənəgi ka tii, əŋki ci: 'Tantanyinə cii kya ba koonə: ma sətə pooshi unə dīi ka ənjitə pooshi da məghərəvənə akəŋwacii ənja, ka nyi təkuree unə ka dənə ətsa.' ⁴⁶ Ma ənjita, ka kərənə nə ənji tə tii aagi

dzalənə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Amma, ma ənji goonŋa, ka kərənə nə ənji tə tii ka əpinə nga ha'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

26

Alə rəgwa nga kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Makə uudəpaa Yeesu dzəgunə ka ənji patənə nga uushi'iitsa, əŋki ci ka lyawarənaakii: ² “Kə shii unə, ma cifədoorə, uusəra nga *Pasəka. Ma nyi, Uuzənə nga ənda, ka viinə nə ənji tə nyi ka gwa'avə aashi ənfwa.”

³ Ma ka saa'ikii, kə dzii madiigərə limanyinə da gayinə də nə asii ga gawə nga limanyinə patə, waatoo, asii ga Kayafasə. ⁴ Təya anə uura nga kəsətənə tə Yeesu yadə shiinə nga ənja, ənjə a bələgi tə ci. ⁵ Amma təya ba, “Gaama kəsə tə ci agi kumənə, acii ga ənjə a madee ka panə.”

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mar. 14.3-9; Yooh. 12.1-8)

⁶ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya asii ga Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci, ⁷ ma ca adə zəma, wata əndə'i minə a dzə aabiikii da i əbwə urədyə aciitə. Ma urədita, nga mandalə kwaba. Wata kya dzə, kya əjivə aanə Yeesu. ⁸ Amma, makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə zhimagi tə tii asəkətii, əŋki tii, “Ka mi saawee ki ətsa? ⁹ Maci dərəmaginə dərəmagi ənji də urəditsa, kadfa kwaba lanə nji ənjə a upaa

25:46 25.46 Dan. 12.2; Yooh. 5.29; Yak. 2.13. **26:1** 26.1 7.28.

26:2 26.2 16.21. **26:4** 26.4-5 21.46. **26:6** 26.6-7 Luka 7.37-38.

anəkii, ənjə a təkəpaa kwabakii ka maaghiinə.”
¹⁰ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba, wata əŋki ci ka tii, “Ka mi cuuna kavə tə miitsə ka buurə uushi'inə kwa? Acii ma sətə dīi ki ka nyi, ŋunyikii ka shaŋə. ¹¹ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Amma, ma nyi, paa nyi na ndzaanə abii unə. ¹² Ma əjivə ki urəditsə aashiki ku'u, kə dīi ki ha'ə ka tasəkətə shishinəki ka ŋgəfənə. ¹³ Tantanyinə cii kya ba koonə: tafa da nə ənjə a waaza Ŋunyi Habaranə asəkə duuniya patə, ma sətə dīi ki, ka wabənə nə ənji anəkii ka buurətənə də ki davə.”

Luuwənə ŋga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ənja

(Mar: 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Ma daba'əkii, rəŋwə agi *lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i, ətə dīi ləməkii Yahuda Isəkariyoota, a madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə, ¹⁵ ca ba ka tii, “Mada vii nyi koonə tə Yeesu, iitə saŋə viinuunə ka nya?” Wata təya baanagi kwaba tibisə makkə pu'unə,* təya vii ka ci. ¹⁶ Daga saa'ikii 'watəgi Yahuda tsaamə ŋunyi saa'i ŋga viinə tə Yeesu ka tii.

Zəmə əndzanə ŋga Pasəka

(Mar: 14.12-21; Luka 22.7-14,21-23; Yooh. 13.21-30)

¹⁷ Ma ka təkəŋwanə ŋga uusəra ŋga *kumənə ŋga adə buroodi yadə burəjanə, kə shi lyawarənə ŋga Yeesu aabiikii, əŋki tii, “Da daa

26:11 26.11 Dzək. 15.11. * **26:15** 26.15 Ma kwaba tibisə makkə pu'unə, ci nə kwaba ŋga dərə də mava (Shig. 21.32).

26:15 26.15 Shig. 21.32; Zak. 11.12; Yooh. 11.57; 13.2.

moonəku ina dzə ka dzəgə ka hə əndzanə nga Pasəka?" ¹⁸ Əŋki ci ka tii, "Dəmə aasəkə vəranə aa ha zana, una ba ka ci: 'Ma bii Maləmə tuu, kə uugi saa'yaaki dənə kədəhə. Ma nyi da lyawarənaaki, gaku asii niina zəmə əndzanə nga Pasəka.' " ¹⁹ Wata lyawarənə nga Yeesu a dətə makə sətə bii ci ka tii dənə, təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

²⁰ Makə dīi kədəwanə, wata Yeesu da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a ndzaanə ka zəma.

²¹ Ma təya dzə də zəmənə, kə bii ci ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: kadə nə rəŋwə ahadoonə a vii tə nyi aacii ənja." ²² Makə fii tii ha'ə, kə bəzəgi səkətii ka shaŋə. Wata taɖa wu patə ahadatii, ca ləgwa amakii, əŋki tii, "Slandana, nyi kwa?" ²³ Əŋki ci ka tii, "Əndənə caama adə ka ha rəŋwə na vii tə nyi ka ənja.

²⁴ Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə, makə sətə nyaahə ənji agyanəki, amma kə dīi anə əndətə na vii tə nyi ka ənja. Ma əndətə, maci mapoomə ənji tə ci, bidə ci ka ci." ²⁵ Wata Yahuda ətə vii tə ci a ləgwa, əŋki ci, "Maləma, nyi kwa?" Wata Yeesu a ba ka ci, "Hə bagi ha'ə."

Zəmə əndzanə nga Slandana

(*Mar. 14.22-26; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-25*)

²⁶ Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanɖə, ca baatsəpaa, ca vii ka

26:17 26.17-29 Shig. 12.1-20. **26:20** 26.20-25 Yoo. 13.2,21-30.
26:23 26.23 Jab. 41.10. **26:24** 26.24-25 10.38-39; Luka 14.27;
 17.33; Yoo. 12.25-26; 1 Piita 2.21. **26:24** 26.24 Jab. 22.7-8,16-19;
 Isaa. 53.9.

lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, “Ndamə, una zəmə. Ma ətsa, shishinəki.” ²⁷ Ca ɲgərə kwalaka da ma'i inaba asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca vii ka tii, ca ba, “Saasaciimə, patənə goonə. ²⁸ Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə ɲga Əntaŋfə. Idənəkii na əjigi ka putə ɲga ənji laŋə ka tifyagi də 'waslyakəənyinə. ²⁹ Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inaba ma'ə, see uusəratə nii kya sa kurakii doonə agi ɲwanjuunə ɲga Daadə.” ³⁰ Ma daba'əkii, təya ka wanyanə, təya madə, təya palə aashi giŋwə ɲga Zayitunə.

*Wabənə ɲga Yeesu agyanə hiweenə ɲga Piita
(Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)*

³¹ Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Unə patə, kadə nuunə a huyi ənshinə davədfə, una bwasee ka nyi. Ka dənə makə sətə wabi Əntaŋfə asəkə malaaba ləkələkatə oo'i: ‘Ka bələginə nə nyi tə magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə.’ ” ³² Wata ca tsakə banə, əŋki ci, “Amma, madə kə madəe ənji ka nyi agi maməətə ənja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə ɲga Galili.” ³³ Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Taa kə huyi hara ənji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə shaŋə.” ³⁴ Əŋki Yeesu ka Piita, “Tantanyinə cii kya ba ka hə: ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə davədfə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.” ³⁵ Piita a

26:26 26.26-28 1 Koor. 10.16. **26:28** 26.28 Shig. 24.8; Irim. 31.31; Ibər. 7.22; 9.15-20. **26:30** 26.30 Luka 22.39; Yooh. 18.1. **26:31** 26.31 Zak. 13.7; Mat. 26.56; Yooh. 16.32. **26:32** 26.32 28.7,16. **26:34** 26.34-35 Luka 22.33-34; Yooh. 13.36-38. **26:34** 26.34 26.75.

ba ka ci, “Taa əntənə cii kwa əntə, aŋwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ətsə əsə bii hara lyawarənaakii patə.

Da də'wa ŋga Yeesu də Gyatsimani
(Mar. 14.32-42; Luka 22.39-46)

³⁶ Ma daba'əkii ha'ə, wata Yeesu a dzə da lyawarənaakii ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani. Mbu'unatii aadəvə, ca ba ka tii, “Ndzaamə gadəvə, kaa nya əntsahe aakəŋwa ka də də'wa.” ³⁷ Ca 'waanə tə Piita da manjeevənə ŋga Zabadiya bəra'i. Ma təya dzə, wata ca ndzaŋə buurə uushi'inə ka shaŋə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə. ³⁸ Əŋki ci ka tii, “Mabəzəkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, una ndzaa də məgigi atsaki.” ³⁹ Ca əntsahe aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca də də'wa, “Daadə, mada ka moonə nə hə, əntsahee ka nyi ka cibətsə akəŋwaciiki. Amma, dəwə sətə kadəesəkə ka hə, ga ha də sətə kadəesəkə ka nyi.”

⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, “Iitiitə daa təkuree unə ka ndzaanə də məgigi atsaki taa ŋga tibisə rəŋwə dyaŋa? ⁴¹ Ndzaamə də məgigi, una də də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Əntaŋfə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə də gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishinə.”

26:36 26.36-46 Luka 5.16; Ibər. 5.7-8. **26:39** 26.39 6.10; 20.22; Yooh. 18.11; Ibər. 10.9. **26:41** 26.41 Af. 6.18; Ibər. 2.18.

⁴² Yeesu a ɛnɛ ka ɛntsahɛnɛ nɔa bɛra'inɛ ɛsɛ ka ɔa dɛ'wa, ɛŋki ci: "Daada, maɔa pooshi rɛgwa nɔa ɛntsahɛnɛ ka cibɛnɛ anɛki, yoo, sɛtɛ mwayi hɛ patɛ, wa ca ɔa." ⁴³ Ca ɛnya aabii lyawariita. Ma ɛnya ci ɛsɛ, ka nɔnyinɛ nɛ tii, acii kɛ uugi nɔnyinɛ ɔanɛ lanɛ agitii. ⁴⁴ Yeesu a bwasee ka tii, ca ɛntsahɛ, ca ɛnɛ nɔa makkɛnɛ ka ɔa dɛ'wa makɛ ɛta. ⁴⁵ Ma daba'ɛkii, ca ɛnya aabii lyawariita, ca ba ka tii, "Ma'ɛ unɛ a nɔnyi kuna, una ɛpi sɛka? Yoo, wiinɛ, kɛ uugi saa'i ɔanɛ ka ɛnjɛ a vii tɛ Uuzɛnɛ nɔa ɛndɛ aacii ma'waslyakɛ ɛnja. ⁴⁶ Tsaamɛmɛ! Waatɛ ɛndɛtɛ ca vɛgi tɛ nyi. Madɛtɛmɛ kaamɛ dzɛ."

Kɛsɛnɛ tɛ Yeesu

(Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)

⁴⁷ Yeesu ma'ɛ ma'uudɛpaamɛ wabɛnɛ ha'ɛ, wata kɛ mbu'ya Yahuda, waatoo ɛndɛtɛ agi lyawarɛnaakii pu'u aji bɛra'i. Kɛ shi ci dzubɛ ɔa ɛnji daba'ɛkii, ɔa i nɔgila purɛnɔnyinɛ ɔa i zaliinɛ aciitii. Madiigɛrɛ limanyinɛ ɔa gayinɛ slɛkee ka tii. ⁴⁸ Asee, ma Yahuda, ɛtɛ vii tɛ Yeesu aacii ɛnja, kɛ bii ci ka tii makɛ sɛtɛ nii kɛya ɔatɛ ka baarii dɛ ci ka tii oo'i, "Ma ɛndɛtɛ nii kya nɛhɛpaa nɔa'ɛ, ci nɛ ɛndɛkii, kɛsɛmɛ tɛ ci." ⁴⁹ Pii wata ca ɛntsahɛtɛ aabii Yeesu, ɛŋki ci ka ci, "Usa Malɛma", ca nɛhɛpaa tɛ ci nɔa'ɛ. ⁵⁰ Yeesu a jikɛ ka ci, ɛŋki ci, "Guvakya, ɔawɛ sɛtɛ kira tɛ hɛ." Wata tɛya ɛntsahɛ, tɛya kɛsɛ tɛ ci.

⁵¹ Wata rɛŋwɛ agi ɛnji nɔa Yeesu a ɛlyagi nɔgila purɛnɔanaakii, ca patɛgi liminɛ nɔa mava nɔa gawɛ nɔa limanyinɛ. ⁵² Wata Yeesu a ba ka ci,

“Ənəgərə də ɲgila purəɲanaaku. Taa wu pii də ɲgila purəɲanə, də ci bələnə ənji tə ci naakii.

⁵³ Mashiimə hə oo'i, ka mbeenə nə nyi ka kədii tsakənə tə nyi acii Daadə, pii pii ca sləkee ka nyi kurəgənyinə ɲga malaa'ikanyinə palee ka pu'u aji bəra'i kwa? ⁵⁴ Amma, mada kaa nya kədii tsakənə acii Daadə əna, guci dīi nə sətə bii malaaba ləkaləkatə a ndzaa ka tantanyinə, ətə bii ci, tyasə ka slənənə ha'a?”

⁵⁵ Ma ka saa'ita, kə wabi Yeesu ka ənjitə shi ka kəsənə tə ci, əɲki ci ka tii, “Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ɲgila purəɲanə ka ɲgila purəɲanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə dfa maabə nə nyi kwa? Uusəra patə ɲji nya ndzaanə dasə asəkə *yi ɲga Əntaɲfə ka dzəgunənə ka əɲja, patə da ha'ə, pooshi unə kəshi tə nyi. ⁵⁶ Amma, ma slənyi ətsə patə, kaa malaaba ləkaləkatə ɲga anabiinə a ndzaa ka tantanyinə.”

Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

*Yeesu akəɲwacii *mətərəkinə ɲga Yahudiinə
(Mar. 14.53-65; Luka 22.54-55,63-71; Yooh.
18.13-14,19-24)*

⁵⁷ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha Kayafasə gawə ɲga limanyinə. Davə dzii maliminə da gayinə də na. ⁵⁸ Ma Piita, kə gi ci də nə'unə tə Yeesu ba'ə ba'ə ha'ə mbu'i ci kura'ə aasii aa ha gawə ɲga limanyinə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ənji nəhə yi ɲga Əntaɲfə, kaa ca nee ka muudinə ɲga səkii.

26:52 26.52 'Wat. 9.6. **26:55** 26.55 Luka 19.47. **26:56** 26.56
Mat. 26.31; Luka 24.46.

⁵⁹ Ma madiigərə limanyinə da patənə nga mətərəkine, kə ali tii wabənə nga jirakənə aashi Yeesu, kaa ən̄jə a shii bələginə tə ci. ⁶⁰ Amma taa ngahi ən̄ji lan̄ə kyaara wabənyinə nga jirakənə aashikii, patə da ha'ə kə təkuree tii ka upaanə taa rə̄nwə. Ma ka muudinə, wata ən̄ji bəra'i ahadatii a madətə ⁶¹ ən̄ki tii, “Ma bii əndətsa, tə'i ci da baawəfa nga uulagi yi nga Əntanfə, ca ənə ka ghənətənə agi baanə makkə.”

⁶² Wata gawə nga limanyinə a madətə, ən̄ki ci ka Yeesu, “Pooshi wabənaaku nga jikəvənə aagyanə wabəətsə wabi ən̄jitsə aashiku kwa?”

⁶³ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Wata gawə nga limanyinə a ba ka ci, “Wiinə kə ləbətə nyi duunə da Əntanfə Əndə vii əpinə: bawə keenə goon̄ga, hə nə *Aləmasiihu Uuzənə nga Əntanfə tanyi nii?” † ⁶⁴ Yeesu a ba ka ci, “Hə bagi ha'ə. Daganəkii ha'ə maa, wanyinə ka banə koonə: ka neenə nuunə ka Uuzənə nga əndə dasə da ciizəma Əntanfə Əndə baawəfa, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadagyə.”

⁶⁵ Makə fii gawə nga limanyinə ha'ə, wata ca tsəerəgi kəjeerənə ashikii, ən̄ki ci, “Kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanfə. Gaama alə hara uushi'inə ma'ə, kə uugi ama fa bwaya sətə wabi ci. ‡ ⁶⁶ Iitə nee unə noona?” Wata ən̄ki tii, “Weewee, see bələginə tə ci.”

26:61 26.61 27.40; Yooh. 2.19; Slənə 6.14. † **26:63** 26.63 majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mat. 27.12-14; Uuzənə nga Əntanfə: Mat. 14.33; 27.40,43; Luka 22.70. **26:64** 26.64 Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27. ‡ **26:65** 26.65 tsəerəgi kəjeerənə: Baan. 14.6; Ees. 9.3; geegi naakii nə... da Əntanfə: Leew. 24.16; Yooh. 19.7.

⁶⁷ Wata tɔya tiifɔ giirɛnɔ aagikii, tɔya dɛgɔ tɔ ci, hara ɛnjɔ a tsa ka ci meeciinɔ a hwahwaamɛkii, ⁶⁸ tɔya dzɔ dɔ banɔ ka ci, “Alɛmasiihu, makɔ dɛi ci anabi nɔ hɔ, kuragi keenɔ taa wu digɔ tɔ hɔ!”

Hiweenɔ nɔga Piita tɔ shiinɔ tɔ Yeesu

(Mar. 14.66-72; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Ma ka saa'ikii, dasɔ nɔ Piita ahada ya. Wata ɛndɔ'i kadɛmɔ a dzɔ, kya kɛnɔanɔ dagyanɛkii, ɛnki ki ka ci, “Hɔ maa, rɛnjwɔ nɔ hɔ agi ɛnji nɔga Yeesu ɛndɔ Galili.” ⁷⁰ Amma, ma Piita, kɔ hiwee ci akɛnjwaciitii patɔ, ɛnki ci, “Mashiimɔ nyi sɛtsɔ cii kwa ba.” ⁷¹ Piita a dzɔgi a uura maya, ɛndɔ'i kadɛmɔ a nee ka ci, wata ɛnki ki ka ɛnjitɔ davɔ, “Ma ɛndɔtsa, tii da i Yeesu ɛndɔ Nazaratu nji tii.” ⁷² Wata ca ɛnɔ ka hiweenɔ, ha'ɔ maa dɔ jida, ɛnki ci, “Mashiimɔ nyi tɔ ɛndɔkii.” ⁷³ Makɔ ta'avɔ gi'u ɛsɔ, wata ɛnjitɔ kɛnjɔ kɛnjɔ davɔ a ɛntsahɔ, tɔya ba ka Piita, “Weewee, agitii nɔ hɔ tanyi. Wabɛnaaku baarɛgi keenɔ ha'ɔ.” ⁷⁴ Makɔ fii Piita ha'ɔ, wata ca gwanɔ ka nyaalya naakii na, ca jiidɔ, ɛnki ci, “Tantanyinɔ, mashiimɔ nyi tɔ ɛndɔtsa.” Pii wata ga'ɔ gyaagya a wagi. ⁷⁵ Fanɔ nɔga Piita ha'ɔ, wata ca buurɔtɔ sɔtɔ shi Yeesu a bii ka ci oo'i, ma taabu'u wanɔ nɔga gyaagya, ka jikɛnɔ nɔ hɔ makkɔ ka hiweenɔ ka shiinɔ tɔ nyi. Buurɔtɔnaakii ha'ɔ, wata ca dɛmɛgi, ca dzɔ dɔ tuunɔ dɔ kiinɔ ka shanjɔ.

27

*Kərənə tə Yeesu aakəɲwacii *Pilaatu
(Mar. 15.1; Luka 23.1-2; Yooh. 18.28-32)*

¹ Ma ətsə tsəfakə, wata patənə ɲga madiigərə limanyinə da *gayinə ɲga Yahudiinə a da *mətərəkinə ɲga bələginə tə Yeesu. ² Təya anəgi tə ci, təya palə da ci, təya dzə ka viinə tə ci ka Pilaatu ɲgwaməna.

*Əntənə ɲga Yahuda
(Slənə 1.18-19)*

³ Makə nee Yahuda əndətə vii tə Yeesu aacii əɲji oo'i, ka bələginə nə əɲji tə Yeesu, wata ca da wakadakinə, ca ənəpaagi də kwaba tibisətə makkə pu'unə ka madiigərə limanyinə da gayinə, ⁴ əɲki ci ka tii, “Kə dīi nyi 'waslyakəənə ɲga vii tə əndətə yadə bwaya uushi ashikii.” Wata əɲki tii ka ci, “Mi dee nə neenə dava? Shoonaakwa.” ⁵ Wata Yahuda a wa'agi kwabatə asəkə *yi ɲga Əntəɲfə, ca palə saakii, ca dzə ka əgəvə zə'wa a uurakii, ca əntəgi.

⁶ Wata madiigərə limanyinə a dəmətə kwabata, əɲki tii, “Ma kwabana, madəbəmə əɲjə a əjigərə aasəkə mbuurə shiga ɲga yi ɲga Əntəɲfə, makə dīi ci kwaba ɲga əpinə ɲga ənda.” ⁷ Wata təya da mətərəkinə agyanə kwabakii, təya ɲgərə, təya dərəgi də babara acii maghənə uuda, kaa əɲjə a ɲgəədə mu'uminə davə. ⁸ Ci 'wii əɲji babarakii “babara ɲga idəna”. Ca'ə ənshinə, ha'ə nə ləmə ɲga babarakii. ⁹ Də ha'ə dīi wabənə ɲga anabi Irimiya ka tantanyinə ətə bii ci: “Wata əɲjə a ɲgərə kwaba tibisə

makə pu'unə, waatoo, kwabatə luuvə hara ənji *Isərayiila dərəginə də ci, ¹⁰ təya ɲgərə kwabakii, təya dərəgi də babara acii maghənə uuda, makə sətə bii Slandanə ka nyi d'anə."

Yeesu akəɲwacii Pilaatu ɲgwaməna

(Mar. 15.2-5; Luka 23.3-5; Yooh. 18.33-38)

¹¹ Makə kirə ənji tə Yeesu aakəɲwacii ɲgwaməna, ɲgwaməna a ləgwa ka ci, əɲki ci, "Hə nə ɲwanwə ɲga *Yahudiinə kwa?" Əɲki Yeesu ka ci, "Hə bagi ha'ə." ¹² Amma, makə rii madiigərə limanyinə da gayinə tsaə sədəkii, majikəmə ci taa rəɲwə. ¹³ Wata əɲki Pilaatu ka ci, "Paa hə agi fa uushi'iitsə ci təya baaba agyanəku kwa?" ¹⁴ Amma majikəmə Yeesu ka ci taa rəɲwə. Wata ca d'agi ka ɲgwaməna ka sə ɲga hurəshishinə ka shaɲə.

La ka Yeesu gəɲwanə ɲga bələnə tə ci

(Mar. 15.6-15; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)

¹⁵ Taa agi ɲgutə kumənə ɲga *Pasəka patə, kə sənəavə ka ɲgwaməna nə kapaa əndə furəshinə rəɲwə ətə ci əɲjə a moo əɲjə a kapaa tə ci ka tii. ¹⁶ Ma ka saa'ikii, tə'i əndə furəshina ətə d'ii ləməkii Yeesu Barabasə. Taa wu patə, kə shii ci tə ci. ¹⁷ Makə dzii ənji də na, wata əɲki Pilaatu ka tii, "Tə wu cuuna moo nya kapaa koonə? Barabasə nii, anii Yeesu ətə ci əɲjə a 'wa Aləmasiihu?" ¹⁸ Acii kə shii ci ndilə ndilə oo'i,

27:9 27.9-10 Zak. 11.12-13; Irin. 32.8-9. **27:11** 27.11 2.2; 27.29,37,42; Mar. 15.2,9,12,18,26,32; Luka 23.3,37-38; Yooh. 1.49; 12.13; 18.33,39; 19.3,15,19,21. **27:12** 27.12-14 Yooh. 19.9; Mat. 26.63.

ma vii *gayinē nga Yahudiinē tē Yeesu ka ci, acii putē nga sērēha.

¹⁹ Wata Pilaatu a ndzaanē dasē asəkē dēgələ nga la dē gəŋwanaakii, minaaakii a sləkēe ka ci ka wabənē dē banē oo'i, "Ma əndē goonḡatsa, ga ha dā taa mi dē ci, acii kē sənii nyi bwaya səniiinē agyanəkii ənshinē davədē."

²⁰ Wata madiigərə limanyinē da gayinē a gwanə ka tsəkutē ənji kaa tēya kədii tē ci, kaa ca kyapaa ka tii tē Barabasē, ənjə a bələgi tē Yeesu.

²¹ Wata ŋgwaməna a ənə ka ləgwanə ama ənja, əŋki ci, "Tē wu agi ənjinə bərə'i cuuna moo nya kapaa koonə kwa?" Wata əŋki tii, "Kyapaa keenə tē Barabasē!" ²² Əŋki Pilaatu ka tii, "Aa mi dīi cuuna moo nya dā dē Yeesu ətē ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?" Əŋki tii patē, "Wa ənjə a gwa'avə tē ci aashi ənfwa!" ²³ Amma əŋki Pilaatu, "Mi nē bwaya uushi dīi ci kwa?" Wata tēya tsakē ŋgərəe ka uuratii dē ŋgeerənē, əŋki tii, "Wa ənjə a gwa'avə tē ci aashi ənfwa." ²⁴ Makə nee Pilaatu oo'i, pooshi uushi mbeenəkii ka dānə ma'ə, amma see panə ca moo madənē, wata ca ŋgərə ma'inē, ca yibəgi ciinəkii akəŋwacii ənji patē, əŋki ci, "Pooshi wabənaaki agi əntənē nga əndətsa, shoonə goonə ma'ə." ²⁵ Wata əŋki ənji patē, "Wa hakyə nga əntənaakii a ndzaanə ooreenə da manjeevənə geenə." ²⁶ Wata Pilaatu a kapaa ka tii tē Barabasē. Ca kavə kaa ənjə a fəslə tē Yeesu, ca vii tē ci əsə kaa ənjə a dzə ka gwa'avənə tē ci aashi ənfwa.

27:19 27.19 Luka 23.47. **27:20** 27.20-23 Slənə 3.13-14. **27:24** 27.24 Dzək. 21.6-9; Jab. 26.6. **27:25** 27.25 Slənə 5.28. **27:26** 27.26-31 20.19.

*Ha'unə nga soojiinə də Yeesu
(Mar. 15.16-20; Yooh. 19.2-3)*

²⁷ Ma daba'əkii, wata soojiinə nga Pilaatu a ngərə tə Yeesu, təya kərəgərə tə ci aasəkə yi nga ngwaməna. Soojiinə patə, təya dzaanə ka ci də na, ²⁸ təya sədəgi tə ci, təya əgəvə ka ci əndə'i madizə gwada, ²⁹ təya ngərə dəha, təya fuudə makə madinəna, təya ngavə ka ci aanəkii, təya kavə ka ci zala aa ciizəmakii, təya gərə'waanə ka ha'unə də ci, əŋki tii, "Wa əpinaaku a gərə aakəŋwa, ŋwanjwə nga Yahudiina!" ³⁰ Təya tiifə giirənə aagikii, təya luugi zalatə aciikii, təya dəgə də ci anəkii. ³¹ Makə uudəpaa tii ha'unə də ci, təya ngərəgi gwadata, təya ngavə ka ci naakii kəjeerənə, təya kərə tə ci ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

*Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa
(Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)*

³² Ma təya palə a rəgwa, wata təya lapaa əndə'i əndə Sirina ətə dīi ləməkii Simoonə. Soojiinə a ngərəvə ka ci ənfwə nga gwa'avə tə Yeesu aashikii. ³³ Təya mbu'u ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gwaləgoota, makə bana "Kəŋwə na." ³⁴ Təya vii ka Yeesu ma'i inaba gwazə da manjərəkiki kuzəka, kaa ca sa. Makə təbətə ci, wata ca kaaree.

³⁵ Təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa, təya təkəpaa kəjeerənaakii ahadatii də kwaanənə. ³⁶ Wata təya ndzaa davə ka nəhənə tə ci, ³⁷ təya tsa'avə manaahə uushi dagyanəkii, waatoo,

27:28 27.28 Luka 23.11. **27:29** 27.29 27.11. **27:30** 27.30
26.67. **27:35** 27.35 Jab. 22.19.

'waslyakøtø lii ønji ashikii. Ma sətø nyaahø ønji dagyanøkii, "Ma øndøna, ci nø Yeesu, ηwanηwø nga Yahudiinø." ³⁸ Tøya gwa'avø øsø ønji maabø børa'i aashi hara ønfuginø atanηalakii, rønηwø da ciizømakii, øndø'i da madzønakii.

³⁹ Ma ønji piitinø dadavø øsø, tøya ha'u dø ci, tøya dzø dø udzø dø nøtii, ⁴⁰ tøya ba, "Hø øtsø bii ka uulaginø nø hø yi nga Øntanηfø, ha ønø ka ghønøtønø agi baanø makkø, madä *Uuzønø nga Øntanηfø nø hø, luupaa naaku na, ha jimagerø ashi ønfutsa!" ⁴¹ Ha'ø makø øtsø øsø ha'u madiigørø limanyinø da maliminø da gayinø dø ci, ønki tii: ⁴² "Kø mbee ci ka luupaa hara ønji, amma kø tøkuree ci ka luupaa naakii na. Øntaa kø bii ci, ηwanηwø nga *Isørayiila nø ca? Wa ca jimagerø gadøvø ashi ønfutsa, kaama vii ka ci goonηa! ⁴³ Kø kii ci nøkii oo'i, ka luupaanø nø Øntanηfø tø ci. Ønki ci øsø, Uuzønø nga Øntanηfø nø ci. Taku kaama nee madä kø uu'i Øntanηfø tø ci, ca luupaa tø ci øndzø'i!" ⁴⁴ Ønji maabøtø gwa'avø ønji tø tii atanηalakii maa, ha'ø dzaanii tii tø ci øsø.

Øntønø nga Yeesu

(Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

⁴⁵ Ma øtsø uusøra takøø, kø dñi tøkunø anø hanyinøkii patø døgwanø dønø ka tibisø makkø nga kødøwanø. ⁴⁶ Ma øtsø bahø

tibisø makkø, wata Yeesu a ηgøree ka uu-rakii, ca ka vurønø, ønki ci, "Eeli, Eeli, lyama

27:37 27.37 27.11. **27:38** 27.38 Isaa. 53.12. **27:39** 27.39
 Jab. 22.8; 109.25. **27:40** 27.40 26.61,63. **27:42** 27.42 27.11.
27:43 27.43 Jab. 22.9; Mat. 26.63. **27:45** 27.45 Am. 8.9.

sabakətani?”, makə bana, “Ya'ə Əntaŋfwaakya, 'ya'ə Əntaŋfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?” ⁴⁷ Wata hara ənjitə kəŋə kəŋə davə ca fa tə ci, əŋki tii, “Waatsə əndətsə ka 'wanə tə *Iliya.” ⁴⁸ Əndə'i əndə agitii a huyipaa pii pii, ca dzə ka ŋgərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca tsa'avə aama magərə kada, ca vii aadəgyə aama Yeesu kaa ca shibə. ⁴⁹ Amma hara ənjə a ba, “Taku zəku'i kaama nee maɖa ka shinə nə Iliya ka luupaanə tə ci.” ⁵⁰ Yeesu a ənə ka ŋgəree ka uurakii, ca ka vurənə, wata əpinə a dzəgi amakii.

⁵¹ Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabənə asəkə yi ŋga Əntaŋfə. Əntəginaakii ha'ə, wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə. Hanyinə a udzə, taalanə nə faariinə. ⁵² Gu'u ənji a wuunəgi əsə, ənji ŋga Əntaŋfə laŋə ətə sha mətəgi, kə ma'i tii da i əpinə. ⁵³ Daba'ə makə ma'i Yeesu agi maməətə ənja, təya shiishigi asəkə gu'unyatii, təya dəməgərə aasəkə malaaba vəranə. Ma dava, kə nee laŋənə ŋga ənji ka tii.

⁵⁴ Makə nee gawə ŋga soojiinə da ənjaakii ətə ca nəhə tə Yeesu ka gaŋgəzənə ŋga hanyinə da sətə slənyi, kə ŋgwaləgi tii ka shaŋə, təya ba: “Tantanyinə, ma əndətsa, Uuzənə ŋga Əntaŋfə nə ci.”

⁵⁵ Tə'i makinə laŋə davə ca tsaama dzadə. Ma təya, atsa Yeesu shi tii daga anə hanyinə ŋga Galili, təya tsakə tə ci. ⁵⁶ Ahadatii nə Mariyaama

Magədalina, da Mariyaama məci i Yakubu da Yusufu. Ahadatii əsə nə məci manjeevənə nga Zabadiya.

Ngədənə tə Yeesu

(Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁵⁷ Makə dii kədəwanə, kə shi əndə'i əndə gəna ətə dii ləməkii Yusufu, əndə Aramatiya. Ci maa, lawarə nga Yeesu nə ci. ⁵⁸ Kə gi ci aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ngiragərə wə nga Yeesu. Wata Pilaatu a ba, wa ənjə a vii ka ci. ⁵⁹ Wata Yusufu a dzə, ca jimagərəgi də wə nga Yeesu, ca hadətə asəkə kura marəma, ⁶⁰ ca dzə ka baneenə asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji ka ci ka naakii na ashi pasla, ca dəlavə maduunə faara aama gu'ukii, ca palə saakii. ⁶¹ Ma Mariyaama Magədalina da əndə'i Mariyaama, davə nə tii dasə dasə akənjwacii gu'ukii.

Ənji nəhə gu'u nga Yeesu

⁶² Pukyatə hakii, waatoo, *uusəra nga əpisəka, wata madiigərə limanyinə da Farisanyinə a dzə aa ha Pilaatu ka ciinə rənjwə, ⁶³ təya ba ka ci, "'Ya'ə maduunə ənda, kə buurətiinə uushi: ma saa'itə majirakətə ma'ə da i əpinə, kə bii ci oo'i, ma daba'ə baanə makkə, ka ənənə nə ci ka madənə agi maməətə ənja. ⁶⁴ Acii ha'ə, bawə ka ənjə a nəhə gu'waakii nga'ə, see mada dzəgi baatsə makkə, acii ga lyawarənaakii a dzə ka hərətə waakii, təya ba ka ənja, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Maa kə dii ha'ə, ma

jirakøtsa, ka dfanø lanø palee ka nga ŋukø.”
⁶⁵ Əŋki Pilaatu ka tii, “Fədømə soojiinø, una kørø aa døvø. Wa tøya nøhøtø nga'ø makø sətø kadeesøkø koonø.” ⁶⁶ Wata tøya palø, tøya dzø ka dävø sagida ama gu'ukii, acii ga ənjø a wunøgi, tøya kavø ənji nøhø gu'ukii.

28

Madøtønø nga Yeesu agi mamøøtø ənja
(Mar. 16.1-10; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10)

¹ Ma daba'ø *uusørä nga əpisøka, øtsø tsødfakø dø uusøra alatø, kø gi Mariyaama Magødalina da əndø'i Mariyaama ka tsaamø nø nga gu'u nga Yeesu. ² Pii wata hanyinø a gaŋgøzø ka shaŋø, acii kø jima malaa'ika nga Slandanø dadagyø. Ca dalagi faaratø ama gu'uta, ca ndzaanø dasø anøkii. ³ Ma jiganaakii, børønø nø ci makø pyapidøønø nga vøna. Makø əmputø købønø nø køjeerønaakii dø tyaslyaslyaanø øsø. ⁴ Makø nee ənji nøhø gu'ukii ha'ø, udzønø nø shishinøtii acii ŋgwalønø, tøya kwaalagi aa panø makø mamøøtø ənja.

⁵ Wata malaa'ikakii a wabø ka makiita, əŋki ci, “Goona ŋgwalø. Kø shii nyi, tø Yeesu cuuna alø, øtø gwa'avø ənji aashi ənfwa. ⁶ Paa ci ma'ø ganø, kø ma'i ci agi mamøøtø ənji makø sətø bii ci. Shoømø, nda neemø ka hatø nji ci pørøbø davø. ⁷ Ma dfanuunø, dømø pii pii, una dzø ka banø ka lyawarønaakii oo'i, kø ma'i ci agi mamøøtø ənja. Ci na 'watøgi mbu'unø koonø aanø hanyinø nga

Galili. Davə nuuna nee ka ci. Buurətəmə sətə bii nyi koonə.”

⁸ Makə fii tii ha'ə, wata təya madə pii davə, təya palə də ηgwalənə ləbə da moodasəkə ka shaŋə, təya huyi ka kərə habarakii ka *lyawarənə nga Yeesu. ⁹ Pii wata Yeesu a lapaa tə tii, əŋki ci, “Usamə!” Wata makiitə a əntsahətə aabiikii, təya gərə'waanə, təya kəsətə sədəkii ka paslə tə ci. ¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Goonə ηgwalə, dəmə ka banə ka ndzəkəŋushi'inəki kaa təya dzə aanə hanyinə nga Galili. Davə nə təya nee ka nyi.”

Banə nga ənji nəhə gu'u tə sətə slənyi

¹¹ Ma makiitə a palə, wata hara ənji agi soojiitə nja nəhə gu'utə a madə, təya palə aasəkə vərənə, təya dzə ka banə ka madiigərə limanyinə tə patənə nga sətə slənyi. ¹² Madiigərə limanyinə a dza də nə da gayinə ka də *mətərəkinə, təya ηgərə kwaba laŋə, təya vii ka soojiita, ¹³ təya ba ka tii, “Ma banuuna: ‘Lyawarənaakii shi davəfə, təya shi ka hərəma waakii, inə ka nyuninə.’ ¹⁴ Mada kə mbu'i habarakii aa limə ηgwaməna, ka zə'utənə niinə də haŋkalaakii də banə, pooshi sə nga idəpaanə ashuunə, ina luupaa tuunə.” ¹⁵ Wata soojiitə a luu kwabata, təya cfətə makə sətə bii ənji ka tii. Ha'ə huwugi habarakii ahada *Yahudiinə ca'ə ka ənshinə.

Wabənə nga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntaŋə

(Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁶ Yoo, lyawarənə nga Yeesu pu'u aməntaŋə a palə aanə hanyinə nga Galili, aanə giŋutə bii Yeesu ka tii dzənə. ¹⁷ Makə nee tii ka ci, təya paslə tə ci. Amma, ma hara ənji ahadatii, kə shakii tii tə ci, mbu'u əntaa ci ətsa. ¹⁸ Yeesu a əntsahə aabiitii, əŋki ci ka tii, “Kə vii Əntaŋfə ka nyi patənə nga baawəfa dadagyə da ganə a duuniya. ¹⁹ Acii ha'ə, dəmə aabii patənə nga ənji nga *duuniya, una zhi'wee ka tii ka lyawarənaaki, una dfa ka tii bapətisəma aagi ləmə nga Dəna, da ləmə nga Uuzənə, da ləmə nga Malaaba Ma'yanə, * ²⁰ una dzəgunə ka tii kaa təya nə'utə patənə nga sətə bii nyi koonə. Ma nyi, ka ndzaanə nə nyi doonə taa guci patə, ca'ə ka muudinə nga duuniya.”

28:16 28.16 5.1; 26.32; 28.10. **28:17** 28.17 14.31. **28:18**

28.18 Dan. 7.14; Mat. 11.27. * **28:19** 28.19 patənə nga ənji: 10.5-6; 24.14; Mar. 16.15; Luka 24.47; bapətisəma: Mat. 3.15; Mar. 16.16; Slənə 2.38; 8.36; 1 Koor. 1.13-16; Af. 4.5; Yooh. 3.22; 4.1-2; Rooma 6.3-4; Dənə, Uuzənə, Malaaba Ma'yanə: 2 Koor. 13.13.

Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə
Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə New Testament
copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1